

HÆRENS OFFICERSSKOLE

KRIGENS TEORI

Fra Clausewitz til Liddell Hart

Forelæsninger
for officersklassens ældste afdeling

af

oberstløjtnant Axel Storch

1951

INDHOLD

	Side
Indledning	5
Clausewitz (1780—1831)	7
Moltke (1800—1891)	26
Schlieffen (1833—1913)	39
Foch (1851—1929)	45
Douhet (1869—1930)	53
de Gaulle (1890)	55
Liddell Hart (1895)	61
Slutning	69

	Side
Bilag 1: Litteraturoversigt	71
Bilag 2: Oversættelse af kapitel IX og X i Liddell Hart: The decisive wars of history. London 1929	75
Bilag 3: Oversættelse af Liddell Hart: Foch: man of Orleans. Appendix	91

INDLEDNING

Omend krigskunsten ikke er nogen exakt videnskab, har den dog som kunst sin egen teori.

Oldtidens militære forfattere som f. eks. *Herodot* (484 f. K.—426, Perserkrigene), *Polybios* (210 f. K.—120), *Livius* (59 f. K.—17 e. K.) og *Cæsar* er vel historiske berettere, men da deres beretninger ofte har politisk slagside, må deres værker som kildekrifter betragtes med en vis varsomhed.

Af middelalderens forfattere må navnlig *Machiavelli* (1469—1527) påkalde opmærksomheden med sine værker bl. a. »Syv bøger om krigskunsten«, hvori han hovedsagelig behandler teknisk-taktiske problemer, og »Il principe« (Fyrsten) hvori han behandler politiken og krigens rolle indenfor denne. De mest hensynsløse midler anføres her som tilrådelige, og til disse midler hører krigen. I modsætning til ham står *Hugo Grotius* (1583—1645), der med sit i 1625 udkomne værk »De jure belli et pacis« bliver grundlæggeren af den moderne folkeret.

Den første, som imidlertid gav en samlet fremstilling af krigsføringens mål og midler, var *Henri Jomini* (1779—1869)¹⁾. I sine værker: »*Traité des grandes opérations militaires*«. Paris 1811—16 og »*Vie politique et militaire de Napoleon*«, 1827, søger han imidlertid at indordne

¹⁾ *Henri Jomini* (1779—1869) var født i Schweiz og blev i 1799 bataillonschef i den schweiziske hær, navnlig fordi han havde studeret krigskunstens principper. I 1804 blev han på rejse i Frankrig bekendt med marskal Ney, der udvirkede, at han i 1805 blev ansat i Neys stab som stabschef. Her blev han med afbrydelser til 1813, hvor han, navnlig på grund af den modstand, han mødte hos Berthier, efter slaget ved Bautzen deserterede til russerne, hvor kejser Alexander modtog ham med åbne arme og udnævnte ham til generalløjtnant. Senere deltog han i tyrkerkrigene 1828—29. Han medvirkede også til oprettelsen af militærakademiet i St. Petersborg. Han blev i Rusland til 1855 og sine sidste år levede han stærkt optaget af sin forfattervirksomhed dels i Lausanne og dels i Bruxelles.

strategien under visse principper af ubetinget gyldighed, ligesom han opbyggede et helt strategisk system. Omend hans værker indeholdt mange og rigtige synspunkter, er der dog ingen tvivl om, at de stort set var for ensidige — og blev opfattede som sådant navnlig i Frankrig —, thi det lader sig nu engang ikke gøre, at opstille almengyldige regler for føring i krig. Jomini drog altså i nogen grad skæve slutninger af sit studium af krigshistorien. En meget hård dom får han af *Bernhardi*²⁾ i »Vom heutigen Kriege«, som siger: »Når man læser Jomini, synes der ikke længere at være noget uvist i krig. For al handling er der grundsætninger og love, som afgør det hele, og det får udseende af, at den store korsikaner ene og alene kan takke den omstændighed, at han samvittighedsfuldt overholdt de grundsætninger, som hans dommer bagefter udledte af hans krige, for sine lavrbær. I virkeligheden øver Jomini lavpandet vold mod Napoleons heltegerninger. Han presser dem ind i et system af ofte fuldkommen vilkårlige meninger, som han underskyder Napoleon, og taber derved helt af syne, hvad der frem for alt er denne hærførers sande storhed; hans hensynsløse dristighed, som spotter alle boglærdomme, og overalt kun søgte at lempe sig på bedste måde efter omstændighederne.

Jomini er senere fulgt af en række fremragende militære skribenter og da navnlig Clausewitz, på hvis teorier senere Helmuth v. Moltke og Schlieffen byggede videre, men også andre som Marschal Foch byggede på Clausewitz, hvorimod Douhet, de Gaulle og Liddell Hart i den nyeste tid går deres egne veje.

I det følgende skal der mere eller mindre indgående gøres rede for disses teorier.

²⁾ *Friedrich von Bernhardi* (1849—1930) tysk general og militærforfatter.

»Deutschland und der nächste Krieg« 1912.

»Deutschlands Heldenkampf 1914—1918«. 1921.

CARL VON CLAUSEWITZ 1780—1831.

Carl Philipp Gottlob von Clausewitz blev født den 1. juni 1780 i Burg nær ved Magdeburg. Faderen, der havde været officer i Frederik den Stores hær, blev såret i syvårskrigen, hvorefter han blev skatteopkræver i Burg.

12 år gammel trådte C. som junker ind i den preussiske hær og deltog med sit regiment i krigen mod det revolutionære Frankrig 1793—95. Først i 1801 indtræder han som elev på Allgemeine Kriegsschule i Berlin, hvor Scharnhorst som hans lærer fik betydelig indflydelse på hans senere udvikling. Denne indprentede navnlig overfor sin unge elev betydningen af selvstudium og da navnlig af krigshistorien som øvelsesfelt for den militære udvikling og uddannelse. Det var da også på Scharnhorst anbefaling, at han i 1803 blev adjutant hos Prins August af Preussen, og med ham, der da førte en grenaderbataillon, drog han 1806 i felten mod Napoleon. Ved Prentzlau faldt både prinsen og Clausewitz i fangenskab, der varede til august 1807. Efter fangenskabet ansattes C. som major i generalstaben, og var i krigsministeriet Scharnhorst nære medarbejder i arbejdet på genopbygningen af den preussiske hær. I 1810—12 var han desuden lærer for kronprinsen i krigsvidenskaben. Da Preussen i 1812 gik med i krigen med et hjælpekorps på Napoleons side, gik den fædrelandstrofaste C. som protest i russisk tjeneste for at være med i kampen mod Napoleon. Under felttoget i 1813 var han stabschef i Walmodens korps og skrev under våbenstilstanden på Gneisenaus opfordring: »Der Feldzug von 1813 bis zum Waffenstilstande« (Leipzig 1813), som vakte en ikke ringe opsigt. Da Preussen gik ind i krigen mod Napoleon, søgte C. atter om at måtte indtræde i den preussiske hær, men dette blev ham nægtet af kongen. Imidlertid blev han som russisk officer beordret som forbindelsesofficer til det preussiske hovedkvarter,

hvor Scharnhorst var øverstkommanderende med Blücher som stabschef og Gneisenau som generalkvartermester, og med dette deltog han i slaget ved Grossgörschen, hvor Scharnhorst blev dødelig såret. I 1815 var C. stabschef ved III A.K. under general Thielmann efter i 1814 igen at være indtrådt i den preussiske hær. I maj 1818 blev han forfremmet til generalmajor og blev samtidig direktør for Allgemeine Kriegsschule i Berlin. Det er i denne stilling, at han har udarbejdet hovedparten af sine krigsvidenskabelige værker først og fremmest hans teoretiske værk: »Vom Kriege« – der aldrig blev afsluttet og først måtte udgives efter hans død – samt flere krigshistoriske studier omfattende over hundrede felttog ligefra den nederlandske frihedskrig og Gustav Adolfs felttog i Tyskland til Napoleonskrigene. I august 1830 udnævntes C. til inspektør for 2. artilleriinspektion i Breslau og blev i 1831 stabschef hos Gneisenau ved østgrænsen til Polen. Her ramtes Gneisenau af koleraen, og efter at være vendt tilbage til Breslau ramtes også C. af denne sot, som kostede ham livet den 16. november 1831.

Efter hans død udgav hans enke sammen med Grev Groeben og andre af hans venner hans efterladte værker med titlen: »Hinterlassene Werke über Krieg und Kriegsführung« (Berlin 1832–37). I sine værker bryder C. med Jominis lære og fremholder krigens uberegnelige natur, som gør den til et hasardspil.

Clausewitz står med sine værker som den preussiske krigsteoris egentlige fader. Han blev Moltkes og Schlieffens læremester – Schlieffen siger: »Uden Clausewitz var vi intet« – og dermed også den 1. og 2. verdenskrigs tyske generalers læremester.

I indledningen til 5. oplag af »Vom Kriege« skriver Schlieffen: »Den blivende værdi af værket »Vom Kriege« ligger ved siden af dets høje etiske og psykologiske indhold i den eftertrykkelige betoning af tilintetgørelsestanken. Denne lære har ført os til Königgrätz og Sedan.«

Clausewitz grundlægger sine betragtninger på det virkelige livs begivenheder i modsætning til dem, der som Jomini vil udlede bestemte regler ud fra teoretiske læresætninger. Foruden de 5 store krige, i hvilke han selv deltog, og i hvilke han samlede rige, personlige erfaringer, har C. underkastet endnu ca. 130 felttog en mere eller mindre indgående undersøgelse for at udvide og fuldstændiggøre sine egne erfaringer gennem krigshistoriens lære, men ikke for derigennem at udlede bestemte metoder til anvendelse i en given situation.

»Enhver metode, som bestemmer krigs- og felttogsplanen, og som bliver leveret færdig som fra en maskine, er ubetinget forkastelig. Ve den fører, som skal krybe omkring i en fattigdom af regler.«

Alle teorier er for ham ubrugelige, hvis de ikke tager hensyn til, hvad der er det ejendommelige for krigen, nemlig det uvisse. Det er åndelige og moralske kræfter, der behersker den krigeriske handling, i hvilken kun det vekslende er bestandigt. Ud fra disse betragtninger giver han de krigeriske dyder: Mod, standhaftighed, dristighed og viljestyrke parret med en klar forstand fortrinet for teoretisk viden, og vovemod er for ham den resultatgivende faktor i krig, fordi vovemodet er en nødvendighed. *Opdragelsen til personlighed* og dermed til fører skal der stræbes efter. I krigens utallige friktioner, alle efterretningers upålidelighed, farens indflydelse og i den legemlige anstrengelse — i alt dette ser han *krigens elementer*, som har indflydelse på enhver handling.

»Skal føreren overvinde disse elements indtryk er to egenskaber ganske uundværlige for ham, nemlig en *klar forstand*, som også i det tiltagende mørke ikke er uden spor af det indre lys, som skal føre ham til sandheden, og dernæst *mod* til at følge dette svage lys. Denne særlige form for mod er *beslutsomheden*. Denne opstår først ved en forstandsakt, hvorved nødvendigheden af mod bringes til bevidsthed for derefter at bestemme *viljen*. Der findes mennesker, som ejer det smukkeste åndens blik for selv den vanskeligste opgave, og som heller ikke mangler mod til at give sig i lag med alt, men som dog ikke i vanskelige situationer er i stand til at tage en beslutning.«

Med denne opfattelse, som altså afviser enhver metode og som sætter den menneskelige personligheds styrke som drivfjeder til krigerisk handling, står C. i modsætning til den ensidige passivitet og dogmatiske stivhed, i hvilken den preussiske generalstabs tankegang på hans tid bevæger sig. I overensstemmelse hermed danner han sit billede af *feltherren*.

Denne må besidde de for en fører nødvendige åndelige og sjælelige egenskaber i højeste potens. Det gælder om at overvinde inertien i egne masser og at ødelægge den fjendtlige førings klogskab og energi. Derfor hører også *feltherrens* virksomhed »til den vanskeligste, der gives for den menneskelige ånd«. Gennem »uvishedens tåge« må han intuitivt gætte modstanderens næste skaktræk, han må eje »hint vidunderlige åndens blik«, som »på sin flugt berører og tager hensyn til tusind halvdunkle forestillinger, som en almindelig forstand først møjsommeligt må trække frem i lyset, og ved hvilken den ville udmattes.« Han må under de vanskeligste forhold bevare styrke og tillid, og han må kunne bære ansvarets tunge byrde overfor nationen. Viden alene er på ingen måde tilstrækkelig hertil. »Hans viden må være kunnen«. (Wissen muss können sein). Denne »kunnen« må helt igennem præge *feltherrens* personlige egenskaber, og den må være noget egenartet, der giver ham tro på sig selv, og ud fra denne tro skabes den viljestyrke, som tvinger tingene i den retning, som han ønsker.

»Som en obelisk mod hvilken en bys hovedgader fører, står i krigskunstens midte en stor ånds faste vilje.«

Temperament og karakterstyrke er af afgørende betydning. Ud fra disse betragtninger når C. til den opfattelse, at »det mere er de prøvende end de skabende, mere de omfattende end de ensidigt søgende, mere de dristige end de kloge hoveder, som vi i krigen må betro vore brødre og børns lykke og vort fædrelands sikkerhed og ære«.

Vi ser her, hvorledes C. lader både forstand og karakterstyrke komme til deres ret, og hvorledes han — skønt selv i besiddelse af en betydelig viden — dog lader »Kunnen« få fortrinet som det væsentligste. Hans omfattende viden lader ham imidlertid ikke alene se krigen under en rent militær synsvinkel, men han betragter også sammenhængen mel-

lem politik og krigsførelse, som han giver udtryk i den bekendte sætning:

»Krigen er politikens fortsættelse, men med andre midler.«

Han mener, at »politiken gennemsyrrer hele den krigeriske handling« og derfor må udøve stor indflydelse på krigsførelsen.

»At politiske synspunkter helt skulle ophøre ved krigens begyndelse, ville kun kunne tænkes, såfremt krigen bliver en kamp på liv og død af lutter had. Således som den er, er den imidlertid et udtryk for politiken selv. Det er politiken, der har frembragt krigen. Den er intelligensen, krigen kun dens instrument og ikke omvendt. Der er altså kun tilbage at underordne de militære synspunkter under de politiske.

Krigskunsten i sin højeste potens bliver til politik, men ganske vist til en politik, som i stedet for at skrive noter leverer slag. Det er ikke rigtigt, at politikens indflydelse på krigen er skadelig. Skaden for krigen opstår først, hvis politiken er dårlig.«

Hermed bringer C. krigen ud af den isolerede stilling, som den havde indtaget hos tidligere militærteoretikere. Han betragter den ikke som en samling af geometriske konstruktioner eller som en blot og bar kombination af troppeføring og terrainbenyttelse, men han betragter krigen som »den voldsomme afgørelse på de store folkeinteresser«, som har ganske bestemte politiske mål for øje, og som sammen med folkets politik udgør et organisk hele. Han siger således:

»Krig er en voldshandling, udøvet til det yderste.«

»Krig er en voldshandling med den hensigt at påtvinge fjenden vor vilje.«

»Der findes kun een form for krig: at angribe fjenden.«

»Vort mål er at tilintetgøre fjendens magt.«

»Tilintetgørelse af fjendens stridskræfter er målet for alle kampe.«

»Lad os ikke høre tale om generaler, som okkuperer uden blodsudgydelse.«

»Fjendens tilintetgørelse er krigens hensigt; ødelæggelsen af fjendens militære styrker er målet for såvel krigsåbning som angreb.«

Sammenligning mellem Frederik den Stores tidsepoke og Napoleons havde givet C. den overbevisning, at enhver tid »har sine egne krige, sine egne indskrænkende betingelser og sine egne fordomme«. Heraf slutter han, at fælles-statslige kræfter udøver en ganske overordentlig indflydelse på den moderne krig. »Folkeånden« og »hjerterets og nationens sindelag« er for ham faktorer af afgørende betydning. Tapperhed, evnen til at begejstres og legemlige færdigheder betinger et folks værdi og giver dem tro til egen styrke, og i den almindelige værnepligt ser han fundamentet i nutidsstaten.

»Kun når folkekarakteren og krigsvanthed i stadig vekselvirkning følges ad, kan et folk håbe at få en fast plads i den politiske verden.«

C. havde imidlertid også en anden — ren militær — grund for »folket i våben« nemlig *antallets moment*. Han udelukker ikke den tanke, at en hvervet hær med lang uddannelsestid er mere ydedygtig end en hær med almindelig værnepligt, men han anser ikke den bedre uddannelse for så afgørende, som mændene fra 1806 gjorde det. Som eksempel herpå nævner han Frederik den Stores hær, hvor denne fordel udlignedes ved krigens langvarighed. Han mener, at også en hær med almindelig værnepligt takket være dens indre styrke kan opnå de store resultater, og han siger herom:

»En hær, som i en ødelæggende ild bevarer sin sædvanlige formation, og som kun viger fod for fod med bevarelsen af viljen til sejr, som ikke midt i nederlagets ødelæggelse mister kraften til at adlyde og ej heller agtelsen og tilliden til sine førere, hvis legemlige kraft til at udholde savn og anstrengelser spændes som musklerne hos en atlet, og som betragter anstrengelsen som et middel til sejr og ikke som en forbandelse, der hviler på dens faner, og som bliver mindet om alle disse dyder af en kortfattet katekismus, een eneste forestilling — nemlig *våbenæren* — en sådan hær er gennemtrængt af krigerisk ånd.«

Til den øverste feltherre stiller han ganske betydelige krav i hans forhold til de ledende politikere.

»Skal en krig helt svare til politikens hensigt, og hvis politiken skal afpasses efter krigens midler, så er der kun et middel tilbage, nemlig at gøre den øverste feltherre til medlem af regeringen (ministeriet), således at han kan deltage i de vigtigste af dennes rådslagninger og beslutninger.«

Han ønsker altså, at den øverste feltherre — men kun han — skal have indflydelse på regeringens afgørelser.

Når en stats fredelige midler ikke længere er i stand til at sikre dens liv og beståen, træder krigen til som det politiske middel for med magt at tvinge modstanderen til at respektere dens vilje. Dette kan efter C.'s opfattelse kun nås derved, at *strategien som mål sætter sig den fjendtlige stats tyngdepunkt*, og han vil søge dette tyngdepunkt i »statens hjertekule«, som er at søge alt efter forholdene enten i hans hær, i hans hovedstad, i hans afhængighed af stærke forbundsfæller eller i »den offentlige mening«.

»Den sikreste begyndelse og i alle tilfælde det væsentligste« er at slå den fjendtlige hær, men dermed er ikke alt gjort. »For at ramme de svage punkter i modstanderens politiske tilværelse er det nødvendigt at føre stødet ind i statens hjerte«, hvormed han formentlig mener omstyrtelse af regeringssystemet. I denne sammenhæng gør C. det også af med de pacifistiske tendenser, som ikke vil anerkende de hårde alternativer, som krigen stiller et folk overfor. For dem skriver han følgende:

»Menneskekærlige sjæle kan let tænke sig, at der gives en kunstig afvæbning eller nedkæmpen af modstanderen, uden at der forårsages for mange sår. Hvor tiltalende end dette tager sig ud, så må man dog tilintetgøre denne fejltagelse, thi i så farlige ting, som krig nu engang er, er de fejltagelser som skyldes godmodighed, netop de allerværste. Den, som i givet fald hensynsløst benytter sig af magten, må blive den overlegne, når modstanderen ikke gør det. Det er en unyttig og bagvendt stræben af modvilje mod det rå element, ikke at agte på dettes natur. Når det blodige slag bliver et grusomt skuespil, så skal netop dette kun være en anledning til *ikke* af menneskelighed lidt efter lidt at gøre de

sværd, som man fører, kortere, indtil måske igen en eller anden kommer imellem med et skarpt sværd, der hugger armene løs fra kroppen på os.«

Hemmeligheden ved Napoleons store resultater ligger i den faste vilje hos ham til gennem kamp at søge en hurtig afgørelse på krigen. Scharnhorst havde lagt denne vilje til at lade det komme til afgørende slag til grund for sine operationsplaner, Gneisenau havde fulgt ham heri, og Blücher hamrede denne tanke ind i den preussiske hærs bevidsthed. Efter dem beskæftiger C. sig særligt indgående med at bevise slagets afgørende betydning.

Eftertiden har ud fra dette kardinalpunkt i C.'s teori søgt at aflede en eneste saliggørende recept, men overser her, at C. fremstiller *kampen for at vinde tid* som fuldt ud ligeberettiget krigsmål. Under det overvældende indtryk af nederlaget ved Jena havde han erkendt, at der gives situationer, hvor det at gå til slag er ensbetydende med fuldstændig selvudslettelse, og i hvilke det derfor netop gælder om at undgå et slag. Forsvarets styrke bliver ham i årene efter Jena klart, og han bliver klar over, at et aldrig så stærkt ført angreb må løbe træt, såfremt det ikke tilføres ny kraft. I det russiske felttog 1812, hvor han utvivlsomt indirekte har haft indflydelse på den russiske føring, kommer denne erkendelse klart til udtryk, således som han giver det udtryk i følgende:

»En ved handlingernes varighed lidt efter lidt frembragt udmattelse af modstanderens fysiske kraft og vilje.«

Hans overvejelser om forbindelsen mellem politik og krig fører ham til erkendelsen af, at der altid har eksisteret *krige af forskellig intensitet* bestemt dels ved krigens politiske mål og dels ved graden af den liden-skab, der besætter et folk. Når den absolutte tilintetgørelseshensigt er til stede hos den ene eller hos begge modstandere, antager krigen sin »absolutte skikkelse«, er de politiske impulser svage, vil krigens voldsomhed mindskes. I de forskellige grader for krigens voldsomhed eller intensitet finder C. dog visse fælles tendenser. Tidligere krigsteoretikere havde som regel søgt afgørelsen i kunstfærdige former, men C. vender tilbage til krigen i sin enkleste form og begrundet dette med, at det

kunstfærdige og komplicerede må falde som offer for krigens friktioner. Han bliver hermed det ligefremmes apostel, hvor det gælder anvendelsen af krigens midler.

»*Im Kriege muss alles einfach sein, das einfache aber ist schwer.*«

Forrest i C.'s *strategiske overvejelser* står den sætning, som han afledede ud fra sin opfattelse om politisk tyngdepunkt og talmæssig overlegenhed:

»Den bedste strategi er bestandig at være stærk, for det første absolut og dernæst på det afgørende punkt.«

Lykkes det at slå fjendens hovedkræfter, bliver herved automatisk hans til andre opgaver indsatte kræfter revet med i katastrofen. Til løsning af sekundære opgaver bør der derfor kun indsættes de strengt fornødne kræfter. Er fjendens kræfter spredte, løber de risiko for at blive slået hver for sig, hvis modstanderen sætter sine samlede hovedkræfter ind mod den ene af disse dele for derefter at vende sig mod den anden. Man bør derfor undgå en sådan spredning, og altså sætte sine hovedkræfter samlet ind. Denne teori kan synes ganske simpel og ligetil, men dens gennemførelse i praksis støder ofte på store vanskeligheder, ikke mindst fordi tyngdepunktets erkendelse i sig selv er vanskelig, men også fordi det kan være svært, selv om man har erkendt tyngdepunktet, at træffe beslutningen om blottelse på visse bifronter for at kunne virke med størst mulig kraft i tyngdepunktet. Hertil kommer, at det ikke altid er let at forudse, hvorledes et eventuelt uheld kan komme til at indvirke på hele krigens forløb.

»Muligheden for at opnå et gunstigt resultat og den derved forbundne fare står altid ved siden af hinanden og danner krigens dynamiske lov.«

Et stort resultat må som regel altid købes ved en ligeså stor risiko.

I sine overvejelser om *angreb og forsvar* kommer C. til det resultat, at begge kampformer har deres fordele og mangler.

Angriberen vil, navnlig hvis han tager overraskelsen til hjælp, ofte tilrive sig initiativet, men jo længere han fjerner sig fra sine hjælpekil-

der (basis), jo nærmere kommer han til det vendepunkt, hvor forsvareren kan opnå overlegenhed d. v. s. at begge kampformer betinger hinanden.

Forsvaret kan have som opgave at undvige enhver afgørelse, men der vil dog komme det tidspunkt, hvor mangel på rum vil give kampen en afgørende karakter, og her kan forsvaret kun opnå resultater, såfremt det »trækker det lynende gengældelsessværd« og selv går til angreb. Omvendt går et angreb, som har løbet sig træt, over til forsvar. Vanskeligheden ved at forny et angreb har også C. erkendt:

»Der gives som regel efter en nødvendig standsning intet nyt fremløb.«

C. kommer således til den slutning, at *angrebet er den vanskeligste kampform men med et positivt mål, forsvaret den stærkeste form men med et negativt mål*. Hermed anser han altså begge kampformer som lige gode og forlanger kun, at feltherrens skarpe blik vælger den form, som svarer bedst til den forhåndenværende situation.

»Den, der tror at være stærk nok til at benytte den svagere form (altså angribe), må ville det store mål. Den, der sætter sig et ringere mål, bør kun gøre det for at nyde fordelene af den stærkere form.«

Een undtagelse er der dog fra denne regel: Den som ved, at tiden arbejder imod ham, og at hans udsigter til et godt resultat stadig forringes, han må angribe, fordi han ikke *kan* vente.

I spørgsmålet »*ydre eller indre linier*« undlader C. at fælde nogen engyldig dom. Han anser den koncentriske indsats af kræfterne mod et fælles mål for meget hensigtsmæssig, men henviser samtidig til faren ved de adskilte grupper. På den anden side letter en samling af kræfterne en samlet indsats, men rummer til gengæld faren for omfatning. Napoleons første sejr ved Montenotte og hans nederlag ved Leipzig anser han som bevis for, at det ikke alene kommer an på den matematiske gruppering af kræfterne, men ligeså meget på terrain og tid. Også her må feltherren selv afgøre, hvilken fremgangsmåde der svarer bedst til den

foreliggende situation. C. synes dog at have en vis forkærlighed for de indre linier, men dette må formentlig søge sin grund i datidens mangelfulde meddelelsestjeneste.

C. ville som nævnt ikke opstille nogen »positiv lære« med anvisning på, hvordan der skal handles, men hans værk skulle:

»udvikle ånden hos den fremtidige fører i krig eller snarere lede ham ved uddannelsen af sig selv, men ikke ledsage ham på slagmarken, således som en klog pædagog styrer og leder en ynglings åndsudvikling, uden dog gennem hele livet at føre ham i ledebånd.«

C. havde den ærgerrighed »at skrive en bog, som ikke var glemt efter 2—3 års forløb«, og det var hans håb, at der fra hans værk »kunne udgå en revolution i krigsteorien«.

Hans ønske må i fuldt mål siges at være gået i opfyldelse. Hans lære går som en rød tråd gennem føringens udvikling i Tyskland over navne som Helmuth von Moltke, Grev Schlieffen og Ludendorff til det tredie riges hærførere i den 2. verdenskrig.

Man kan vel betegne Clausewitz som skaberen af den preussiske militarisme. Han er med sine tanker blevet »krigens fader« og har skabt begrebet »den totale krig«. Den stat, som — også i fred — forstår at indrette sig på krigens brutale grundvold, vil have mulighed for i krig at slå andre stater militært, men vil den også have mulighed for at beherske d. v. s. herske over andre folkeslag. Det er ikke et militært nederlag, som udsletter en nation, derpå giver historien mange eksempler. Et er at kunne sejre, et andet at herske. Mon egentlig Clausewitz selv har tænkt sig, at hans værk ville få de følger, som det har fået for statsdannelsen i Europa. Der er meget, der tyder på, at han ikke har det, thi medens han endnu arbejdede på det, skrev han følgende:

»Hvis dette værk skulle afbrydes af min død, så kan, hvad jeg efterlader mig, kun betragtes som en samling formløse fantasi-fostre, som kan blive genstand for utallige misforståelser.«

Liddell Hart går strengt i rette med Clausewitz (herom senere) og siger, at hans eneste virkelige indsats til krigskunstens teoretiske udvikling er hans fremhævelse af moralens betydning. Her skyder L. H. utvivlsomt noget over målet, thi man kan jo ikke komme om ved den kendsgerning, at Clausewitz gennem sine teorier har haft den største indflydelse på krigskunstens udvikling i det 19. og 20. århundrede, og da navnlig gennem sin fremhævelse af tilintetgørelsestanken.

I 1941 udsendte den svenske øverstløjtnant Torsten Holm sin bog: »Krigen og kulturen« (udsendt på dansk 1942 på Martins forlag) i hvilken han belyser krigen ud fra kulturelle forhold og herunder også belyser Clausewitz teorier. Det vil formentlig ikke være uden interesse at høre, hvad Torsten Holm mener herom. Han skriver:

»Napoleons arvegods skulle imidlertid blive overleveret efterverdenen af en teoretiker, som med pennen i hånd formede, hvad han mente var erfaringerne fra de napoleonske krige, til et system, en lære af en tilsyneladende besnærende logik. Denne mand var en filosofisk anlagt preussisk general, Clausewitz. Hos ham løber trådene fra Machiavelli og fra lineartidens skolastiske tænkning sammen med den napoleonske fordomsfrihed. Han så, klarere måske end samtiden selv, det klart realistiske element i Napoleons krigsførelse. Men Clausewitz hang til abstrakt spekulation fik ham til i den grad at leve sig ind i krigens verden, at denne for ham blev så at sige den eneste virkelighed; det tager sig ud, som om han har glemt, at krigen ikke har nogen egen eksistensberettigelse, men først får en sådan igennem et mål, der ligger uden for krigen.

Clausewitz, hvis »Hinterlassene Werke über Krieg und Kriegsführung« udkom i 10 bind i årene 1832–37, har fået en indflydelse på den nyere militære tænkning, der er større end nogen virkelig feltherres, et forhold som i høj grad beror på en skæbnesvanger overvurdering af hans teorier. »Alt af betydning, som kan siges om krigen, genfindes i denne den største militære tænkners efterladte værk« siger den tyske general v. d. Goltz, en vurdering som givetvis er overdreven, men som har dannet skole indenfor militærvidenskaben. Den idélære, som ligger

perfekt repræsenteret af Clausewitz, ikke kan have været som forfatteren

Vokner
deres!
Han har
ikke læst
Clausewitz

til grund for den moderne officers opdragelse, stammer nemlig fra Clausewitz, hvis »Kriegslehren« er blevet optaget og kommenteret i utallige lærebøger og afhandlinger navnlig i Tyskland, men også i andre lande. Fra Clausewitz stammer sætningen om, at krigens mål er fjendens tilintetgørelse, samt den deraf udledte sætning, at alle midler, helt til de yderste, må tages i brug til krigen. Endelig har han formuleret sætningen om, at krigen må betragtes som »abstrakt«, at den har sin egen, af andre menneskelige virkeområder uafhængige natur og sine egne love, efter hvilke endog politiken må rette sig. Disse sætninger doceres den dag i dag på krigsakademierne jorden over, selv om deres oprindelse ikke længere er så almindelig kendt.

Udtrykket »Vernichtung« blev herskende i tysk krigsvidenskab og efter dennes mønster i europæisk. En lysende triumf for denne krigskunst blev Moltkes tilintetgørelsesoperationer ved Königgrätz, Sedan og Metz. Men her fandtes en regulerende kraft i Bismarck, der ikke var bundet af militære fordomme, men derimod ganske nøje vidste, hvad han ville nå med krigen. Moltke udtrykte det militære princip i følgende ord: »Efter mobiliseringen må hverken diplomatiske forhandlinger eller politiske hensyn afbryde operationernes gang«. Bismarck bestred dette. Han hindrede frem for alt tilintetgørende fredsslutninger. Moltkes efterfølger som tysk generalstabschef, v. Schlieffen, viede sit liv til den teoretiske og organisatoriske forberedelse af tilintetgørelseskrigen. (Foch tog tanken op. Ved fredsslutningen i 1918 krævede han, Petain og Pershing Tysklands overgivelse på nåde og unåde. Mod engelske indvendinger replicerede Foch koldt, at om han end skulle kæmpe endnu et år, skulle målet nås.) Tyskland havde begyndt den yderliggående krig, ententemagterne afsluttede den i samme ånd. Næste krig var garanteret.

Clausewitz's 3. punkt: at fredens fornemste opgave er forberedelse af krigen, er blevet virkelighed i en grad, som han sikkert selv aldrig har kunnet ane. Omkring 100 år efter Clausewitz skriver en anden tysk general (Ludendorff): »Krigen er blevet en tilværelsesform med samme ret som freden. Det fredelige liv fra forhen er forvandlet til et liv under våben. Enhver menneskelig og social virksomhed er kun berettiget i det tilfælde, at den bidrager til krigsforberedelsen. Totaliteten i

krigen betyder, at hvor krigen begynder slutter alt privat liv.»

Den fjerde og sidste af de omtalte sætninger gør krigen til noget abstrakt, noget som lever sit eget uafhængige liv med egne love, som er »evige«, gør den til noget, som for at anvende Treitsckes¹⁾ ord er »helligt«. »Krigen er et element i Guds verdensorden« citerer man i dag i krigsakademierne efter Moltke. Denne arv har, selv om den ikke opfattes bogstaveligt, dog sat sit præg på den professionelle militære opdragelse, således som denne praktiseres i stormagternes hære og efter disses mønster i de fleste andre lande.»

(Forfatteren påviser herefter, hvorledes officeren bliver en »fag-idiot«, som i fredens dage kun lever for krigen og dens gerninger og let bliver fremmed for alt kulturelt arbejde og får en abstrakt indstilling overfor livet.)

Inden Torsten Holm her forlader Clausewitz, skynder han sig dog at tilføje, at denne forfatter, der ikke engang kom til at opleve udgivelsen af sit store værk, ikke har skylden for dets overdrevne fortolkning. Sikkert har han heller ikke eneret på de anførte tanker, selv om han har fremsat dem med større tydelighed end nogen samtidig.

Siden 1914 har der mellem russiske krigshistorikere og militærteoretikere været ført en diskussion om, hvorledes man bør forholde sig til den tyske militærteori. En af deltagerne i denne diskussion, krigshistorikeren, professor Razin, henvendte sig direkte til Stalin, for at denne højeste marxistiske ekspert skulle afgøre en tvist, han havde haft med andre russiske krigsteoretikere om Clausewitz og Lenins bedømmelse af ham. Hans brev til Stalin samt Stalins svar findes trykt i kommunistpartiets teoretiske tidsskrift »Bolsjevik« nr. 3 i 1947 og Stalins svar skal her gengives efter tidsskriftet »Fremtiden« nr. 7/1947. Razins brev til Stalin indeholdt 2 hovedspørgsmål:

¹⁾ *Heinrich v. Treitscke* (1834—1896) tysk historiker. Forkæmper for den nationale statstanke i stærk modsætning til liberal individualisme og internationalisme.

1. Er Lenins udtalelser om Clausewitz forældede?
2. Hvordan bør man forholde sig overfor Clausewitz krigsteoretiske arv?

og her er Stalins svar på disse spørgsmål:

Kære kammerat Razin!

Jeg har modtaget Deres brev af 30. januar angående Clausewitz og Deres grundsætninger om krig og krigskunst.

1. De spørger: Er Lenins teser til bedømmelse af Clausewitz ikke blevet forældede?

Efter min mening er spørgsmålet urigtigt formuleret.

For ved en sådan formulering kan man forledes til at tro, at Lenin har analyseret Clausewitz militære doktriner og arbejder, givet en bedømmelse af dem fra et militært standpunkt og efterladt os en række ledende grundsætninger om militære spørgsmål, som vi bør tage til ledesnor. En sådan formulering af spørgsmålet er urigtig, eftersom der i virkeligheden ikke eksisterer slige grundsætninger af Lenin om Clausewitz krigsteori.

I modsætning til Engels²⁾ anså Lenin sig ikke for at være ekspert på krigsvæsen. Ikke blot i tiden indtil oktoberrevolutionen, men også senere efter oktoberrevolutionen helt til borgerkrigens afslutning. Under borgerkrigen pålagde Lenin os, der dengang var unge kammerater fra Tseka (centralkomiteen), at »studere krigsvæsenet indgående«. Hvad ham selv angik, så erklærede han åbent over for os, at det allerede var for sent for ham at kaste sig over dette studie. Heraf fremgår det i virkeligheden, at Lenin ikke i sine bemærkninger om Clausewitz og i kommentarer til hans bog berører rent militære spørgsmål, såsom spørgsmålene om militær strategi og taktik og deres indbyrdes forhold, om forbindelserne mellem angreb og retræte, forsvar og modangreb o. s. v.

Hvad var det da, der interesserede Lenin ved Clausewitz, og hvorfor anbefalede han ham?

²⁾ *Friedrich Engels* (1820—1895) tysk socialist. Sammen med Marx en af den tyske socialismes foregangsmænd. Medforfatter af det kommunistiske manifest.

Han anbefalede især Clausewitz, fordi denne, uden at være Marxist, som sin tids anerkendte militærteoretiske ekspert i sine værker fremhævede den kendte marxistiske grundsætning, at der eksisterer en direkte forbindelse mellem krig og politik, at politiken avler krigen, at krigen er en fortsættelse af politik med voldelige midler. Henvisningen til Clausewitz havde Lenin kun brug for her, for yderligere at bevise Plechanovs³⁾, Kautskis⁴⁾ og andres social-chauvinisme og social-imperialisme.

Han anbefalede videre Clausewitz, fordi denne i sine værker, i overensstemmelse med marxistiske synspunkter, bekræftede den grundsætning, at retræte under visse ugunstige omstændigheder er lige så tilladelig en kampform som angreb. Lenin havde her brug for henvisningen til Clausewitz for yderligere at modbevise »venstrekomunister«, der ikke ville anerkende retræten som en tilladelig kampform.

Følgelig gik Lenin ikke til Clausewitz værker som krigsteoretiker, men som politiker, og de spørgsmål, som interesserede ham hos Clausewitz, var dem, der viser forbindelsen mellem krig og politik.

Således behøver vi, Lenin's arvtagere, med hensyn til at kritisere Clausewitz's krigsteori ikke at føle os bundet af nogen udtalelse fra Lenin's side, der kan begrænse vor kritik.

Men deraf følger, at Deres bedømmelse af kammerat Mesjtsjerjakov's artikel (se *Vojennaja Myslj* nr. 6—7-1945), hvori han kritiserer Clausewitz's krigsteori, som »et antileninistisk udfald« og som en »revision« af Lenin's anskuelser, rammer ved siden af målet.

2) Bør vi virkelig kritisere Clausewitz's krigsteori? Ja, vi bør. Både i vor sags interesse og af hensyn til den moderne krigsvidenskab har vi pligt til at gennemkritisere ikke blot Clausewitz, men også Moltke, Schlieffen, Ludendorff, Keitel og andre, der er grundpiller i Tysklands krigsideologi. I løbet af de sidste 30 år har Tyskland to gange påtvunget verden de blodigste krige, og begge gange er det blevet slået. Er det

³⁾ *Georgi Valmjinovitch Plechanov* (1856—1918) russisk socialist. Grundlægger af den russiske socialisme.

⁴⁾ *Karl Kautski* (1854—1938) tysk socialist og socialistisk forfatter.

måske tilfældigt? Naturligvis ikke. Viser det ikke, at Tyskland ikke blot som helhed, men også i sin krigsideologi ikke har bestået prøven? Det viser det uomtvisteligt. Enhver ved, med hvilken ærbødighed militære i hele verden, deriblandt også russiske militære, har betragtet de tyske militæreksperter. Bør de holde op med denne ganske ufortjente ærbødighed? Det bør de. Og desuden er der brug for kritik, især fra vor side, fra det folks side, der besejrede Tyskland.

Hvad i særdeleshed Clausewitz angår, så er han naturligvis forældet som militær autoritet. Clausewitz var i virkeligheden repræsentant for krigens håndværksalder. Men nu oplever vi krigens maskinalder. Det er utvivlsomt, at maskinalderen kræver nye militære ideologier. Det er komisk at hente sine doktriner hos Clausewitz nu om stunder.

Man kommer ikke fremad, og videnskaben udvikler sig ikke, hvis ikke kendte autoriteters forældede grundsætninger og udsagn underkastes kritiske undersøgelser. Dette gælder ikke blot militæreksperterne, men også de marxistiske klassikere. Engels erklærede f. eks., at den eneste af de russiske feltherrer fra tiden omkring 1812, der fortjente opmærksomhed var general Barclay de Tolly⁵⁾. Engels tog naturligvis fejl, for Kutusov⁶⁾ ragede som feltherre utvivlsomt to hoveder op over Barclay de Tolly. Og dog findes der selv nu om stunder folk, der til raseri vil forsvare denne fejlagtige dom af Engels.

I vor kritik bør vi lade os lede, ikke af løsrevne sentenser, udtalelser fra klassikerne, men af denne betydningsfulde vejledning som Lenin gav i sin tid:

»Vi ser absolut ikke på Marxs teori som noget fuldendt og urørligt; vi er tværtimod overbeviste om, at den blot har nedlagt hjørnestenene i den videnskab, som socialisterne *skal* udvikle i alle retninger, hvis ikke de vil sakke agterud for livet. Vi mener, at det især er nødvendigt for russiske socialister at foretage en *selvstændig* bearbejdelse af Marxs teori, fordi denne teori kun giver almindelige *retningslinier*, der anvendt på

⁵⁾ *Michael Barclay de Tolly* (1761—1818) russisk feltmarskal. Blev slået af Napoleon ved Smolensk 1812. Øverstbefalende i 1813.

⁶⁾ *Michail Ilarionovitch Golenistchev Kutusov* (1745—1813). Øverstbefalende over den russiske hær ved Austerlitz 1805 og Borodino og Smolensk 1812.

England gælder anderledes end på Frankrig, på Frankrig anderledes end på Tyskland, på Tyskland anderledes end på Rusland.« (Lenin B. II s. 492.)

Et sådant synspunkt gælder i endnu højere grad for os med henblik på militærautoriteterne.

3) Hvad angår Deres grundsætninger om krig og krigskunst, så kan jeg i betragtning af deres skematiske karakter kun fremsætte nogle almindelige bemærkninger.

Der er for megen filosofi og abstrakte udtalelser i Deres teser. Anvendelsen af Clausewitz terminologi på krigsteoriens grammatik og logik klinger ilde. Spørgsmålet om krigsvidenskabernes partiskhed er alt for primitivt behandlet. Dithyramberne til ære for Stalin klinger ilde — de er oprigtig talt generende at læse. Der mangler et afsnit om *modoffensiven* (ikke at forveksle med *modangrebet*). Jeg mener modoffensiv efter en vellykket offensiv fra modpartens side, som dog ikke har givet afgørende resultater, og under hvilket forsvareren samler kræfter, går over til modoffensiv og tilføjer modstanderen et afgørende slag. Jeg finder, at en velorganiseret modoffensiv er en meget interessant form for angreb. Det skulle tilfalde Dem som historiker at interessere Dem nærmere herfor. Allerede de gamle persere kendte til den slags modoffensiver, når de lokkede den romerske feltherre Crassus⁷⁾ og hans hær dybt ind i deres land og derpå gik over til modoffensiv og tilintetgjorde dem. Vor geniale feltherre Kutusov, der tilintetgjorde Napoleon og hans armé gennem en vel forberedt modoffensiv, kendte også udmærket til dette.

sign. J. Stalin.

Stalins salomoniske svar — som her er gengivet i sin helhed — er på flere måder interessant. For det første viser det, at han — ligesom utvivlsomt også Hitler — er velkendt med de clausewitzske teorier, og for det andet fremgår det heraf, at mange russiske militære endnu sværger til

⁷⁾ *Marcus Crassus* (114—53 f. K.). Faldt i slaget ved Karrhæ mod perserne som romersk statholder i Syrien.

Clausewitz, hvorfor Stalin finder anledning til at lægge dem på sinde, at de her ikke er i overensstemmelse med partiets opfattelse af den tyske krigsteori.

Når der er ofret så relativt megen tid til omtalen af Clausewitz og hans teorier, så er det ud fra den kendsgerning, at han som ingen anden er blevet klassisk i den militære udvikling, og fordi hans teorier endnu den dag i dag — og vel i lang tid fremover — vil give anledning til diskussioner for og imod.

HELMUTH VON MOLTKE

1800—1891.

Helmuth von Moltke, der var søn af den senere danske generalløjtnant Friedrich Philip Victor Moltke, indtrådte den 1. januar 1812 som landkadet i det danske Landkadetakademi og begyndte dermed sin militære løbebane, der senere skulle gøre ham til en af verdenshistoriens største feltherrer. Han afgik fra akademiet til oldenburgske infanteriregiment med anciennitet fra den 22. januar 1818, hvorefter han i 1822 forlod den danske hær for at indtræde i den preussiske hær. Omend det faldt i hans lod som tidligere dansk officer at bekriige det land og den hær, han skyldte sin første militære uddannelse, bevarede han dog livet igennem en stærk sympati for Danmark — han skrev endog sine mest intime dagbogsoptegnelser på dansk⁸⁾. Der skulle dog gå adskillige år før han opnåede berømmelsen som hærfører. I årene 1835—1840 var han i tyrkisk tjeneste og blev efter hjemkomsten herfra knyttet til den preussiske generalstab, hvis chef han blev i 1858, efter at have været adjudant hos den senere kejser Friederich III. Som chef for generalstaben var han den egentlige feltherre i krigene mod Østrig 1866 og Frankrig 1870—71. Et omfattende studium i fred gjorde ham til sejrherre i disse krige, der skabte Tysklands storhed. Tysklands anden store mand, Bismarck, stod han ret køligt overfor.

Moltke skabte og formede den tyske generalstab gennem et grundigt uddannelsesarbejde og et omfattende militært forfatterskab.

⁸⁾ Jfr. 2 kroniker af Morten Kamphøvenser i Berlingske Tidende den 16/10 1939 og 3/11 1939: »Moltkernes Sindelag« og »Helmuth von Moltke og Danmark«.

Sit militære »gennembrud« fik han 65 år gammel ved sin dristige opmarchplan, der indledede felttoget i 1866, og som på trods af alle hidtil gældende regler skaffede ham sejren ved Königgrätz og gjorde hans navn berømt. Der skal senere gives en fremstilling heraf til belysning af de moltkeske teorier.

Efter krigen 1866 og de i den indhøstede erfaringer var vejen åben for en række reformer i den tyske hær. Moltkes ry som feltherre gjorde det muligt.

De operative reformer kom til udtryk i Moltkes værk: »*Instruktion für die höheren Truppenführer vom 26-6-1869*«. Heri finder vi Moltkes operationslære, som han hidtil kun havde gjort tilgængelig for en snæver kreds af generalstabsofficerer.

Allerede i indledningen erkender man tydeligt indflydelsen fra Clausewitz, både med hensyn til vurderingen af det moralske element i krigen og med hensyn til overvejelserne om strategiens lære — strategien, som

»man næppe bør kalde en videnskab, da dens værdi ligger næsten helt i den konkrete anvendelse«.

Også afsnittet om betydningen af afgørelsen ved våbenmagt er affattet i Clausewitz ånd.

»Ikke besættelsen af et landområde eller erobringen af en befæstet plads, men alene tilintetgørelsen af den fjendtlige stridsmagt vil i reglen bringe afgørelsen. Denne er derfor det vigtigste operationsobjekt.«

Idet han går ud fra 1. armé og østrigernes forhold i 1866, at »meget store troppekonzentrationer er en kalamitet«, betegner han det som en fejl at samle *alle* kræfter uden en bestemt hensigt og til andet end til afgørelsen. Til denne afgørelse kan man imidlertid aldrig være stærk nok, og derfor er tiltrækning af selv den sidste bataillon til slagmarken en bydende nødvendighed. Den, som vil tæt ind på livet af fjenden, må ikke gå frem koncentreret på een eller få veje. Den allerede af Scharn-

horst fastsatte føringslov: »Marchere adskilt og slås samlet«, forklarer Moltke med sætningen:

»At forblive adskilt så længe som muligt før operationerne, at være samlet rettidigt til afgørelsen, det er opgaven for føringen af store masser«.

Om march i adskilte kolonner siger Moltke i afsnittet »marchorden«, at fremgangsmåden selvsagt må være afhængig af antallet af forhåndenværende veje og nødvendigheden af gensidig understøttelse. Efter atter at have slået fast, at den samlede armé kun kan bevæges »querfeldein«, siger han:

»Vil man altså operere, så må adskillelsen mellem de enkelte hærdele opretholdes. Herved er det af vigtighed, at hver kolonne bliver sammensat af en i sig selv sluttet, slagfærdig hærdele.«

Og herpå følger i tydelig erindring om Königgrätz *den afgørende sætning i Moltkes operationslære*:

»Når operationerne bliver ledet således, at en sidste kort march fra forskellige sider samtidig fører til modstanderens front og flanker, så har strategien ydet det bedste, som den kan opnå, og store resultater må blive følgen.«

General von Schlichting (»Moltkes Vermächtnis«) mener, at Moltkes operationslære dermed har udviklet sig ud over Napoleons hærføring, der aldrig ville fuldende foreningen af adskilte hærdele nær ved fjenden. Man bør imidlertid ikke af Moltkes teori drage den slutning, at han er tilhænger af de ydre liniers operationer i modsætning til Napoleon, der altid har foretrukket de indre linier. Hvorledes Moltke selv ser på dette spørgsmål, har han i 1871, altså da hans ry som feltherre var på sit højeste, givet udtryk i artiklen: »Über Strategi«. Efter en skildring af strategiens opgaver og alle de forhold der indvirker på feltherren, siger han:

»Når i krigen fra operationernes begyndelse alt er usikkert, undtagen hvad feltherren rummer i sig af vilje og handlekraft, så kan almindelige læresætninger, af disse afledede regler og på disse

opbyggede systemer umuligt have nogen praktisk værdi for strategien.«

Idet han hermed, som Clausewitz, ikke vil give »en positiv lære«, på hvilken der kan handles, slutter han:

»Strategien er et slyng af udveje (ein system des Aushilfen). Den er mere end videnskab, den er overførelse af viden til det praktiske liv, videreførelsen af den oprindeligt ledende tanke svarende til de stadigt skiftende forhold, den er kunsten at handle under de tungeste betingelsers tryk.«

Hverken Clausewitz eller Moltkes senere efterfølger som generalstabschef, Schlieffen, opnåede at blive feltherre, at føre større styrker på slagmarken, således som Moltke. Som allerede omtalt, fik Moltke sit militære »gennembrud« ved sin dristige opmarch i 1866, hvorved han i praksis fik lejlighed til at føre sine teorier ud i livet.

Der skal i det følgende gives en fremstilling af disse operationer i alt væsentlig på grundlag af generalmajor »Erich von Schickfus und Neudorff: »Der Sieger« i »Von Scharnhorst zu Schlieffen«.

MOLTKE OG DEN TYSKE OPMARCH I 1866

Efter at krigen med Østrig var blevet uundgåelig, tilsigtede Moltke at udnytte det forspring i tid, der var vundet ved den preussiske mobiliserings hurtige gennemførelse. Felttoget måtte af politiske grunde føres hurtigt for frem for alt at undgå indblanding fra Frankrig i krigens videre forløb. Kongens ønske gik imidlertid i retning af at bevare freden, og hans tilbageholdenhed over for alle krigsforberedelser stod derfor i stærk modstrid med krigsførelsens krav, strategisk offensiv og initiativ. Generalstaben, der havde forberedt en mobilisering i eet træk, måtte på grund heraf lade den begynde med krigsberedskab ved 5 korps den 3. maj og dernæst ved den øvrige hær fra den 5. til den 12. maj.

Den 16. maj påbegyndtes jernbanetransporterne til opmarchen, der skulle være tilendebragt den 5. juni.

På denne dag var herefter den preussiske hær opstillet således:

Elbarméen: General Herworth v. Bittenfeld.

Stabschef: Oberst von Schlatheim.

VIII. A. K. ved Halle.

14. Div. ved Zeitz.

I. Armé: Prins Friedrich Karl.

Stabschef: Generalløjtnant v. Voigts-Rhetz.

IV. A. K. }
 II. A. K. } i Lausitz.
 III. A. K. }

I. A. K. ved Görlitz.

2. Armé: Kronprinsen af Preussen.

Stabschef: Generalmajor v. Blumenthal.

V. A. K. Schweidnitz.

VI. A. K. Waldenburg — Frankenstein.

Gardekorpsen var endnu under march til Kottbus.

Denne opmarch over en meget bred front langs med grænsen var ingenlunde efter alles hoved.

Moltke siger selv herom:

»Mange sundt dømmende militære må være blevet rystede ved denne spredning af stridskræfterne over en linie på 80 mil som en strategisk opmarch, skønt den kun var en uundgåelig forbedrelse til en sådan.«

Om denne »bortødslen af hæren« skrev også general v. Steinmetz, chefen for V. A. K. på meget ringeagtende måde til Moltke: »Man vil altså først miste Schlesien og derpå atter erobre det.« Moltke besvarede dette brev i fornem reservation men sagligt klart og skarpt, idet han berigtigede Steinmetz falske forudsætning. Om nødvendigheden af den første opmarch med derpå følgende samling under march fremad og om forsvaret af Schlesien siger han:

»Vi kan ikke forsvare Schlesien i Schlesien, men kun i Böhmen.«

Den 19. juni besluttede kongen ikke længere at afvente Østrigs angreb, men selv at gå til angreb, og situationen ved den preussiske hær var da følgende:

Elbarméen: (14—15—16 Div.) ved Dresden og øst herfor.

1. *Armé:* (II—III—IV. A. K. — 1. og 2. Kav.div.) ved Görlitz.

2. *Armé:* (V—VI—I. A. K. — Gardekorps — Garde Kav.div.) i trekanten Neize — Breslau — Frankenstein.

For den nu befalede almindelige offensiv ind i Böhmen ville det have været fordelagtigt, om 2. Armé ikke havde foretaget opmarchen mod øst i den første halvdel af juni. (Kronprinsen frygtede en østrigsk indmarch i Övreschlesien fra Mähren og havde derfor — uden om Moltke og mod dennes vilje — hos kongen fået tilladelse til at forskyde sig mod øst, hvorved han jo fjernede sig yderligere fra 1. Armé.) Man kunne da straks have rykket frem med 1. og 2. Armé fra linien: Runeburg—Landeshut, og forbindelsen mellem alle tre hære ville have været sikret straks efter, at den böhmiske grænse var blevet overskredet. Ville man nu etablere forbindelse med sikkerhed forinden sammenstød med de østrigske styrker, så måtte 2. Armé igen over Landeshut trækkes hen mod 1. Armé. Dette ville vare 8 til 10 dage, som ville komme østrigerne til gode ved deres opmarchs fuldendelse. Efterretningsgrundlaget om den østrigske opmarch var i hine dage kun mangelfuldt og tildels urigtigt. Det stod ganske vist fast, at den sachsiske hær under kronprinsen af Sachsen havde trukket sig tilbage til Nordböhmen, men man vidste ikke, om der desuden der befandt sig 1 eller 2 østrigske korps eller, hvor langt de østrigske hovedkræfter var rykket frem fra deres opmarch i Mähren.

Den strategiske udgangssituation var dog ændret i gunstig retning for Preussen ved besættelsen af Sachsen uden kamp og ved besættelsen af passene i Erzgebirge og Lausitzerbjergene.

Moltke beslutter herefter at bevare den bestående adskillelse mellem 1. og 2. Armé. Det var ganske vist en fremgangsmåde, der rummede betydelig risiko, fordi 2. Armé nu måtte passere bjergpassene i umiddelbar nærhed af de fremrykkende østrigske hovedkræfter, men lykkedes operationen, ville der være udsigt til et stort resultat.

Den 22. juni udgik telegrafisk den afgørende befaling:

»Hans Majestæt befaler, at begge arméer skal rykke ind i Böhmen og søge forening i retning af Gitschin.«

I en supplerende skrivelse til 1. Armé blev denne — efter foreningen med Elbarméen — opfordret til hurtig fremrykning for at afkorte krisen for 2. Armé, der først måtte overskride bjergpassene. Moltke håbede at kunne gennemføre foreningen fremad i retning af Gitschin, førend fjenden kunne være samlet i det nordlige Böhmen.

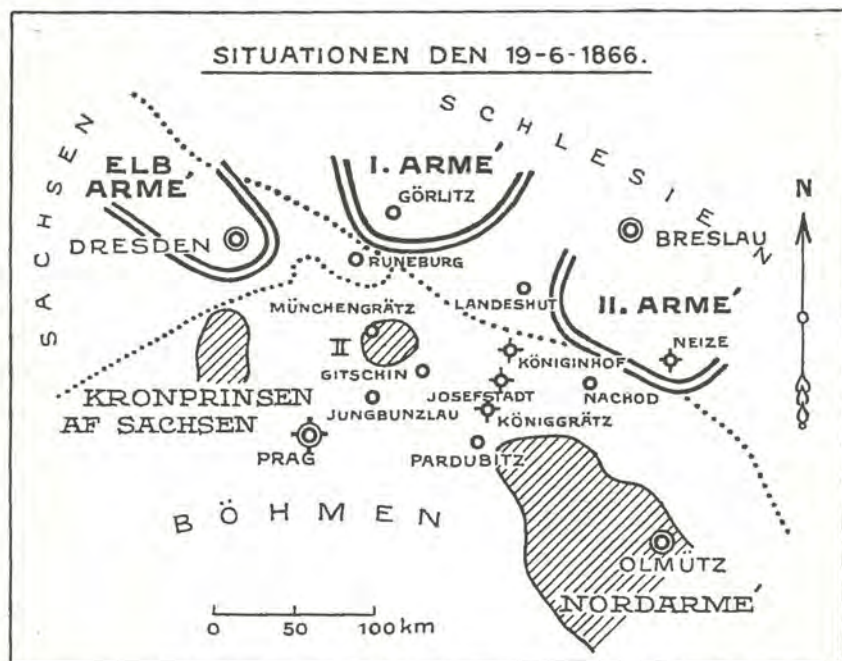
Det er forklarligt, at denne dristige og fra enhver regel for tidligere krigsføring afvigende fremgangsmåde — at gennemføre foreningen af hærene umiddelbart foran fjenden — måtte støde på mange indvendinger. Moltke havde ganske vist fået kongens personlige billigelse af operationen, men i kongens omgivelser gjorde store betænkeligheder sig gældende.

I de følgende dage blev det imidlertid klart, at den østrigske hær fra sin opstilling om Olmütz rykkede hurtigere frem mod Josefstadt end ventet. Af frygt for, at 2. Armé skulle støde på stærkere fjendtlige styrker, skrev derfor Moltke til 1. Armé: »Kun en hurtig fremrykning af 1. Armé kan degagere 2. Armé.« Til trods for denne kraftige opfordring rykkede prins Friedrich Karl dog kun frem i små dagsmarcher, således at han først den 26. nåede Iserlinien.

Den 27. og 28. slog dele af 2. Armé østrigske styrker ved Nachod, Trautenau og Skalitz og etablerede derved atter forbindelse mellem arméens adskilte dele.

Benedek havde hidtil fastholdt tanken om at udnytte de indre linier til først at vende sig mod 1. Armé, medens 2. Armé blev fastholdt i bjergene, men nu begyndte han at føle, at den strategiske fordel, som de indre linier bød ham i taktisk henseende, var ved at forvandle sig

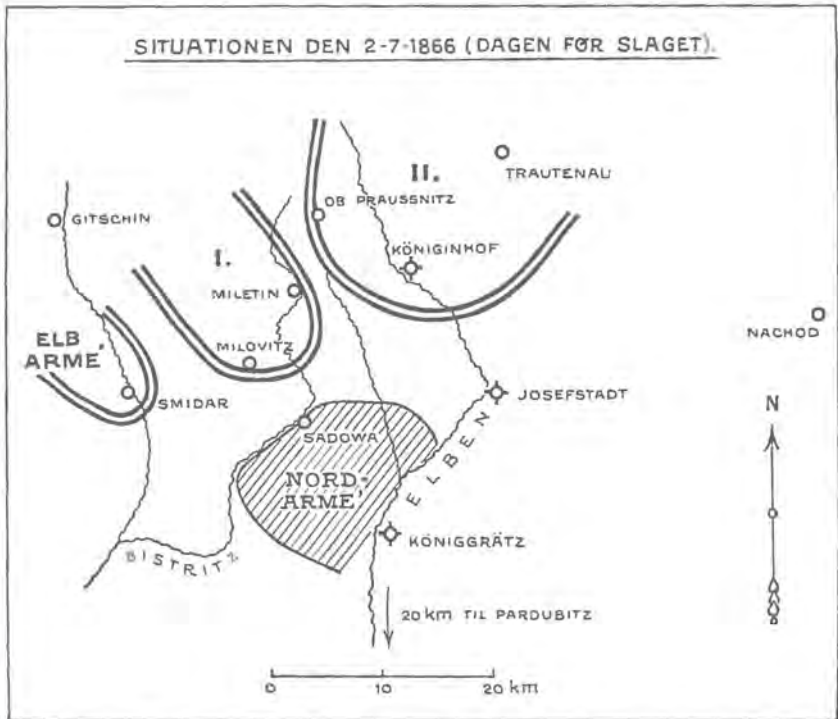
til en truende omfatning. Den 29. gik han derfor tilbage til den vestlige Elbbred til en forsvarsstilling mellem Josefstadt og Königinhof, i hvilken stilling Blumenthal straks ville angribe ham med 2. Armé. Moltke greb imidlertid ind, fordi han også ville bruge 1. Armé til angrebet, altså afvente denne armés ankomst. Prins Friedrich Karl havde den 28. haft en

mindre fægtning ved Münchengrätz, efter hvilken han telegraferede, at han agtede at holde rastdag den 29. Moltke befalede imidlertid — i kongens navn — øjeblikkelig afmarch over Gitschin. 1. Armé måtte derfor fortsætte marchen og slog den 29. fjenden ved Gitschin, der derpå trak sig tilbage mod Königgrätz.

Samme dag, altså den 29., nåede Elbarméen Jung-Bunzlau og 2. Armé Elblinien mellem Arnau og Königinhof, og *hermed var forbindelsen mellem arméerne sikret.*

Kongens hovedkvarter forlagdes den 30. juni fra Berlin til krigsskuepladsen, og under denne rejse udgav Moltke telegrafisk følgende direktiv:

»2. Armé skal fastholde den venstre bred af øvre Elben og holde sin højre fløj rede til ved Königinhof at slutte sig til venstre fløj af 1. Armé, der er under fremrykning.

1. Armé rykker uopholdeligt frem i retning af Königgrätz.«

Fjendtlige styrker i den højre flanke skulle angribes og afvises af Elbarméen.

Ved disse anordninger blev den hidtidige af forholdene nødvendiggjorte adskillelse mellem arméerne med hensigt opretholdt indtil videre. Retningen mod Königgrätz truede østrigernes tilbagegangslinie. Hvis Benedek nu vendte sig mod 1. Armé, stod 2. Armé parat til at angribe ham i flanke og ryg, og man kan altså sige, at disse forholdsregler allerede forberedte resultatet ved Königgrätz.

Dette er så meget mere bemærkelsesværdigt, idet der først den 1. og 2. juli indgik pålidelige efterretninger om fjenden, efter at hovedkvarteret var ankommet til 1. Armé i Gitschin. Dette skyldtes, at det preussiske rytteris opklaring — trods fjendens nærhed — kun gav sparsomme resultater, fordi rytteriet ved begge arméer blev holdt tilbage i overensstemmelse med tidligere tiders — forældede — opfattelse. Moltke siger selv:

»Man formodede, at fjendens hovedkræfter endnu var under fremrykning, og at de ville samles i en stilling med Elben foran fronten og fløjene støttet til fæstningerne Josefstadt og Königgrätz.«

Denne stærke stilling måtte nu angribes, enten ved at Elbarméen omgik den over Pardubitz, eller ved at 1. Armé angreb i fronten og 2. Armé i den højre flanke, og den bibeholdte adskillelse mellem arméerne lod netop endnu begge muligheder åbne.

Moltke befalede derfor, at Elbarméen skulle besætte Pardubitz, medens 2. Armé stadig blivende på venstre Elbbred skulle foretage rekognoscering såvel af selve floden som af Aupå og Mettau med henblik på en overgang. 1. Armé fik befaling til straks at angribe stærkere fjendtlige kræfter, som endnu måtte befinde sig foran Elben.

Om aftenen den 2. juli stod

Elbarméen ved Smidar,

1. Armé ved Milowitz—Miletin,

2. Armé med I. A. K. på den højre Elbbred ved Ober Prausnitz og resten på venstre bred ved Königinhof og øst herfor.

Den af 1. Armé iværksatte opklaring gav som resultat den 2. om aftenen en helt anden situation, end man hidtil havde regnet med, idet fjenden stod opmarcheret med stærke kræfter på den vestlige side af Elben ved Bistritz og altså ikke som antaget på den østlige side af floden mellem Josefstadt og Königgrätz. Denne melding sendte prins Friedrich Karl med sin stabschef til det store hovedkvarter, hvorefter angrebet den næste dag blev besluttet.

Prinsen havde allerede befalet 1. Armés opstilling til angreb ved daggry og samtidig opfordret 2. Armé til at gribe ind med gardekorpset eller efter omstændighederne med mere.

I sin befaling for slaget ændrede Moltke denne opfordring derhen, at 2. Armé med *alle* kræfter skulle gå frem til støtte for 1. Armé mod den sandsynligt fremrykkende fjendes højre flanke. Denne befaling indtraf den 3. juli kl. 4,00 hos kronprinsen, og hermed var *foreningen af alle stridskræfter i slaget befalet*.

Det var Moltkes hensigt, »at kaste den fjendtlige hær mod Elben, at tvinge den bort fra de to befæstede overgange og om muligt ganske at tilintetgøre den«.

Ved 1. Armés angreb om morgenen, lykkedes det at tage Bistritz-linien, som kun var besat af østrigske forposter, men mod østrigernes stærke hovedstilling gik til at begynde med 1. Armés angreb i stå. Da der endvidere fandt en tilbagetrækning sted ved Holawald s. ø. f. Sadowa, red Moltke selv frem for at orientere sig. Imedens havde prins Friedrich Karl trukket den i reserve stående division af III. A. K. over Bistritz. Dette var imidlertid mod Moltkes hensigt, idet han nu ville føre en henholdende kamp i fronten, medens Elbarméen og 2. Armé ved at rykke frem skulle tilvejebringe en afgørelse.

Moltke siger herom:

»Den tidlige fremdragning af arméreserven var ikke kommet til generalstabschefens kendskab forud for udførelsen, fordi denne var redet frem til skoven ved Sadowa, hvor han ikke hørte hjemme. Han kunne nu kun forhindre den allerede befalede fremrykning af divisionen Manstein *fra skoven*.«

Det var major, greve Wartensleben der overbragte divisionsgeneralen denne befaling til ikke at rykke frem. Generalen svarede, da han havde fået befalingen, majoren: »Det er altsammen i sin orden, men hvem er egentlig general Moltke?« Denne episode viser tydeligt, hvor lidet kendt Moltke var på dette tidspunkt af sin militære løbebane, men som general Schlieffen sagde i en tale, efter at have omtalt denne episode, ved afsløringen af Moltkesmonumentet: »48 timer senere spurgte ingen mere.«

Henimod kl. 13,45 fik Moltke melding om, at kronprinsens armé nærmede sig — hans indgriben var ventet allerede før kl. 11,00 —. I ventetiden havde Moltke været fuldstændig rolig, ja så rolig, at han kunne svare kongen:

»Deres Majestæt vinder i dag ikke alene slaget, men også krigen.«

Om aftenen var østrigerne under fuld tilbagegang. Sejren var fuldstændig, og foreningen af adskilte hærdele på slagmarken — »det højeste som strategisk føring formår« — var lykkedes i dette slag, som Moltke selv betegner, som det bedst planlagte af alle sine slag. En ny stjerne på krigskunstens feltherrehimmel var stået op.

Efter krigen opstod der i udlandet og navnlig i Frankrig en — som tyskerne siger misundelig — kritik af Moltkes dispositioner.

Den rettedes navnlig mod den fra alle regler i den jominiske krigslære afvigende fremgangsmåde ved de tyske hæres indmarch i Böhmen. Jomini, som dengang endnu levede (han døde 1869), gjaldt jo som repræsentant for Napoleons krigsopfattelse og havde således betonet, at man måtte holde sine kræfter samlede og aldrig måtte operere på flere ydre linier mod den på de indre linier stående modstander. Også enkelte tyske forfattere påstår — men med urette — at der var en modsætning mellem Napoleons og Moltkes strategiske grundsyn. Schlichting går endog i sine værker: »Taktiche und strategische Grundsätze«⁹⁾ og »Moltke

⁹⁾ Berlin 1897—99.

und Benedek« så vidt, at han påstår, at det var Moltkes — altså efter hans opfattelse ny — strategi, der bragte Benedek — som altså stadig holdt sig til de »forældede« napoleonske grundsætninger — i ulykke.

I Østrig hævdede Moltkes kritikere, at de strategiske ydelser af den preussiske generalstab næppe hævdede sig over det middelmådiges niveau, hvilket fik Moltke til i en artikel i »Militär Wochenblatt« 1867 — uden iøvrigt at nævne sit navn — at svare:

»Foreningen af de preussiske hære i det rette øjeblik har i det mindste den preussiske generalstab aldrig gjort krav på som en særlig ændrig idé eller usædvanlig kombination. Det var en forstandig tilrettelagt og energisk gennemført afhjælpning af en ugunstig men nødvendiggjort oprindelig situation.«

De heldige omstændigheder men også den fare som adskillelsen mellem de preussiske hære i begyndelsen rummede, men som alligevel til slut førte til forenet slag i den yderst gunstige form ved omfatning, var Moltke ganske klar over. Han siger derfor også i artiklen:

»Det drejede sig på ingen måde om et uoverlagt vovestykke«, og han tilføjer:

»Den, som vil gå fuldstændig sikkert, han vil i krigen overhovedet aldrig nå målet.«

ALFRED VON SCHLIEFFEN

28/2 1833—4/1 1913.

Schlieffen var rytterofficer og deltog i krigene 1866 og 1870/71 som generalstabsofficer. I 1891 afløste han Grev Waldersee¹⁰⁾ — Moltkes afløser — som chef for den tyske generalstab, i hvilken stilling han forblev til 1905. Han blev i 1911 — uden at have været hærfører i krig — udnævnt til generalfeltmarskal.

Hans valgsprog var:

»Viel leisten, wenig hervortreten, mehr sein als scheinen.«

Schlieffen opnåede aldrig som Moltke at blive hærfører i krig, og han havde ikke til hensigt at opstille nogen ny krigslære, men stod i sine anskuelser på samme linie som sin læremester, Moltke, og med ham på Clausewitz. Groener¹¹⁾ siger om ham: »Schlieffen var hverken historiker eller videnskabsmand, han var krigskunstens behersker — feltherre.«

Gennem sin virksomhed som generalstabschef var Schlieffen en streng herre, umådelig flittig og i besiddelse af en fantastisk arbejds- evne og koncentrationsevne. Det var hans mål at dygtiggøre de tyske generalstabsofficerer til den krig, som han så måtte komme, og som også kom godt et år efter hans død. Målbevidst søgte han gennem opgaver og krigsspil at bevise for sine officerer, at *tilintetgørelsestanken* — således som Clausewitz havde fremsat den — måtte beherske enhver fører i krig. Ud fra denne opfattelse er hans arbejder fremragende og

¹⁰⁾ *Alfred von Waldersee* (1832—1904). Generalstabschef efter Moltke 1888.

¹¹⁾ *Wilh. Groener* (1867—1939). Hindenburgs generalkvartermester 1918—1919, Rigsværnsminister 1928—1932.

vidtskuende, og havde hans efterfølger som generalstabschef, den yngre Moltke¹²⁾ fulgt ham, havde måske den første verdenskrig fået et andet udfald. Efter den første verdenskrig blev Schlieffens tanker igen sat i højsædet ved siden af Clausewitz's og Moltke's, men — til held for verden — overdrevet ved Hitlers fanatiske marchiavellisme, således at han selv og Tyskland blev ramt af tilintetgørelsen, så fuldstændigt som ingen hærfører tidligere i historien.

Schlieffen var prototypen på den preussiske junker og officer, alle hans arbejder tog sigte på den kommende krig, og gennem dem viste han, hvorledes Tyskland kunne befri sig for omklamring af en overlegen modstander. Hans efterfølger forstod ham ikke, og derfor blev den første verdenskrigs indledende kampe ikke udført i Schlieffens ånd, men stivnede i frontalkampe, der ikke bragte, og ikke kunne bringe, nogen afgørelse.

Det var efter felttoget i 1864 mod Danmark, at tilintetgørelsestan-ken første gang blev levende for ham. Efter vor tilbagetrækning af trop-erne efter Dybbøls fald, indså den da 31-årige officer, »at der herefter ingen mulighed var for at tilintetgøre den danske hær«.

Siden hen modnedes så tanken hos ham, at millionhærenes leddeling i selvstændige grupper må medføre disses indsættelse til »knibtangs-angreb«. De adskilte grupper må hver for sig rykke frem i den befalede retning og angribe fjenden, når og hvor de støder på ham, idet angrebet rettes mod fjendens fløje og bagudgående forbindelser. Det bliver da den øverste førers opgave at afstemme de enkelte gruppers bevægelser, og underførerne må have en sådan forståelse af førerens hensigter, at de aldrig falder for fristelsen til i deres eventuelt isolerede stilling at søge ind mod andre grupper eller måske til at standse fremrykningen eller endog til at vende om.

Han påviste utrætteligt, hvorledes krigskunstens evige grundsætning-er stadig har blivende værdi.

Ved gennemgangen af en opgave, som havde krigen mod Rusland med en dobbelt så stærk modstander til genstand, sagde han bl. a.:

¹²⁾ *Helmuth v. Moltke* (1848—1916), Brodersøn af den ældre M.

»Som sædvanlig vil vi være svagere end modstanderen. Hvorledes det som den svage skal gøres at slå den stærke, derfor gives der ingen recept, intet skema. I almindelighed kan man sige, at når man ikke er stærk nok til at slå hele modstanderen på een gang, må man stræbe efter at bibringe en del af ham et nederlag. En del af modstanderen er imidlertid altid hans fløje; altså må man altid, hvor det er muligt, angribe modstanderens fløje. Dette er ikke altid let og må ikke ske med et eller to korps, men med hele hæren, og ikke alene mod fløjene men også mod tilbagegangslinierne må der marcheres. Ulm 1805, vinterfelttoget 1807 og også Sedan er eksempler herpå. Følgerne vil altid være — nu som før — at samtlige modstanderens tilbagegående forbindelser bliver afskåret, og at der indtræder stor forvirring hos ham. Det vil ikke være muligt for ham atter at bringe de mange kolonner i orden og indføre samlet ledelse — kun da er der mulighed for et tilintetgørelsesslag.«

I et forord til 5. oplag af Clausewitz bog: »Vom Kriege« skriver Schlieffen:

»Den blivende værdi af værket: »Vom Kriege« ligger ved siden af dets høje etiske og psykologiske indhold i den udprægede betoning af tilintetgørelsestanken. Denne lære har ført os til Königgrätz og Sedan.«

Schlieffen interesserede sig i særlig grad for Frederik den Store og især for slaget ved Leuthen, hvis principper han overførte i stor målestok til nutidens millionhære. Ved gennemgangen af et krigsspil sagde han:

»Krigsspillet har givet anledning til at vise, at en lille hær også kan besejre en større. Dette vil næppe lykkes for den, hvis den går lige løs på sin stærkere modstanders front — den vil da simpelthen blive slynget til side. Tværtimod må den gå frem mod fjenden i den følsomste retning, forsøge at angribe flanke og ryg og tvinge den overraskede modstander til en hurtig frontforandring. Når den gør det, udsætter den ganske vist sig selv for den største fare og foretager et betydeligt vovestykke; thi også dens

flanke og ryg bliver da truet til det yderste. Hertil kræves en målbevidst fører, en jernhård karakter, en hårdnakket vilje til sejr og tropper, som er klare over dette enten — eller. Disse faktorer alene bringer dog ikke sejren. Hertil hører også, at fjenden, overrasket af angrebets pludselighed, mere eller mindre gerader i forvirring og ved forhastede dispositioner kompromiterer den en gang tagne beslutning.«¹³⁾

Vi ser, hvorledes disse udtalelser ganske falder sammen med de foran fremsatte, og hvorledes altså Schlieffen atter og atter fremhæver, at det gælder om at omfatte, omgå og tilintetgøre fjenden, selv om man er underlegen. Under omfatningen skal man fastholde fjendens front ved angreb. Det er således en fejl, at lade tropper stå uvirksomme og afvente virkningen af en omfatning, derved får fjenden handlefrihed til at vende sig mod selve omfatningen. Den underlegne må ikke søge sin tilflugt til beredskabsstillinger, flankestillinger eller echelonninger. Smukke defensiv — offensive planer mislykkes næsten altid, fordi fjenden ikke går i fælden — han indlader sig ikke på at spille den rolle, som man har tiltænkt ham. Endelig må også nævnes Schlieffens advarsel mod at svinge koncentrisk ind mod franske hæravantgarder¹⁴⁾. Man skal blot fortsætte på passende kurver.

Om *gennembrudet* siger Schlieffen ved gennemgangen af et krigsspil i 1905:¹³⁾

»Fra begge sider har man villet gå frem så offensivt som muligt, og dog ser vi, at stadig større dele indtager stillinger. Det kan på een gang forklares ved terrainets ejendommeligheder og endvidere derved, at der ikke har været anden udvej end at svække fronten, hvis man vil omfatte og omfatte stærkt, og at således midlet: den delvise defensiv tilbyder sig af sig selv. I forbindelse hermed står den store udstrækning af fronterne. Enhver vil om-

¹³⁾ Gengivet efter Groener: »Das Testament des Grafen Schlieffen«, Berlin 1927.

¹⁴⁾ Anvendtes af franskmændene, men anvendelsen af dem blev opgivet inden 1914.

fatte og udstrækker derved sin front. Enhver vil ikke omfattes og udstrækker ligeledes sin front. Begge disse bestræbelser kan føre til uforholdsmæssige store fronter og derved til muligheden for et gennembrud, til det gennembrud, om hvilket man siger, at Napoleon altid har udført det, men som han i virkeligheden kun sjældent har udført. Når imidlertid nu til dags en ny Napoleon vil foretage et gennembrud, så finder han ikke en vindmølle, fra hvilken han kan overse slaget og finde fjendens svage punkt. Selv om den moderne feltherre havde Napoleons ørneblik, så ville han dog ikke kunne overse slagmarken, og han formår ikke at erkende fjendens svage punkter. Det eneste forhåndenværende middel består i: at han angriber overalt. Gennem angrebet vil de svage punkter vise sig af sig selv.«

I særlig grad beskæftigede Schlieffen sig med tofrontkrigen — *arbejdet på de indre linier* — mod Frankrig og Rusland. I modsætning til den ældre Moltke ville han her begynde krigen mod Frankrig for derefter at vende sig mod øst. Gennem en række af generalstabsrejser og -opgaver udformede han den endelige operationsplan for dette felttog, der for at virkeliggøre tilintetgørelsesslaget krævede tyngden lagt på den højre fløj, som gennem Belgien og Nordfrankrig skulle svinge vest om Paris, medens der på den venstre fløj i Elsass-Lothringen skulle føres en henholdende kamp med relativt svage kræfter. Schlieffen tilsigtede altså hermed i virkeligheden en omfatning i stor stil af hele den fransk-engelsk-belgiske hær, som bekendt modificerede Schlieffens efterfølger — den yngre Moltke — denne operationsplan ved at gøre den højre fløj svagere og indsnævre dens omgående bevægelse. Det er derfor ikke Schlieffens operationsplan, der kom til udførelse i 1914.

I 1896 behandlede Schlieffen i en generalstabsrejse en imødegåelse af en dansk hærs fremrykning over Kielerkanalen (!). Dette var en ting for sig, men det er interessant at blive bekendt med Schlieffens kommentarer til vor føring i de slesvigske krige. Han siger herom:¹⁵⁾

¹⁵⁾ *Schlieffen*: Die taktisch-strategischen Aufgaben aus den Jahren 1891—1915. Berlin 1937.

»Den slesvigske krigsskueplads ejendommeligheder er os bekendt. 4 felttog har kunnet belære os om dem. Danskerne har stedse i det væsentlige kun bevæget sig på den ene store vej, som fører fra Kolding over Flensborg og Slesvig til Rendsborg. Herved havde de hovedsagelig deres forbindelser i den venstre flanke. Men denne venstre flanke kunne man ikke komme uden om, da der fra østkysten med regelmæssige afstande skærer sig bugter og fjorde langt ind i landet lige til umiddelbart ved den store vej; de fik enhver tysk omfatning eller omgaaen af den danske venstre fløj til at strande. Derfor kunne danskerne, når de blev trængt tilbage, trække sig tilbage i forholdsvis sikkerhed til Als, Fredericia, Aarhus og endelig bag Limfjorden for igen at bryde frem derfra eller indskibe sig for på et passende tidspunkt igen at vise sig overraskende på et eller andet sted af den langstrakte kyst. Dette spil er ikke længere gennemførligt, sålænge den tyske flåde kan holde søen.«

FERDINAND FOCH

1851—1929.

Foch begyndte sin militære løbebane ved at melde sig som frivillig i 1870, men kom ikke til at tage aktivt del i krigen. Som vordende artilleriofficer gennemgik han École Polytechnique og artilleriskolen i Fontainebleau. I 1895 blev han som oberstløjtnant udnævnt til lærer i krigshistorie, strategi og troppeføring ved École supérieure, i hvilken stilling han virkede til 1901. I 1905 vender han atter tilbage til skolen, men denne gang som brigadegeneral og chef for skolen til 1911. Det var i disse år, at han holdt de forelæsninger, som skulle blive retningsgivende for den franske generalstab og for hans egen virksomhed som feltherre, og som er gengivet i hans to bekendte bøger:

»*Des Principes de la Guerre*« og »*De la conduite de la Guerre, la Manoeuvre pour la bataille*«.

Over stillingerne som divisionsgeneral (1911), armékorpschef (1912) og arméchef (1914) blev han 26/3 1918 chef for samtlige allierede hære. Den 18/7 1918 overrakte præsident Poincaré ham på slagmarken marskalstaven og mindede herved om Fochs læresætninger:

»*Krigen*: Forvaltning af den moralske styrke.

Slaget: Kampen mellem to viljer.

Sejren: Moralsk depression hos den besejrede, moralsk overlegenhed hos sejrherren,«

og Poincaré sluttede: »De vil sejre«.

Han døde i 1929, og som en af Frankrigs største feltherrer ligger han nu begravet ved Napoleons side i Invalidedomen i Paris.

I sin bog: »Reputations« (London 1928) giver Liddell Hart en karakteristik af verdenskrigen 1914—18's store hærførere herunder også Foch. Afsnittet om marskal Foch indleder han: »Det er muligt, at Napoleon glemte mere, end Foch nogensinde har vidst. Men Napoleon glemte, Foch lærte.«

Foch var en umådelig modvægt mod den défaitisme, som i 1917 var ved at tage overtaget i Frankrig. Liddell Hart kalder Foch: Symbolet på den sejrende vilje men tilføjer, at man ikke kan vinde krig ved sejrsvilje alene, ej heller med den offensive filosofi alene, som Foch som lærer ved École supérieure havde indpodet i de yngre franske generalstabsofficerer. Det var denne Fochs filosofi, som blev praktiseret i krigens første uger — med så store tab. Foch havde vel ikke det umiddelbare ansvar — det var Joffres, — men det var Foch, som i sine to foranævnte lærebøger havde prædikeret offensivens psykologiske ufejlbarlighed. Hans yndlingsdevis var dette citat fra Joseph de Maistre:¹⁶⁾ »Et tabt slag er et slag, som man tror er tabt. I materiel forstand kan intet slag tabes.« Liddell Hart siger, at hans eneste ordre var: »Angrib«, som han gentog atter og atter. Særlig kendt er hans melding til overkommandoen under slaget ved Marne: »Mit centrum viger, min højre fløj går tilbage, fortræffelig situation, jeg angriber.« Liddell Hart går i det hele stærkt i rette med Foch — også i sin bog: »Foch, man of Orleans«, London 1931¹⁷⁾ — men skyder vel i nogen grad over målet, selv om han indrømmer betydningen af de moralske værdier, som Foch satte i højsædet ved siden af sin prædiken om offensiv.

Nederlaget i 1870 blev det grundlag på hvilket Foch ved at granske årsagerne til nederlaget opbyggede sine principper. Hans hovedtanke blev:

»Den styrke, som ikke levendegøres af ånden, er en unyttig styrke. Vort lands storhed består i dets intelligens.«

det er derfor, han overfor sine elever udtalte:

¹⁶⁾ 1753—1821. Fransk diplomat og forfatter af statsfilosofiske bøger.

¹⁷⁾ I bilag 3 findes en oversættelse af et tillæg til denne bog, hvor Liddell Hart kritisk gennemgår hele Fochs krigsteori.

»Man vil senere forlange af Dem, at De skal være en hærs hjerne, og derfor siger jeg her til Dem: »lær at tænke«.«

Føringen af de store enheder var for Foch ikke et simpelt spørgsmål om dygtig organisation, om omhyggeligt udarbejdede planer og om strategisk og taktisk indsigt, men et problem af næsten moralsk beskaffenhed. Han er her i stærk modsætning til de tyske krigsteoretikere som f. eks. Ludendorff, for hvem føringen nærmest kan betegnes som en maskinel profession. Om Moltke i 1870 siger f. eks. Foch følgende:¹⁸⁾

»Moltke er kun generalstabschef, det er tydeligt, men desuden overskrider hans virkestrang aldrig grænserne for denne hans åndelige virksomhed. Hvis han ved en stadig appel til sine åndsevner, til dømmekraft og til beregning opstiller en kombination, henholder han sig tilsidst til papiret, til den koncise, lakoniske dagsbefaling for at blive forstået. Men der holder hans ledende handling op.

I spidsen for de tyske hære savnes der en fører, der ved sine impulser, ved en virkningsfuld ledelse af alle, højere og lavere chefer og mandskab søger at bibringe dem forståelsen af kombinationerne og bringe dem til udførelse. Der savnes en overkommando, som i det givne øjeblik kan tage slagets ledelse i sin hånd.

Det er på grund af denne manglende evne til at befale, at Moltke er nødt til at fortsætte lige til den 18. august det på Sarrelinien indledte angreb, og som blev indledt på grund af underførernes initiativ og ikke som en følge af fjendens handlinger.

Som om Napoleon ikke selv har skrevet:

»I almindelighed skal den øverstbefalende kun angive den almindelige retning og bestemme de mål, der skal nås; de midler, der skal bruges for at opnå dette, må overlades til de udførende organers frie valg. Ellers er det heldige resultat umuligt.«

I modsætning til den tyske praksis: ikke at bygge så meget på efter-

¹⁸⁾ Her gengivet efter: René Puaux: »Foch«. København 1919.

retninger som på visse ligefrem matematiske grundsætninger som grundlag for fjendens handlinger, siger Foch:

»Efterretninger først, så handling.«

og om *manglerne ved det tyske system* siger han:

»Vi har flere gange bekæmpet denne krigsførelse, som lever af forudfattede idéer og bygger sine beslutninger på hypoteser. En tysk militær forfatter, Fritz Hoenig¹⁹⁾ har selv skrevet om Moltke:

»General Moltke repræsenterer en skole, og denne skole er ham selv«.

Som sådan overvejer han, hvad fjenden burde eller kunne gøre ud fra denne skoles synspunkter. Denne skoles princip var at forudsætte, under hensyn til de af fjenden trufne forholdsregler, at denne ville gøre, hvad der kunne skaffe ham de fleste fordele, og i dette tilfælde kunne Moltke ikke tænke sig, at Bazaine skulle være påvirket af politiske motiver. Ved at nærme sig Metz og se krisen komme udsatte franskmændene sig for de af denne bevægelse flydende strategiske vanskeligheder. At Bazaine skulle kunne handle på denne måde, forekom den store strateg Moltke lidet sandsynligt.

Uden at tale om de gaver, der er uadskilleligt knyttet til mennesket, så er det den skole, som søger og erkender realiteterne, der hævder sig overfor hypotesernes skole.«

Om de *egenskaber, som enfører må være i besiddelse af*, siger Foch:

»Under slagets gang kan man ikke studere, man gør kun sit bedste for at anvende det, man kan, og for da at kunne udføre blot lidt, er det nødvendigt at have en udstrakt og dyb viden.«

For sine elever citerede han i denne forbindelse det bekendte spørgsmål som Verdy du Vernois²⁰⁾ stillede sig, da han nåede frem til slagmarken

¹⁹⁾ 1848—1902. Hans mest kendte værk: »24 Stunden Moltkescher Strategien«, hvori han stærkt kritiserer Moltke. Har skrevet et fortræffeligt værk om: »Oliver Cromwell«.

²⁰⁾ 1832—1910. Preussisk general og militærforfatter. Lærer ved det tyske krigsakademi, hvor han indførte den applikatoriske undervisning.

ved Nachod 1866: »Ad helvede til med historie og principper! Hvad drejer det sig om?«

I et interview med den amerikanske journalist George Sylvester Vierecker kort tid efter den første verdenskrig fremhæver Foch betydningen af, at en hærfører forstår at vælge de rette mænd som førere i kritiske situationer.

»Krig stiller os overfor fredens problemer i en mere akut form — problemet om de rigtige mænd på de rigtige pladser. Napoleon besad denne evne i udpræget grad — det var hemmeligheden ved hans held, og da han mistede den, var det en af hovedgrundene til nederlaget ved Waterloo.«

Et andet sted i interviewet siger han:

»Kundskab, dygtighed og evner er ikke tilstrækkelige til at hjælpe sindet til en løsning af dets problemer. Og når de store ting — krig eller kampen for tilværelsen — kommer, viser problemerne sig altid i et nyt og mærkeligt lys. Selv det bedst uddannede og udviklede menneske — i hvad retning hans kundskaber og evner end går, står magtesløs, hvis han ikke formår at handle omgående, når han står overfor et vanskeligt tilfælde — lad det så være så uventet og uhørt det være vil.

Når en mand bliver stillet ansigt til ansigt med en faretruende situation, kan han kun klare den ved at behandle den på første hånd. Han må smide hele sit forråd af viden over bord, som han har samlet sig i fortiden, og han må skille sig af med alle tidligere teorier! Disse ting virker som en hindring i en krise, og dog ville han uden dem kun være i besiddelse af en tom hjerne og en svag og gold ånd. Han ville være ude af stand til at analysere tilfældet og nå til en afgørelse.

Denne sindets forberedelse til at behandle det uforudsete er netop det, vi militære gør, når vi studerer felttogene. Vi har her at gøre med konkrete tilfælde. Vi drager vore slutninger fra situationer, der har foreligget for store feltherrer i fortiden, men vi anvender idéerne, der ligger bagved, på tilstandene i vor egen tid.

Alt dette indbefatter, hvad vi vil kalde begyndelsesgrundene i handlingens skole. Hvis man studerer disse, vil det sætte enhver elev i stand til at undgå store fejltagelser. Det vil imidlertid ikke sætte en elev i stand til, hvor nidkær han end er, at nå en Rafaels eller Beethovens højde, endsige en Napoleons; men alle disse har måttet gennemgå denne handlingens skole.«

Førerens første dyd er altså forstand og kritisk sans. Han må først forstå. Den anden er mod til at tage et ansvar, og i denne forbindelse fremhæver Foch atter betydningen af de moralske egenskaber hos føreren.

I »Des principes de la guerre« forklarer Foch den foran anførte sætning af Joseph de Maistres således:

»Det er altså moralsk, at der tabes. Men så er det også moralsk, at der vindes, og vi kan fortsætte læresætningen ved at erklære:
»Et vundet slag er et slag, i hvilket man ikke vil anerkende, at man er besejret.«

»Sejr er lig med vilje.««

Gennem sit studium af Napoleonskrigene og alle de krige, der er fulgt efter, stod det Foch klart, at der fandtes *store principper, men ikke urokkelige systemer*, også han slår fast:

»I krigen findes der hverken for stabenes virksomhed eller på andre områder bestemte regler,«

og videre:

»Krigskunstens regler og naturlige principper er: klarhed i kombinationerne, den nøjagtige opfattelse af midlerne, der skal sættes i virksomhed samt modstandskraft overfor vanskelighederne.«

»I krigen er der andet end principper, som spiller ind; der er tid, sted, terrain og afstande, og der er tilfældigheder, som man ikke er herre over. Man træder ikke ustraffet principperne under fødder; heldet ophører, og forstanden overtager snart sine rettigheder over stoffet og tilfældet.«

»Reserverne er oplag af kræfter, som man øser af for at bøde på

det slid, der fremkommer, og kunsten består i, at man stadig har nogle, når modstanderen ikke har flere.»

I sin bog: »Marchal Foch. En bog om karakterens opdragelse« (København 1929) citerer kommandant Charles Bugnet bl. a. følgende udtalelse af Foch:

»Jeg tror ikke, at mit ord er et evangelium. Jeg søger at gøre mit regnskab op. — Jeg har spurgt mig selv: »Hvad består krigen i?« Jeg har læst Clausewitz. Det er en af de rigtige! Der var noget i den bog. Han havde ført krig, han kendte den. Blücher og Scharnhorst også. Det var karle! For at folk, som de, skulle få bugt med denne kolos, som Napoleon var, måtte de have været nødt til at arbejde. Deres patriotisme ledede dem. Utvivlsomt. Men især den sag, de havde viet sig til. Man får altid held med sig, når man vier sig til en sag, når man ikke spreder sig, når man ikke vil fingerere ved alt. . . . Og så Moltke også. Har De læst hans korrespondance? Det er den, jeg har øst al min viden af, thi jeg vender altid tilbage til 1870. . . . Og jeg vil slet ikke tale om Napoleon! Han er den store mester, guden! Det er den skønneste historiske skikkelse, man kan studere, fordi han havde sansen for disciplinen, den klare forståelse af arbejdet, afskyen for ord, for fraserne, som dræber handlingen.«

Foch var stærkt religiøs, og på denne baggrund må hans udtalelser ses, ligesom det påvirkede hele hans livsførelse.

Liddell Hart siger således om Foch: »I den magt, som han kalder »vilje« ligger den eneste sammenligning mellem Foch og Napoleon. Alligevel er der deri ikke nogen egentlig sammenligning, for Foch overgik Napoleon i denne egenskab, ligesom han på anden vis blev overgået i åndelige egenskaber. Medens Napoleon troede på sin stjerne, troede Foch på sin Gud.

»Man taler om Genius. Bah! Genius tæller ikke med . . . i afgørelsens time, når det bliver nødvendigt at udtale det »Ja« af hvilket tusinder af liv afhænger, var jeg — og jeg følte, at jeg var det — det guddommelige forsyns instrument.«

Liddell Hart mener herefter, at det ikke er Napoleon man skal sammenligne ham med, men med pigen fra Orleans.

I det forannævnte interview (side 49) blev Foch stillet overfor spørgsmålet, om hvilken lære han uddrog af den første verdenskrig. Svaret var:

»Den største lære, jeg uddrog af verdenskrigen, kan sammenfattes i den kendsgerning, at en kamp mellem to store nationer ikke får lov til at foregå isoleret i et hjørne af verden, men omgående breder sig over den hele. Den udkæmpes til lands og til søs, i luften og under vandet. Fjenderne kan hurtigt inddeles i to partier — det ene, der kæmper for retfærdighedens og frihedens ideal — det andet for herredømmet over menneskeslægtens materielle interesser.«

I denne forudsigelse har han fået ret, beviset blev ført i den anden verdenskrig.

Det vil være passende at afslutte omtalen af ham med nedennævnte citat fra »Des principes de la guerre«:

»Når den time kommer, da beslutningerne skal tages, ansvaret påtages, ofrene bringes — og disse beslutninger skal tages, før de bliver påtvungne, dette ansvar skal man komme i forkøbet, det er initiativet, man skal sikre sig overalt, det er *offensiven*, man skal slippe løs på alle punkter — hvor skal man så finde dem, der vil påtage sig arbejdet ved disse altid vovelige og farlige foretagender, hvis ikke blandt de højere naturer, som er ivrige efter ansvar? Det er dem, som er dybest gennemtrængt af vilje til at sejre, og som i denne vilje såvel som i det klare syn på de eneste midler, der fører til sejren, finder energien til at udføre de frygteligste rettigheder, energien til at risikere alt, selv deres ære; thi en slagen general er en diskvalificeret chef.«

DOUHET

1869—1930.

Douhet, der oprindelig var artilleriofficer, blev allerede før den første verdenskrig en ledende personlighed indenfor organiseringen af Italiens militære flyvevæsen. Han var en flittig, men polemisk skribent — hans skrivelser kostede ham i en årrække efter en krigsretsdom hans militære stilling, men dommen blev omstødt i 1920, og 1921 udnævntes han til general. Han blev skaberen af den douhetske krigsteori, som man nu til dags næppe kan komme uden om, og som derfor også skal omtales, men ganske kort. Den, der ønsker nærmere oplysninger, henvises til Militært Tidsskrifts tillægshefte 1940, hvor kaptajn Mogens Boisen har givet en samlet fremstilling af »General Douhets krigslære«.

Det er især i tidsskriftsartikler i årene 1927—1930 specielt i »Rivista Aeronautica«, at Douhets hovedtanker findes fremsatte. Med overbevisning fremsætter han her sine strategiske tanker, der har givet anledning til voldsomme diskussioner for og imod i alle de store militærstater.

Efter afslutningen af den første verdenskrig var Douhet kommet til den erkendelse, at land- og søstridskræfter fremtidig vil være uegnede som instrumenter for krigen, og det kan forventes, at deres deltagelse i en kommende krig i alt væsentligt vil forme sig som i årene 1914—18. Luftvåbnet har derimod efter hans opfattelse totalt ændret krigens karakter, idet det med alle midler skal tilkæmpe sig herredømmet i luften.

Douhets doktrin, som den oftest kaldes, går da kort sagt ud på følgende:

»Forsvar til lands og til vands, koncentration af størst mulig kraft i luften, for i dette element at søge krigens afgørelse.«

Hær og flåde bliver herefter sekundære værn (garanter for staten med den henholdende opgave at hindre fjenden i at trænge ind over grænserne). Hovedvægten i forsvarsmagten skal lægges på luftvåbnet²¹⁾, hvis første mål i krigen bliver ødelæggelse af de fjendtlige luftstyrker ved angreb på flyvepladser, depoter og fabrikker (flyveindustrien). Det operative luftangreb skal derfor helst finde sted forud for eller samtidig med en krigserklæring. I sine arbejder går Douhet endvidere stærkt ind for enhedskommandoen.

Så meget om Douhets doktrin. Den — man kan vist sige brutale — krigsmåde, som han går ind for, gav som naturligt var anledning til voldsomme diskussioner. Da så krigen kom 1939, hvorledes gik det så med Douhets doktrin? Verdenskrigen bekræftede *ikke* hans teori, men alligevel var der visse træk, der tydeligt viste hen imod den, og efter krigen er udviklingen gået endnu længere i retning af at give ham — i hvert fald til en vis grad — ret i hans synspunkter. De voldsomme luftangreb på Tyskland bekræftede ikke hans teori, det var ikke dem, der alene bragte afgørelsen, derimod kan man vel sige, at luftangrebene på Japan — med atombomberne — bragte afgørelsen. Her må det dog ikke glemmes, at også den amerikanske flådes blokade af Japan havde sin andel i afgørelsen på denne krigsskueplads, og man må derfor, alle forhold taget i betragtning, sige, at den sidste verdenskrig ikke bragte nogen bekræftelse på hans teoris rigtighed. Både hær og flådes andel i afgørelsen var indlysende. Men hvordan i fremtiden? Bliver krigen en »tryknapskrig«, som mange mener, eller får Einstein ret, når han siger: »Der bliver ingen krig i fremtiden — kun et angreb«. Får de, der mener sådan, ret, har vel Douhets teori tilsidst fået sin bekræftelse. Ingen ved det i dag, men reglen om, at ethvert våben straks avler et modvåben, vil vel også blive gældende i fremtiden, således at den tredimensionale krig med de evige principper for krigsføring bliver stående, indtil menneskeheden vågner op til fornuft — eller har ødelagt sig selv.

Endnu er det for tidligt blankt at forkaste Douhets doktrin.

²¹⁾ I »The revolution in Warfare« hævder Liddell Hart, at det var Royal Air Force som — før Douhet — først havde fremsat denne anskuelse.

CHARLES DE GAULLE

født 1890.

De Gaulles endelige historie kan endnu ikke skrives. Indtil den 18. juni 1940 var han en ikke særlig kendt fransk fodfolksofficer — general over en panserbrigade — men fra denne dag fløj hans navn verden over. Det var denne dag, da han over B. B. C. i London talte til det Frankrig og de franskmænd, som havde måttet bøje nakken for de tyske panserhære, og bl. a. sagde:

»Frankrig har tabt et slag, men Frankrig har ikke tabt krigen.«

Efter indtoget i Paris i 1944 modtog de Gaulle under triumfbuen hele det franske folks hyldest og tak. Nu er der igen blevet mere stille om ham, men hvorlænge endnu?

De Gaulles bidrag til krigens teori er nedfældet i den bog, som han skrev i 1933, og som udkom i 1934:

»Vers l'armée de métier«.

Denne bog fik i starten en meget ringe udbredelse i Frankrig²²⁾, den vakte ingen interesse, og dog indeholdt den sådanne nye synspunkter om krigsførelsen, at havde Frankrig dengang lyttet til ham, havde Frankrigs historie måske formet sig på en anden måde i 1940. Bogen blev ret hurtigt efter udgivelsen oversat til tysk, og fik en rivende afsætning i Tyskland. »Frankreichs Stossarmee« studeredes, diskutteredes og kommenteredes i tyske officerskredse, og den blev i virkeligheden det grundlag — eller et af de grundlag — på hvilke den tyske panserhær blev opbygget, den panserhær som på 44 dage i 1940 bragte Frankrig til fald — som de Gaulle havde forudset det.

²²⁾ I løbet af 6 år solgtes ialt ca. 2000 eksemplarer.

De Gaulle havde i begyndelsen af trediverne indset, at man stor overfor en epoke i krigshistorien, og han havde sine forslag til reformering af den franske hærorganisation færdige, men overalt, hvor han fremsatte dem, løb han panden mod en mur, men til sidst fik han dog ved Paul Reynauds hjælp sine forslag frem for de højeste autoriteter. Generalstaben tog skarpt afstand, i det højeste forsvarsråd, hvor Pétain (de Gaulles tidligere chef) og Weygand havde sæde, kaldte man hans forslag for feberfantasier, men det var navnlig i generalstaben, at han mødte modstand. De Gaulle forkastede i sine forslag den defensive strategi og krævede en *offensiv strategi*, og sådanne tanker var ikke god latin i den franske generalstab på Weygands og Gamelins tid.

Erfaringerne fra verdenskrigen betyder ikke noget i den moderne krig, sagde de Gaulle. Det gælder ikke om »at lave en bresche« og »stoppe en lomme til« eller at gå til offensiv over hele fronten og holde en ubrudt frontlinie, men det gælder om at have motoriserede og pansrede enheder, som ved overrumpling kan overfalde fjenden, slå ham og trænge ind bag hans linier for at afbryde hans forbindelses- og forsyningslinier. Slaget skal udkæmpes på fjendens jord, hvilket forudsætter en offensiv strategi. Han benægtede, at fæstninger var uindtagelige, selv Maginotlinien forslog ikke. Han påpegede, at man i en moderne krig ikke får tid til at fuldføre sin mobilisering og opmarch. Officererne måtte have en helt anden uddannelse og være fortrolig med teknikens sidste opfindelser og fuldt ud beherske det moderne krigsmateriel. I krigen skal officererne leve krigen med i spidsen for eller midt blandt sine folk. I en fremtidig krig må generalen sidde i sin kampvogn midt i kampens hede og på sekunder være i stand til at foretage sine skaktræk. Han må som Alexander den Store være slagets Øje og Øre.

I sin bog går han ud fra muligheden af en krig mellem Tyskland og Frankrig, hvor krigen er en angrebskrig fra tysk side. Det er altså ganske kort tid efter Hitlers magtovertagelse, at bogen blev til, og han regner rigtigt med Italien som krigsdeltager på tysk side og med udpræget angrebsvilje fra Tysklands side. De Gaulle fordømte ikke Maginotlinien — som mange franske officerer gjorde det — men han kritiserede, at man ikke også langs nordgrænsen byggede en sådan befæstet linie, thi an-

grebet kommer i det nordøstlige hjørne, sagde han. Et tysk angreb vil nu som før gå igennem Belgien og den schlieffenske plan hvilede på ubestridelige realiteter. Ingen neutralitetserklæring kan formå en angriber til at gå omvejen over Nancy, når den naturlige vej går over Charleroi. 8 af de 11 tyske hovedjernbaner munder ud ved grænsen nord for Thionville, og i samme retning går vejene gennem Westphalen og Ardennerne, kanalerne i Ruhr og Nederlandene. Han regner med, at fjenden går mod Antwerpen og Calais med hovedangrebet rettet mod det område, hvor Oisefloden udspringer, hvilket område, alle forhold taget i betragtning, også er det svageste punkt i Frankrigs grænser.

»Højderne i Mosel- og Meusedalen, som på den ene side støder op til den lothringske højslette og på den anden side til Ardenerskovene, udgør ganske vist bemærkelsesværdige, men lidet dybtgående hindringer.

En overrumpling eller et tilfældigt tilbagetog i Hainaut eller Flandern udleverer os til fjenden. Her findes kun slettelandskaber uden mure eller voldgrave, hvor der kan gøres modstand, ingen dominerende højder og ingen vandveje, som løber parallelt med grænsen. Angriberens opgave bliver derimod lettere ved, at vejene, som står ham åbne, fører gennem dalene ved Meuse, Schelde, Sambre, Scarpe og Lys, og både vandveje, landeveje og jernbaner løber sydpå.

Under de nuværende strategiske forhold ved nordgrænsen ligger Frankrigs sikkerhed i belgiernes hænder. Hvis de er i stand til at forsvare Albertkanalen og med deres fæstninger holde tyskerne borte, kan franskmændene sove roligt.«

De Gaulle tror imidlertid ikke, at belgierne er i stand til at standse tyskerne, han tvivler også på, at de er villige til at bringe de store ofre, som i så fald måtte blive følgen.

»Hvorfor skulle belgierne forbløde for franskmændenes skyld? Langt mere grund er der til at tro, at den unge kong Leopold for at spare sit land for krigens rædsler trækker sig tilbage til Antwerpenstillingen og så, ja, så står tyskerne ved brohovederne

ved Meuse. Der behøves blot en lagune i systemet for at vejen over Oise til Paris skal blive fri.«

Uden Paris og de nordlige provinser kan Frankrig ikke føre krig.

Det er bemærkelsesværdigt, at de Gaulle allerede i 1933 på lige-frem profetisk måde forudsiger både det belgiske sammenbrud, det tyske gennembrud ved Meuse, overrumplingen ved Oise og ilmarchen til Paris, og at han ligeledes hævder, at Frankrigs forsvar ikke skal føres ved Somme, ved Aisne, ved Marne eller ved Seine, men ved grænsen.

»Vi har ingen bjergpas at ligge på lur i, ingen floder eller kanaler, hvor vi kan drukne fjenden, ingen dræbende tør sommer og ingen bidende kold vinter. Her finder man ingen forbundsfæller i klima eller terrain. Franskmændene udkæmper deres største slag i strålende smukt vejr på endeløse sletter med gode veje.«

Ikke alene de ugunstige strategiske forhold, men også hele *den franske folkekarakter* ligger til grund for de Gaulles forslag om omlægning af taktik, kadrer og bevæbning. Tyskerne er metodiske, præcise og opdraget til blind lydighed, hvorimod franskmændene er intuitive, begejstrede, men ikke altid disciplinerede, de må have tid for fra begejstring at nå frem til orden og slagkraft.

»Ikke altid ligger et Marnemirakel og venter, ikke altid er en Jeanne d'Arc parat, og der kommer kun een gang i historien en Napoleon.«

Der må, for at det ikke skal blive for sent, findes *en professionel hær* (*armée de métier*). Den moderne tekniske uddannelse kræver en lang uddannelsestid, men soldaten skal ikke alene være teknisk skolet, han skal også være psykisk hærdet, thi

»Hvilken sjælsstyrke kræves der ikke for at stå for det første grufulde chock i en moderne krig.«

De Gaulle foreslår oprettelsen af en hvervet hær på 100.000 mand, hvervet på 12 år på frivillig basis. Kernen i denne hær skulle bestå af 6 motoriserede, terraingående panserdivisioner, hver omfattende en stærkt pansret brigade forsynet med 150 middeltunge kanoner, 400

mindre kanoner og 600 maskingeværer. Den må være i stand til at passere hindringer, som f. eks. 3 meter brede grøfter eller 30 m høje jordvolde, kunne vælte 40 år gamle træer, rasere 1 m tykke mure og vælte alle former for palisader. *Panserbrigaden* skulle bestå af 1 regiment lette og 1 regiment tunge, men hurtige kampvogne og 1 opklaringsafdeling fuldt moderne udrustet. Denne panserbrigade skulle være divisionens kærne, og desuden skulle der i divisionen indgå en *fodfolksbrigade* på 2 regimenter og en jægerbataillon med ialt 50 feltkanoner, 50 luftværnskanoner og 600 tunge og lette maskingeværer. Fodfolksbrigadens opgave skulle være at erobre, rense og konsolidere det terrain-område, som panserbrigaden under sin hurtige fremrykning er trængt igennem.

Endvidere skulle indgå i divisionen en *artilleribrigade* med et tungt og et let artilleriregiment og med et stærkt luftværn samt 1 *pionerbataillon*, 1 *meddelelsesbataillon* og 1 *opklaringsafdeling*. Direkte under divisionen og arbejdende i snæver tilslutning til den skulle stå et antal rekognosceringsfly.

De Gaulle er overbevist om, at en fuldkommen camoufleringskunst er i stand til at gøre en styrke usynlig. Usynlig og lydløs fremrykning betinger overraskelsen, som er strategiens alfa og omega.

Foruden den foran-nævnte panserarmé foreslår de Gaulle oprettelsen af lette, hurtigt marcherende panser- og fodfolksstyrker til de indledende kampe.

Ved fredsbrud kan en sådan hær samles i løbet af en nat. Han giver en fremstilling af, hvorledes et angreb vil kunne udføres af en sådan hær, og det er værd at lægge mærke til, at hans fremstilling meget ligner den fremgangsmåde, som blev anvendt af tyskerne i maj og juni 1940.

Til denne sin idealhær kræver han ikke blot trænede, hvervede soldater, men også officerer, som kan deres fag, fordi der i en sådan hær, hvor førerne ofte må handle selvstændigt, kræves ikke blot kundskaber, men mod, selvstændighed og initiativ af de, der skal føre.

»Man behersker ikke krigskunsten blot ved at tilegne sig de til

en doktrin omdannede erfaringer fra fortiden, som man henter frem fra krigshistorien. Uddannelsen til generalstabsofficer kræver selvstændig tænken og handling, men frem for alt almindannelse og kultur.«

Begivenhederne i 1940 gav de Gaulle ret på adskillige punkter. Han har uden tvivl lært af Schlieffen, og selv om mange af hans ideer kan diskuteres, bl. a. den hvervede hær, så har hans hovedsynspunkter dog vist sig rigtige. Havde hans landsmænd i tide lyttet til ham — sådan som tyskerne gjorde det — ville måske meget i verden have set anderledes ud i dag.

Fremtiden må imidlertid vise, om de Gaulles teorier for Frankrig vil blive klassiske på samme måde, som Clausewitz's blev det for Tyskland.

BASIL HENRY LIDDELL HART

født 1895.

Som den sidste, men ikke mindst interessante — og vist også den mest produktive — af krigens teoretikere skal nu omtales Liddell Hart.

Liddell Hart har studeret ved Cambridge og deltog i den første verdenskrig, hvor han blev såret i Somme-offensiven 1916. Efter ansættelse i generalstaben trådte han i 1924 ud af hæren og blev medarbejder ved nogle af de store engelske dagblade samt forfatter til en lang række vidtfavnende bøger. Han er ikke bange for at gå mod strømmen, han er skarp i sin kritik, men alle hans arbejder hviler på et solidt og grundigt studium, ud af hvilket han drager sine egne slutninger ofte i modsætning til, hvad der hidtil har været anset for ret og rigtigt. Hans synspunkter indeholder således mange nye ideer og tanker, hvorved han har ydet indflydelse på militær tænkning i hele verden.

Han går f. eks. stærkt i rette med Clausewitz og hans lære, hvad senere vil blive omtalt. Som nævnt er han en meget produktiv forfatter, af hans mange værker er indtil nu (1950) kun 4 oversat til dansk (»T. E. Lawrence« — »Revolution i krigsførelsen« — »På den anden side bakken« og »Vestens forsvar«), men flere af hans avisartikler har været optaget også i danske blade.

L-H. er bl. a. fortaler for panserangrebet og fodfolkets motorisering, og hans tanker har — i hvert fald delvis — haft indflydelse på opbygningen af den britiske hær, stærkt støttet af general J. F. C. Fuller.

For landkrigens vedkommende går han, navnlig i bogen: »The defence of Britain« 1939 stærkt ind for *forsvaret* som vestmagternes eneste redning, såfremt en ny krig skulle komme.

»Rent lokalt er det muligt, at man endnu under visse fordelagtige omstændigheder kan sige, at »angreb er det bedste forsvar.« Men hvor det gælder de store linier i en krig mellem folkene, begynder en ny sandhed at bane sig vej — nemlig den, at forsvar er det bedste angreb.«

Da han som konsekvens af dette standpunkt forlangte, at det engelske ekspeditionskorps i Frankrig 1940 skulle trækkes tilbage til hjemlandet, rejste der sig selvsagt en storm imod ham; han måtte forlade sin stilling som militær medarbejder ved »Times« og måtte — litterært set — føre en vagabondtilværelse, indtil han nu igen synes at være blevet anerkendt — men et skår blev der slået i hans anseelse, som han måske ikke helt vil genvinde. Spørger man engelske geledofficerer, synes ikke mange at kende noget til ham eller hans arbejder.

Angrebets aftagende evne til i den første verdenskrig at overvinde forsvaret har ledet L.-H. til denne slutning.

»Tendensen hidrørte fra ildvåbnenes voksende effektivitet. Den viste sig først i den amerikanske uafhængighedskrig, da man ved alle taktiske beregninger gik ud fra, at en mand i en skyttegrav opvejede 3—4 mand i angrebet. 1866 og 1870 bragte nye beviser på geværlidens lammende indflydelse, selv om krigenes kortvarighed ikke gav tydelige fingerpeg i denne retning. Sejrherren i disse to krige, Moltke, drog imidlertid efter den sidste helt rigtigt den slutning, at hans sejre aldrig kunne gentages, idet han samtidigt forklarede, at »som følge af ildvåbnenes udvikling har den taktiske defensiv opnået et stort forspring for offensiven,« og at man »herefter kun turde gå til angreb efter at have tilbagevist gentagne angreb af fjenden.« Hans advarsler tages ikke i agt af hans efterfølgere. Disses optimistiske synspunkter har bl. a. von der Goltz²³⁾ udtrykt således: »Ideen om forsvarets voksende styrke er en ren vildfarelse.« Denne optimisme deltes af visse franskmænd, blandt hvilke marskal Foch mod slutningen af forrige århundrede som lærer ved den franske

²³⁾ 1843—1916. Tysk general og krigshistoriker.

krigshøjskole gjorde gældende, at »enhver forbedring af ildvåbnene er egnet til at styrke angrebet.« De britiske erfaringer i boerkrigen viste tydeligt fejlagtigheden i denne opfattelse. Disse erfaringer blev i Europa ene og alene anset som et bevis på svagheden i de britiske angreb! Så kom den russisk-japanske krig. Denne gav et forvarsel om alle de forhold, som i 1914 kuldcastede de militære beregninger, nemlig maskingeværets lammende virkning med dets følge: det frontale angrebs fuldkomne håbløshed. Men den militære optimisme var uovervindelig — fuldkommen uimodtagelig for alle lærdomme og fakta. For de ambitiøse soldater var krig ikke tænkelig uden at kunne udføre heldige angreb, hvorfor de indbildte hinanden, at man skulle fortsætte med at dyrke angrebsprincippet. Det vildledende i dette princip afsløredes umiddelbart ved verdenskrigens begyndelse og bekræftedes yderligere, da krigen stivnede i skyttegravene i en periode på 4 år. Og det er betegnende, at de eneste store kampe, som havde langtrækkende indflydelse, inden moralen brød sammen, var de, som antog karakter af modangreb, efter at fjenden havde udtømt sine kræfter i resultatløse angreb.«

Som Eksempler herpå anfører L-H. ententemagternes sejre i det første og andet slag ved Marne, de tyske og østrigske sejre ved Tannenberg, Gorlice og Caporetto. Han gør sig ganske vist til fortaler for en udvidet *motorisering og mekanisering*, men udtaler samtidig tvivl om, at disse motoriserede avantgarder »kan tilkæmpe sig det overtag, efter hvilket man stræber.«

»Trods den øjensynlige fordel, som motoriseringen har tilført angrebet, er det således muligt, at dens bidrag til styrkelsen af forsvaret er blevet endnu større.«

I den i 1950 udkomne bog: »Defence of the west« er han inde på lignende tanker som de Gaulle om en lille specialhær til lynhurtige bevægelser i krigens første fase, ligesom han går stærkt imod den almindelige værnepligt. Han nævner også her — måske noget ubeskedent — den tyske pansergeneral Guderians uforbeholdne indrømmelse

af, at de tyske lynkrigs-principper i 1940 var bygget direkte på Liddell Harts teorier.

Han søger at finde udveje til at styrke angrebet f. eks. ved udførelse af skinangreb og ved panserangreb, men der må findes andre veje at komme fjenden til livs end ved at storme hans stillinger.

Denne måde kalder han for *lokkemadsoffensiven*, som består i en kombination af offensiv strategi og defensiv taktik. Den kan også anvendes på den måde, at man ved lynhurtige opmarcher sætter sig i besiddelse af punkter, som fjenden føler sig tvunget til at erobre på grund af den trusel, som fjendtlig besiddelse indebærer. Herved tvinges han til angreb, som senere kan give anledning til modangreb. Et sådant modangreb mod en udmattet angriber er meget lettere at gennemføre end et angreb på en forberedt stilling.

»Hvis der skal findes noget håb om at genoplive en hærs effektivitet — undtagen hvad angår forholdsregler alene i beskyttende hensigt — så ligger det i udviklingen af slige nye metoder, metoder som tilsigter at trænge ind i og sætte sig i besiddelse af områder i stedet for at erobre linier, metoder som har det praktiske mål at lamme fjendens handlekraft hellere end det dunkle mål at tilintetgøre hans stridskræfter. Den største vanskelighed ligger i uformuenheden hos de indenfor det nuværende system opdragne officerer til at komme på højde med den nye taktik. Indtil de vil kunne gøre dette, er det klogere at opgive drømmen om angreb og resignere over for det faktum, at defensiven er den eneste rolle, en hær kan spille i en moderne krig, hvor begge parter er omtrent jævnbyrdige hvad angår udrustning.«

Efter i »The revolution in Warfare« at have omtalt russernes gæen over til offensiven efter Stalingrad siger Liddell Hart følgende om »lokkemadsoffensiven«:

»En sådan offensiv anvendelse af defensiven var blevet antydnet gennem Shermans »mobile brystværn« under hans march gennem Georgia, og endnu tidligere gennem Wellingtons taktik under felttoget på den pyrenæiske halvø. Den var blevet brugt

af tyskerne under deres invasioner i Polen, Frankrig og Rusland — skønt de fleste iagttagere var så blændet af deres fejende fremrykning, at de ikke bemærkede den sindrige blanding af forsvar og angreb, men russerne havde i 1941 iagttaget den på tilstrækkeligt nært hold til, at de kunne drage nytte af demonstrationen, og de lærte at benytte den med forbedringer.«

Som det vil fremgå af det foregående, står L-H. i skarp *modsætning til Clausewitz* og hans elever. I det i 1935 udkomne værk: »The ghost of Napoleon« sønderslår han stykke for stykke de clausewitzske teorier og påviser, hvorledes Clausewitz har misforstået Napoleon og fremsat påstande, som næppe var anvendelige på krigskunsten på hans egen tid og endnu mindre er det på nutiden.

»Hans lære er tilpasset for korporaler, ikke for generaler, hans evangelium har berøvet strategien dens laurbær, reduceret krigskunsten til en metode for menneskeslagtning og tilskyndet generalerne til at søge slag ved første lejlighed i stedet for at skabe en *gunstig situation*.«

Clausewitz eneste virkelige indflydelse på krigskunstens teoretiske udvikling er efter L-H.s mening hans fremhævelse af moralens betydning. Han analyserer med den største og dybeste forståelse virkningen af fare og udmattelse, værdien af dristighed og beslutsomhed.

Den uheldige indflydelse på statsdannelsen, som Clausewitz lære havde, fremhæver L-H. stærkt, thi det var på denne teori, at tyskerne skabte den totale krig, hvor politiken gøres til strategiens slave.

I værket »The decisive wars of history«, som udkom i 1929,²⁴⁾ og som senere i udvidet form udkom i 1946 med titlen: »The strategy of indirect approach« — som er et meget interessant arbejde — fremsetter L-H. sin teori som den indirekte nærmemarch (*the indirect approach*). Også her kommer han efter studiet af en række afgørende slag i verdenshistorien til den slutning, at

»Den sundeste strategi i ethvert felttog er at opsætte slag, og

²⁴⁾ Som bilag 2 er tilføjet en oversættelse af denne bogs kapitel IX og X, hvor strategiens opgaver gøres til genstand for en indgående undersøgelse.

den sundeste taktik at opsætte angreb, indtil den moralske forstyrrelse hos fjenden gør leveringen af det afgørende slag gennemførligt.»

Om den indirekte nærmemarch siger han bl. a.:

»Tværtimod vil et studium af krigshistorien — ikke af en enkelt periode, men i hele dens udstrækning — bringe som resultat, at i næsten alle afgørende felttog har en forstyrrelse af fjendens psykiske og fysiske balance været det vigtigste forspil til et heldigt udført forsøg på hans underkastelse.

Denne forstyrrelse er blevet fremkaldt ved en strategisk indirekte nærmemarch, forsætlig eller tilfældig.»

I den i 1946 udsendte udgave omtaler L.-H. i sidste afsnit Hitlers strategi og gennemgår den anden verdenskrigs faser, og finder også heri bekræftelse på sin teori.

Han omtaler den tyske modstand i krigens sidste faser, som »efter alle ortodokse militære beregninger tyskernes styrker skulle være ude af stand til at yde selv i en uge«, men som de alligevel fortsatte i flere måneder overfor en overvældende overmagt. Også heri ser L. H. et bevis på »den umådelige og naturlige styrke i et moderne forsvar«.

Han slutter bogen således:

»Hvis Tysklands modstandere havde iagttaget disse betingelser i forvejen og forberedt sig til at møde aggression på en måde, afpasset efter at få det mest mulige ud af de defensive fordele, så ville verden være blevet skånet for umådelige vanskeligheder og tragedier.

For længe siden opsummerede hin berømte bokser Jem Mace sine erfaringer fra ringen i følgende læresætning:

»Lad dem bare gå på Dig, og de vil slå sig selv.« Kid McCoy udtrykte senere den samme ide i sin læresætning: »Drag Din mand ind i et angreb — og få ham bragt i en sådan position, at han har begge hænder beskæftiget, og Du har en hånd fri.« Sandheden i Jem Maces læresætning blev den overvejende lære fra slagmarkerne i Afrika, Rusland og Vesteuropa. Med voksende

erfaring søgte alle duelige førere at drage fordel af defensiven, selv når de var i offensiven. Det var også for krigen som helhed den vigtigste lære. Tyskland gik fremad, for at slå sig selv. Uden det, som det gjorde i den retning, vilde dets modstandere have fundet det endnu vanskeligere at slå det. Dets (Tysklands) altfor direkte nærmemarch henimod sejrns problem blev den indirekte løsning på *deres* (modstanderens) problem. Dets ødelæggelse og store udstrækning blev tilsammen en umådelig hjælp for dem til at afkorte krigen. Men hvis de allierede nationer havde forstået krigsførelsens grundlæggende betingelser i første omgang, i stedet for at forberede sig på at kæmpe på den sædvanlige måde, ville krigens varighed og ødelæggelse kunne være blevet meget mindre.«

L. H.s *biografier over de store hærførere* er interessant læsning, ikke mindst bøgerne om Foch og Scipio Africanus — hvem han kalder større end Napoleon. For T. E. Lawrence (of Arabia) er han fuld af beundring, vel nok fordi denne ikke var nogen ortodoks hærfører. Jeg kan ikke undlade at citere følgende fra »T. E. Lawrence«:

»Opnåelsen af dette strategiske mål, afbrydelsen af tyrkernes forbindelseslinie, tiltalte Lawrence langt mere end hans egen taktiske sejr. Det hjalp med til at udviske det beklagelige blodstænk og satte ham i godt humør til at skrive sin rapport om Tafila-operationen til staben i Palæstina. Han gjorde rapporten til en endnu mere dybtgående parodi på ortodoksien end slaget selv, for han anvendte den upersonlige tone og professionelle jargon, som militære har elsket lige siden Cæsar skrev hint mesterværk af officelt bedrag: *De bello gallico*. Således kunne, som Lawrence selv har sagt, hans overordnede inden for hæren anse ham for en omvendt person, en amatør, der ydmygt fulgte i mesterens fodspor, i stedet for en klovn, der gjorde grin med hele den professionelle procession, der med deres dirigent Foch i spidsen marcherede med trommer og piber ad den gamle blodvej ind i Clausewitz hus.«

Liddell Hart står endnu midt i sin virksomhed som militær skribent. I bilag 2 og 3 gives der et indtryk af hans måde at analysere og kritisere på, men de giver også et indtryk af hans omfattende viden. Selvsagt har *han* også mange modstandere og kritikere, det ville jo være mærkeligt andet, når man, som han gør det, går så stærkt i rette med den gamle skole — Clausewitz og hans disciple. Vel har Liddell Hart ikke ret i alle sine påstande, og undgas kan det heller ikke, at han undertiden modsiger sig selv, men alligevel har han fået ret på adskillige punkter i sin årelange kamp mod den clausewitzske lære, hvor han som St. Jørgen søger at fælde det mangehovede uhyre, som i de sidste 150 år har sat sit præg på al militær tænkning. Han er en arg — og farlig — modstander af denne profet og hans disciple. Den morsomme historie om den engelske officer, som skulle løse et taktisk problem, og som ved henvendelse til en ældre kammerat om råd fik dette svar: »Gå hjem og læs Liddell Hart — og gør så stik modsat,« skyder uden tvivl langt over målet. Det er jo dog en kendsgerning, at på adskillige områder — ikke mindst i spørgsmålet om oprettelsen af panserenheder — har den engelske hærledelse draget nytte af hans råd og vejledning.

Med alle de berettigede indvendinger, der kan gøres mod hans synspunkter og argumentation, er det dog tvivlsomt, om fremtidens krigsteoretikere vil kunne komme uden om hans arbejder, men om han også — som de gamle han kritiserer så stærkt — vil opnå at blive klassiker, kan vi ikke vide, men hans produktion er allerede nu så omfattende — og tankevækkende —, at sikkert adskilligt — og da ikke mindst hans biografier — vil blive stående i tiden fremover.

SLUTNING

Studiet af krigshistorien og krigens teori er en righoldig arbejds-
mark at høste af, men læs med omtanke og forstand.

Feltmarskal Wavell holdt i 1939 i Trinity College i Cambridge
nogle meget kloge, menneskelige og uortodokse forelæsninger om »The
art of generalship«²⁵⁾, hvoraf jeg ikke vil undlade at citere følgende:

»Hvad jeg har forsøgt at vise er, at krigshistorie drejer sig om kød
og blod og ikke om diagrammer, formler og regler. Krigen er ikke et
sammenstød mellem maskiner, men mellem mennesker. I et auditorium
på den franske infanteriskole, som jeg engang besøgte, stod skrevet
følgende af Ardant du Picq:

»Mennesket er det fornemste våben i kamp. Lad os derfor stu-
dere soldaten i kamp, thi det er ham, der gør studiet til virkelig-
hed. Kun studiet af det forbigangne kan give os forståelse for
realiteter og lære os, hvorledes soldaten vil komme til at slås i
fremtiden.«

Når De studerer krigshistorie så læs ikke om strategiens grundsætninger
eller om krigens principper! Læs biografier, memoirer, historiske ro-
maner som »Ærens vej« eller »Schönbrunn«. Hold Dem til kød og blod
og ikke til skelettet. Det er af liden værdi at lære sig, at Napoleon
vandt felttoget 1796 gennem operationer på de indre linier — eller
andre fraser. Men hvis De kan komme til forståelse af, hvorledes en
ung, ukendt mand bar sig ad med at indgyde en ny ånd i en laset,
opsætsig og halvt udsultet armé og få den til at slås, hvorledes han gav
den energi og kraft til at marchere og kæmpe, som den gjorde, hvor-
ledes han beherskede og førte generaler, som var ældre og mere er-

²⁵⁾ Udgivet 1941 på Albert Bonniers forlag i Stockholm under titlen: »Fält-
herrekonst«.

farne end han selv, så har De lært noget. Napoleon vandt ikke den stilling, han opnåede, så meget gennem studiet af regler og strategi som gennem et dybtgående kendskab til den menneskelige natur i krig.»

Et andet sted siger Wavell:

»Den fromme græker, som rejste et alter til alle store guder, opførte til sidst endnu et: »Til den ukendte gud«. Lad os derfor, når vi tænker og taler om de store feltherrer og rejser vore altre for Hannibal og Napoleon og Marlborough og deres ligemænd, lad os da rejse endnu et: »Til den ukendte fører«, det vil sige til den gode kompagni-, delings- og gruppefører, som fører sine mænd under angreb eller holder ud i sin forsvarsstilling og ofte må dø ukendt. Det er dem, der til sidst gør mest for at vinde krigen.«

Gennem det foregående er det forsøgt at give en — ganske vist kortfattet — oversigt over krigens teori, således som den er fremsat af berømte militærteoretikere, hvoraf enkelte på valpladsen har haft lejlighed til at udøve deres teorier i praksis. Det er gjort ud fra den betragtning, at enhver officer med den militære gerning som livskald må have et vist fond af almen militær dannelse. Det er mit håb, at dette grundlag vil give Dem impulser til at arbejde videre på egen hånd med disse emner til gavn for Dem selv, men også til gavn for det land og den stand og den hær, som De har valgt at tjene.

Den tid er forlængst forbi, da Danmarks hær drog på erobringstogter til andre lande. Militære læresætninger og doktriner må tilpasses efter danske forhold med et eneste formål: at værne vor hjemstavn mod fremmed vold og at bibringe det danske folk forståelse af, at netop værneviljen er den grundvold, hvorpå en nation skal sikre sin beståen som selvstændig, fri stat, og her må således også vi give Clausewitz ret, når han siger:

»Jeg tror og bekender, at et folk ikke bør agte noget højere end sin tilværelses værdighed og frihed.«

LITTERATUROVERSIGT

— som dog ikke gør krav på at være fuldstændig —

NB.: De fleste af bøgerne fås i Garnisonsbiblioteket i København.

Clausewitz:

1. Vom Kriege I—III (Hinterlassene Werke I—III). Berlin 1832—34.
2. Politische Schriften und Briefe. Herausgegeben von Hans Rothfels.
München 1922.
3. Der Feldzug 1812 in Rusland und die Befreiungskriege von 1813—
15. 3. Auflage. Berlin 1906.
4. Krig och Krigsföring (et udvalg af Vom Kriege med en biografi)
af Jarl Gallén. Stockholm 1942.
5. R. von Caemmerer: Clausewitz.

Moltke:

1. Moltkes taktische Aufgaben aus den Jahren 1858 bis 1882. Heraus-
gegeben von Grosses Generalstab. Berlin u. A.
2. Moltkes militärische Werke. Berlin 1892.
3. Der russisch-türkische Feldzug in den europäischen Türkei
1828—29. Berlin 1877.
4. Der italienische Feldzug 1859. Berlin 1904.
5. Geschichte des deutsch-französischen Krieges von 1870—71.
Berlin 1895.
6. Briefe über Zustände und Begebenheiten in der Türkei 1835—39.
Berlin 1876.
7. Breve fra Rusland. Oversat. København 1877.

Schlieffen:

1. Cannae. Berlin 1925.
2. Friedrich der Grosse. Berlin 1927.
3. Die taktisch-strategischen Aufgaben aus den Jahren 1891–1905. Berlin 1937.

Foch:

1. Des principes de la guerre. Paris 1903.
2. De la conduite de la guerre. La manoeuvre pour la bataille. Paris 1904.
3. Discours de réception à l'academie française. Réponse de Raymond Poincaré. Paris 1920.
4. Mémoires I–III. Paris 1931.
5. Paroles de soldat. Paris 1928.
6. Meine Kriegserinnerungen 1914–18. Leipzig 1931.
7. Mémoires pour servir à l'histoire de la guerre de 1914–1918. Paris 1931.

Douhet:

1. Militært Tidsskrift, Tillægshäfte. 1940.
2. Vauthiers: La doctrine de guerre du général Douhet. 1935.
3. Liddell Hart: Future of war. 1925.
4. Golovines: Air Strategy.
5. Schüttel: Luftkrieg bedroht Europa. 1938.

de Gaulle:

1. Vers l'armée de métier. 1934.
2. Morceaux choisis.
3. La discords chez l'ennemie. Paris 1944.
4. Le fil de l'épée. Paris 1944.
5. Trois études. Paris 1945.

Liddell Hart:

1. Paris or the future of war.	London 1925.
2. A greater than Napoleon. Scipio Africanus.	1926.
3. The remaking of modern armies.	1927.
4. Reputations.	1928.
5. The decisive wars of history. A study in strategy.	1929.
6. The real war.	1930.
7. Foch. Man of Orleans.	1931.
8. The british way in warfare.	1932.
9. A history of the world war 1914—18.	1934.
10. The future of infantry.	1934.
11. When Britain goes to war.	1935.
12. The war in outlines 1914—18.	1936.
13. T. E. Lawrence.	
14. Through the fog of war.	
15. Dynamic defence.	1940.
16. The defence of Britain.	1940.
17. The ghost of Napoleon.	1935.
18. This expanding war.	
19. The current of war.	
20. Sherman.	
21. Great captains unveiled.	
22. Why d'ont we learn from history.	
23. Thoughts on war.	1941.
24. Europe in arms.	
25. The science of infantry tactics.	
26. New methods of infantry training.	
27. The Revolution in warfare.	1946.
28. On the other side of the hill.	1949.
29. Defence of the West.	1950.

Oversættelse

af

Liddell Hart: The decisive wars of history

LONDON 1929

Kapitel IX og X

„Indirect approach“

NB.: »approach« = Komme, Anmarch, Tilnærmelse
er her oversat ved »Nærmemarch«.

INDIRECT APPROACH¹⁾

IX. kapitel.

Konklusion.

Vor oversigt har strakt sig over ni krige, som på afgørende måde har haft indflydelse på forløbet af Europas historie i ældre tid og over 18 krige i den nyeste tid, herunder kampene mod Napoleon, som efter at være afsluttet på et sted, brød ud på et andet uden nogen egentlig afbrydelse. Disse 27 krige omfatter mere end 240 slag. I kun 6 af disse felttog — nemlig de som kulminerede ved Issus, Gaugamela, Friedland, Wagram, Sadowa og Sedan — blev afgørelsen opnået ved en direkte strategisk nærmemarch mod fjendens hovedstyrke! I Alexanders to første strategiske nærmemarcher var forberedelsen ikke alene sket ved en storstrategisk (grand strategy) indirekte march, som alvorligt rystede perserriket og dets tilhængeres tillid, men den var tillige sikret ved besiddelsen af et taktisk instrument af uberegnelig høj kvalitet og blev udført ved en indirekte taktisk nærmemarch. I de to næste havde Napoleon påbegyndt dem begge som indirekte nærmemarch, og hans tilflugt til den direkte skyldes dels hans utålmodighed og dels hans tillid til hans instruments overlegenhed. Denne overlegenhed beroede på hans brug af artilleriet i masse og ved både Friedland og Wagram skyldtes afgørelsen i første række denne nye taktiske fremgangsmåde, men prisen, der måtte betales for disse heldige resultater og deres virkning på Napoleons egen skæbne, opfordrer ikke til at bære sig ad på tilsvarende måde selv med en tilsvarende overlegenhed. Hvad angår 1866 og 1870 har vi allerede set, at skønt begge felttog var planlagt som direkte nærmemarch, så fik de dog en ikke tilsigtet karakter af indirekte nærmemarch, som blev forstærket ved tyskernes taktiske overlegenhed i begge tilfælde nemlig bagladeren i 1866 og det numeriske antal i 1870.

¹⁾ Som tidligere omtalt er de to her oversatte kapitler i lidt udvidet form optaget i den nye udgave af bogen i 1946. »The strategy of indirect approach». St.

Disse 6 felttog kan, når de er blevet analyseret, kun yde liden retfærdighed for en eller anden, som er berettiget til at kalde sig feltherre, og som føjeligt har tilegnet sig den direkte strategi. Den direkte nærmemarch har dog igennem historien altid været den normale form for strategi og en tilsigtet indirekte nærmemarch den sjældne undtagelse. I virkeligheden har kun få feltherrer — selv blandt de berømteste tilegnet sig denne sidste som den vigtigste form for strategi og som oftest kun som en sidste udvej eller endog som et sidste tærningekast. Den har dog bragt dem afgørelsen, hvor den direkte form kun har bragt dem fiasko og således kun ladet tilbage for dem i alvorlig svækket tilstand at forsøge den indirekte form. Et afgørende resultat opnået under sådanne forringede betingelser får den allerstørste betydning.

Vor oversigt har omfattet 27 felttog, i hvilke afgørelsen utvivlsomt skyldes den indirekte nærmemarch. Det er følgende: Lysander i Ægæa 405 f. K., Epaminondas på Peloponnes 362 f. K., Filip i Bøtien 338 f. K., Alexander ved Hydaspes, Cassander og Lysimachus i den nære Orient 302 f. C., Hannibals Trasimenerfelttog i Etrurien, Scipios felttog i Utica og Zama i Afrika, Cæsars Ilerdafelttog i Spanien — og i den moderne historie: Cromwells felttog i Preston, Dunbar og Worcester, Turennes Elsassfelttog i 1674—75, Eugens Italiensfelttog 1701, Marlboroughs Flandernsfelttog i 1708 og Villars i 1712, Wolfs Quebec, Jourdans Mosel-Meuse felttog i 1794, Ærkehertug Karls Rhin-Danube felttog i 1796, Bonapartes italienske felttog i 1796—1797 og 1800, hans Ulm og Austerlitz i 1805, Grants Vicksburg, og Shermans Atlantafelttog. Alle disse felttog rokker ligevægten i deres respektive krige. I tilgift bringer oversigten talrige grænsetilfælde, i hvilke den indirekte nærmemarch eller dens virkninger er mindre klart udtalte.

Denne store del af historiens afgørende felttog, hvis betydning fremhæves ved den forholdsvis sjældent forekommende indirekte nærmemarch, fremhæver konklusionen: at den indirekte nærmemarch er langt den ønskværdigste og økonomiske form for strategi. Kan vi drage endnu sikrere og bestemte slutninger af historien? Ja vi kan. At den konsekvent heldige, store fører i historien — med undtagelse af Alexander — når han var stillet overfor en modstander i en stærk naturlig eller

feltbefæstet stilling, næppe nogensinde har angrebet denne direkte. At de, hvis de tvunget af omstændighederne mod deres vilje har vovet et direkte angreb, så har resultatet måtte blive, at de satte deres renommé på spil ved et absolut misgreb. Kun eengang afveg Marlborough alvorligt fra den indirekte march og ødelagde derved resultatet af års held, Cæsar gjorde det adskillige gange og led i forhold hertil, Scipio og Cromwell gjorde det aldrig, og de var de eneste altid sejrrige store hærførere, bortset fra Alexander. Og selv denne sidste anvendte den trods et uberegneligt overlegent instrument konsekvent som en taktisk indirekte march.

Endvidere viser historien, at hellere end at slå sig til tåls med en direkte nærmemarch, vil en stor hærfører udføre selv den mest hasarderede indirekte march — om fornødent over bjerge, ørkener og sumpe — med kun en del af sin styrke og endog afskærende sig selv fra sine forbindelseslinier, og således i virkeligheden trodse enhver ugunstig betingelse, frem for at acceptere det skakmat, som en direkte nærmemarch ville medføre. Risiko, der skyldes naturlige hindringer — selv om den er stor —, er mindre farlig og mindre usikker end kampens tilfældigheder og risiko. Alle betingelser er mere beregnelige, alle hindringer mere overvindelige end den menneskelige modstands. Ved grundige beregninger og forberedelser kan de næsten altid overvindes efter en tidstabel. Medens Napoleon kunne gå over Alperne »i overensstemmelse med planen«, kunne det lille Fort Bard gribe så alvorligt ind i hans hærs bevægelser, at det truede hans plan.

Vendende tilbage til resultatet af vor undersøgelse og oversigten over de afgørende slag i historien finder vi, at i næsten dem alle har sejrherren bragt sin modstander i en psykologisk uheldig situation, før det afgørende slag fandt sted. Eksempler er: Marathon, Salamis, Ægospotomai, Mantinea, Hydaspian, Ipsus, Trasimenen, Cannæ, Metaurus, Zama, Preston, Dunbar, Worcester, Fleurus, Rivoli, Austerlitz, Jena, Vicksburg, Königgrätz og Sedan.

Hvis vi sammenfatter den strategiske og den taktiske undersøgelse, finder vi, at de fleste af eksemplerne falder i et af to tilfælde, at de enten er fremkaldt ved en strategi med elastisk forsvar — beregnet tilbage-

gang — afsluttet med en taktisk offensiv, eller ved en offensiv strategi med det formål at bringe sig i stilling for at løbe modstanderen over ende og afsluttet med en taktisk defensiv.

Hver kombination indeholder en indirekte nærmemarch, og det psykologiske grundlag for begge kan udtrykkes med eet ord: »*Lokkemad*«. I virkeligheden er — og i en dybere og videre forstand end Clausewitz lader ane — defensiven såvel den stærkeste som den mest økonomiske form for strategi. Den anden kombination — skønt overfladisk set og tilsyneladende en offensiv bevægelse — har som underforstået motiv, at drage modstanderen ud i en »ubalanceret« offensiv.

I historien har den indirekte nærmemarch normalt bestået af en »logistisk« (logistical²)) militær bevægelse rettet mod et økonomisk mål — forsyningsbasis for modstanderens land eller hær. Lejlighedsvis har bevægelsen imidlertid haft udelukkende psykologisk formål, som i nogle af Belisarius³) operationer. Hvilken form, der end anvendes, må virkningen søges i forstyrrelse af modstanderens dispositioner og moral — en sådan virkning er det sande mål for en indirekte nærmemarch.

En anden konklusion — om end ikke positiv så dog i det mindste tankevækkende — fra vor oversigt er, at i et felttog mod mere end eet land eller een hær er det mere hensigtsmæssigt at koncentrere først mod den svage part end at falde over den stærke i den tro, at dennes nederlag automatisk vel medføre den andens sammenbrud.

I oldtidens to fremragende krige — Alexanders besejring af Persien og Scipios af Karthago — skyldtes dette resultat en »afbrydning ved roden«, og denne storstrategiske form for indirekte nærmemarch medførte ikke alene skabelsen af det makedonske og romerske imperium, men skabte også det største af deres efterfølgere — the British Empire. Herpå blev også Napoleon Bonapartes lykke og imperiale magt grundlagt,

²) *logistical*: Der findes intet dansk ord, der helt dækker dette udtryk. Det engelske navneord »*logistics*« kan — brugt i militær forstand — udtrykkes som: »Science and practice of moving, lodging and supplying troops«. Her og i det følgende er det oversat med »logistisk«.

St.

³) Byzantinsk feltherre, død 565. Erobrede 535—540 Italien fra Østgoterne.

St.

og senere og stadig på det samme grundlag rejstes U. S. A.s store og solide bygning.

Den indirekte nærmemarchs kunst kan kun mestres, og dens fulde udnyttelse opnås ved studium af og eftertanke over den hele krigshistorie, men til slut kan vi udskille læren i to simple grundsætninger, den ene negativ, den anden positiv. Den første er: at stillet overfor krigshistoriens overvældende bevis er ingen feltherre berettiget til at kaste sine tropper ind i et direkte angreb på en fjende i en fast stilling. Den anden: at i stedet for at bringe fjenden ud af ligevægt ved at angribe direkte, må denne ligevægt rokkes, førend et virkeligt angreb kan sættes ind med udsigt til held.

Lenin har et synspunkt af fundamental sandhed, idet han siger, at »den sundeste strategi i krig er at udsætte operationerne, indtil den moralske opløsning hos fjenden gør leveringen af det dødelige slag både mulig og let at udføre«. Dette er ikke altid gennemførligt, og heller ikke hans propagandametoder altid hensigtsmæssige, men en tillempning vil være nødvendig:

»Den sundeste strategi i ethvert felttog er at opsætte slag, og den sundeste taktik at opsætte angreb, indtil den moralske forstyrrelse hos fjenden gør leveringen af det afgørende slag gennemførligt.«

X. kapitel.

Konstruktion.

Efter nu gennem en historisk analyse at have draget vore slutninger, vil det være hensigtsmæssigt på grundlag af disse friske betragtninger at konstruere et nyt beboelseshus for den strategiske tænkning.

Lad os først gøre os klart, hvad strategi er. Clausewitz definerer den i sit monumentale værk: »Vom Kriege« som: »Kunsten at benytte slag som middel til at nå krigens hensigt. Med andre ord, strategien former krigsplanen, planlægger det tilsigtede forløb af de enkelte felttog, som udgør krigen, og regulerer de slag, som skal udføres i hvert af dem.«

En mangel ved denne definition er, at den trænger sig ind på politikens område eller den højere føring af krigen, som nødvendigvis må være regeringens ansvar og ikke de militære føreses, og bruger den som led i dens udøvende kontrol med operationerne. En anden mangel er, at den indsnævrer den egentlige mening med »strategi« til den rene brug af slag, og således søger at indbilde, at slag er det eneste middel til at opnå det strategiske mål. Det var derfor let for hans mindre rod-fæstede disciple at forveksle meningen med målet og at nå frem til den slutning, at i krigen skal enhver betragtning underordnes det mål, at kæmpe et afgørende slag.

Forholdet til politiken. — At nedbryde skellet mellem strategi og politik ville ikke nytte meget, såfremt de to funktioner normalt var forenede i en og samme person, som hos en Frederik den Store eller en Napoleon, men da sådanne autokratiske soldaterregenter altid har været sjældne og uddøde i det 19. århundrede, var virkningen heraf lumsk skadelig. Den opmuntrede soldater til at stille det fuldkomment absurde krav, at politiken skal underordne sig deres ledelse af operationerne, og navnlig i demokratiske stater drev det statsmændene til at overskride deres beføjelsers ikke skarpt afgrænsede område og gribe ind i de militære ledeses daglige benyttelse af deres værktøj.

Moltke nåede en klarere og klogere definition ved at definere strategien som, »den praktiske tillem্পning af de midler, der er til en hærførers rådighed til opnåelsen af det mål, der haves for øje«. Denne definition placerer den militære førers ansvar overfor den regering, af hvilken han er ansat. Hans ansvar er det med størst mulig fordel for den højere krigspolitik at anvende de kræfter, der stilles til hans rådighed på de krigsskuepladser, der bliver ham anvist. Hvis han anser de til rådighed stillede kræfter for utilstrækkelige til opgavens løsning, er han berettiget til at påvise dette, og hvis hans opfattelse ikke deles af regeringen, kan han tage sin afsked, men han overskrider sin berettigede kompetence, hvis han gør forsøg på at diktere regeringen, hvilke kræfter, der bør stilles til hans rådighed.

På den anden side kan regeringen, som formulerer krigspolitikken og som tilpasser den til de betingelser, som skifter under krigens forløb,

med fuld ret gribe ind i et felttogs strategi, ikke alene ved at ombytte en overgeneral, til hvilken den ikke har tillid, men også ved at modificere hans opgaver i overensstemmelse med dens krigspolitikens behov. Medens regeringen således ikke må gribe ind i overgeneralens brug af hans værktøj, skal den klart angive ham naturen af hans hverv. På denne måde får strategien ikke den simple opgave nødvendigvis at forsøge på at tilintetgøre fjendens militære kræfter. Hvis en regering er på det rene med, at fjenden er militært overlegen enten overalt eller på en speciel krigsskueplads, må den fornuftigvis føre en strategi med begrænset mål. Den kan således ønske at vente, indtil styrkeforholdet kan ændres ved intervention af forbundsfæller eller ved overførelse af styrker fra en anden krigsskueplads. Den kan også ønske at vente eller endog at begrænse sine militære kræfter permanent, medens økonomiske eller maritime aktioner medfører en afslutning. Den må gøre sig klart, om tilintetgørelsen af fjendens militære kræfter er en opgave, der afgjort svarer til dens kræfter, eller om den ikke er anstrengelsen værd, og om målet for dens krigspolitik kan nås ved at sætte sig i besiddelse af områder, som den enten kan beholde eller bruge som bytteobjekt, når freden skal sluttes. En sådan politik finder mere støtte i historien, end den militære opfattelse hidtil har villet anerkende, og er mindre en svaghedspolitik end dens forsvarere har ladet formode. Den er i virkeligheden snævert forbunden med det britiske riges historie og har gentagne gange vist sig at være en redningsbøje for Englands forbundsfæller og en bestandig fordel for det selv. Skønt ubevidst fulgt er der grund til at spørge, om ikke denne militærpolitik fortjener at få tildelt en plads i teorien om krigens førelse.

Den mest almindelige grund til at føre en strategi med begrænset mål vil imidlertid være at afvente en ændring i styrkeforholdet, en ændring der ofte søges og opnås ved at udtømme fjendens kræfter, idet man svækker ham med stik i stedet for at risikere slag. Den vigtigste betingelse for en sådan strategi er, at udmattelsen for fjenden er uforholdsmæssig større end for en selv. Målet kan søges nået ved forstyrrelse af hans forsyninger, ved lokale angreb, som tilintetgør eller bibringer dele af hans styrke uforholdsmæssige tab, ved at lokke ham til uhel-

dige angreb, ved at forlede ham til en særlig stor spredning af sine kræfter og sidst men ikke mindst ved at anstrenge hans moralske og fysiske energi.

Denne grundige definition kaster lys over det før rejste spørgsmål om en hærførers uafhængighed til at føre sin egen strategi inden for sit operationsområde. Thi hvis nemlig regeringen har til hensigt at føre en »Fabian«⁴⁾ krigspolitik, så vil den hærfører som — selv indenfor sit strategiske område — søger at tilintetgøre fjendens militære kræfter gøre mere skade end gavn for regeringens krigspolitik. Almindeligvis kræver en krigspolitik med begrænset mål også en strategi med begrænset mål, og en afgørelse må kun søges med regeringens billigelse, som alene kan afgøre, om det er umagen værd (worth the candle).

Vi kan nu sammenfatte vore tanker i en kortere, enklere og måske mere eksakt definition af strategien som —: »*Fordelingen og anvendelsen af de militære midler for at fuldføre politikens opgave.*« Strategien beskæftiger sig nemlig ikke alene med hærenes bevægelser — således som man ofte ser dens opgave defineret — men med virkningen af dem. Når anvendelsen af det militære instrument glider over i dette ligefrem at slå, kaldes forberedelser til og føringen af denne direkte aktion for »*taktik*«. De to begreber kan imidlertid, skønt de er velegnet til diskussion, aldrig forblive virkelig adskilte, fordi enhver af dem ikke alene øver indflydelse på, men også griber ind i den anden.

Således som taktik er anvendelsen af strategi i et lavere plan, således er strategi anvendelsen i et lavere plan af *storstrategi* (grand strategy). Hvis strategien er praktisk talt synonym med den politik, som bestemmer krigsførelsen, ligesom den er forskellig fra den permanente politik, som formulerer dens mål, så tjener udtrykket »storstrategi« til at angive meningen med »politiken i dens udøvelse« (policy in execution). Storstrategiens opgave er nemlig at koordinere *alle* en nations hjælpemidler henimod opnåelsen af krigens politiske mål — det mål, som bestemmes af den nationale politik. Storstrategien skal både beregne og udvikle na-

⁴⁾ Fabius Maximus Cunctator, død 203 f. K. — »Nøleren«. I krigen mod Hannibal søgte han at undgå slag.

tionens økonomiske hjælpemidler og mandskabsstyrker med det formål at vedligeholde de kæmpende kræfter. Dette gælder også de moralske hjælpemidler, thi at skabe og styrke viljen til sejr og viljen til at holde ud er ligeså vigtigt, som at besidde de mere konkrete former for styrke. Den skal også regulere kræfternes fordeling til de forskellige tjenestegrene og til industrien. Dette er imidlertid ikke alt, thi kampkraft er kun et af storstrategiens instrumenter. Den skal tage hensyn til og anvende finansielt tryk, diplomatisk tryk, kommercielt tryk og sidst men ikke mindst etisk tryk for at svække fjendens vilje.

En god sag er et sværd såvel som et skjold. Medens strategiens horisont er begrænset til krigen, må storstrategien se ud over krigen til den efterfølgende fred. Den skal ikke alene forene de forskellige instrumenter, men også regulere deres brug for at undgå skade for den fremtidige fredstilstand, sikre den og gøre den lykkelig. Lidt mærkeligt, at storstrategiens rige i modsætning til strategiens for en stor del er terra incognita — endnu ventende på udforskning og forståelse!

Ren strategi.

Efter at have klaret grundlaget kan vi nu danne vor opfattelse af strategien i dens egentlige og sande betydning — nemlig som »feltherrens kunst«.

Opnåelsen af et heldigt resultat afhænger først og fremmest af en sund beregning af og koordination af opgaven og midlerne. Opgaven må rette sig efter de totale midler og de midler, som må kræves til opnåelsen af hvert øjeblikkeligt mål som et led i det endelige, den må sættes i forhold til værdien af og behovet for denne øjeblikkelige opgave, hvad enten det er for at opnå et mål eller for at fuldende et bidragende formål. En overdrivelse kan være ligeså skadelig som uhensigtsmæssig. En rigtig ordning vil skabe en fuldkommen *kræfternes økonomi* i en dybere forstand af dette ofte misbrugte militære udtryk, men en rigtig ordning ligger på grund af krigens usikkerhed og hele natur og en usikkerhed, som skærpes ved et uvidenskabeligt studium af krigen — udenfor selv det militære genis magt, og det afgørende resultat må derfor søges i den største tilnærmelse til det rigtige.

Dette forhold er ganske naturligt, fordi krigen er en videnskab, som er afhængig af den måde, den bliver anvendt på, omend vort kendskab til krigsvidenskaben — for tiden et næsten uopdyrket felt — er ældgammel. Kunsten kan ikke alene bringe opgaven i relation til midlerne, men ved at give midlerne en større værdi kan opgaven gøres større. Derved kompliceres alle beregninger, thi intet menneske kan nøjagtigt beregne hverken det menneskelige genis eller den menneskelige dumheds formåen eller viljens evneløshed.

Elementer og betingelser.

Ikke desto mindre er beregninger i strategien simplere og en større tilnærmelse til det rigtige mulig end i taktikken, thi i krig er det vanskeligt beregnelige netop den menneskelige vilje, som giver sig udslag i modstand, og som ligger indenfor taktikkens område. Strategi skal ikke overvinde modstand undtagen fra naturens side. Dens formål er at formindske muligheden for modstand, og den søger at opnå dette mål ved anvendelsen af elementerne: *bevægelse og overraskelse*. Bevægelse er af fysisk art og er afhængig af en beregning af tid, terrain og bevægelsesevne. Ved bevægelsesevne forstår man både selve transportmidlerne og den måde, på hvilken styrkerne kan både flyttes og forsynes.

Overraskelse er af psykisk art og er afhængig af en beregning, som er langt vanskeligere end på det fysiske område, af de mangfoldige betingelser, som — forskellige i hvert enkelt tilfælde — sandsynligt kan få indflydelse på fjendens vilje.

Skønt strategiens formål kan være mere at udnytte bevægelser end overraskelse eller omvendt, så virker de to elementer dog tilbage på hinanden. Bevægelse giver mulighed for overraskelse, og overraskelse kræver bevægelser, thi en bevægelse, som fremskyndes eller forandrer retning, vil uundgåeligt medføre en vis grad af overraskelse, især hvis den holdes hemmelig, ligesom overraskelse skaber betingelser for bevægelser ved at hindre fjendens modforholdsregler og modbevægelser.

Hvad angår sammenhængen mellem strategi og taktik, så er skillelinien i praksis ofte uskarp, og det er vanskeligt nøjagtigt at afgøre, hvor den strategiske bevægelse slutter, og hvor den taktiske bevægelse

begynder, og dog er de to begreber vidt forskellige. Taktikken omfatter og udfylder kampens område, medens strategien ikke alene standser ved frontlinien, men også har som formål at reducere kamphandlingerne til det mindst mulige.

Strategiens mål.

Denne fremstilling kan kritiseres af dem, som betragter ødelæggelsen af fjendens væbnede magt som krigens eneste virkelige formål, de, som holder på, at det eneste mål for strategien er slaget, og som er besat af Clausewitz og siger, at »blod er sejrns pris,« men selv om også nogle vil indrømme rigtigheden heraf og møde dens advokater »i eget land«, så vil dog fremstillingen alligevel ikke kunne rokkes. Selv om et afgørende slag er det eneste mål, så vil dog alle anerkende, at strategiens opgave netop må være at udføre dette slag under de gunstigst mulige betingelser, og jo mere fordelagtige disse betingelser er, des mindre vil kampen koste.

Strategiens fuldkommengørelse må derfor blive at fremkalde en afgørelse, nemlig uden nogen kamp at ødelægge fjendens væbnede magt enten ved at afvæbne den eller bringe den til overgivelse. Historien giver, således som vi har set det, eksempler på, hvorledes strategi hjulpet af gunstige omstændigheder i praksis har frembragt sådanne resultater.

Det påhviler normalt regeringen som ansvarlig for krigens storstrategi at afgøre, hvorvidt strategien skal yde sit bidrag til at opnå en militær afgørelse, eller om det skal ske på anden måde, og ligesom det militære kun er et af midlerne i storstrategiens opgaver — et af instrumenterne i kirurgens taske — således er slaget kun et af midlerne til opnåelse af strategiens mål. Hvis betingelserne er til stede, er slaget i almindelighed det hurtigste middel til at frembringe virkning, men hvis betingelserne er ugunstige, er det idiotisk at bruge det. Lad os antage, at en strateg er bemyndiget til at søge en militær afgørelse. Det må da være hans ansvar at søge den under de gunstigst mulige omstændigheder for at opnå det størst mulige resultat. Fra nu af er hans egentlige mål ikke så meget at søge slag som at søge en strategisk situation så fordelagtig, at den, såfremt den ikke i sig selv alene er i

stand til at frembringe en afgørelse, så dog ved fortsættelse i et slag garanteret vil bringe afgørelsen. Med andre ord »forstyrrelse« (dislocation) er strategiens mål; dens følge kan enten være fjendens opløsning eller hans sammenbrud ved et slag. Opløsning kan medføre visse former for kamp, men denne har ikke karakter af et slag.

Strategiens handling.

Hvorledes frembringes den strategiske forstyrrelse (dislocation)? I psykisk eller »logistisk« forstand er den resultatet af en bevægelse, som

- a) bringer forstyrrelse i fjendens dispositioner og som ved at frembringe en pludselig »frontforandring« griber forstyrrende ind i anvendelsen og organiseringen af hans kræfter,
- b) isolerer hans kræfter,
- c) bringer hans forsyninger i fare,
- d) truer den vej eller de veje, ad hvilke han vil trække sig tilbage i nødsfald for at reorganisere sig i sin basis eller i hjemlandet.

En forstyrrelse kan frembringes ved et af disse midler, men er ofte en følge af flere af dem. Skelnen herimellem er imidlertid vanskelig, fordi en bevægelse ført mod fjendens ryg tjener til at forene disse midler. Deres respektive indflydelse varierer imidlertid og har vekslet gennem historien alt efter hærenes størrelse og disses organisation. For hære, »som lever af landet« — skaffende sig forsyninger ved plyndring og rekvisition — har forsyningslinierne ikke større betydning. Selv på et højere udviklingstrin er en mindre styrke mindre afhængig af forsyningslinierne og er i stand til at få tilført forsyninger i begrænsede perioder. Jo større en hær er, og jo mere kompliceret dens organisation er, des mere hurtigtvirkende og alvorlig er en trusel mod dens forsyningslinier.

Hvor hære ikke har været så afhængige, har strategien været tilsvarende handicappet, og den taktiske følge af slaget har spillet en større rolle. Ikke desto mindre har strategiske kunstnere, skønt således handicappet, ofte opnået en afgørende fordel forud for slaget ved at

true fjendens tilbagegangslinie, ligevægten i hans dispositioner eller hans lokale forsyninger.

For at være virksom må en sådan trusel sædvanligvis være rettet mod et punkt nærmere i tid og rum til fjendens hær end en trusel mod hans forsyningslinier, og derfor er det i tidligere tiders krigsførelse vanskeligt at skelne mellem den strategiske og taktiske manøvre.

I psykisk forstand er »forstyrrelsen« resultatet af det indtryk på feltherrens sind, som de fysiske virkninger har frembragt. Dette indtryk bliver stærkt forøget, jo pludseligere han bringes i uheld, og hvis han føler, at han er ude af stand til at imødegå fjendens bevægelser. Psykisk »forstyrrelse« opstår i virkeligheden ved denne følelse af at være narret. Dette er årsagen til, at den meget ofte har fulgt efter en fysisk bevægelse mod fjendens ryg. En hær kan ligesom et menneske ikke forsvare sig bagud mod et slag uden at gøre omkring for at bruge sine arme i den ny retning. »Frontforandring« bringer for en tid en hær ud af ligevægt, ligesom den gør det for et menneske, men for den første er den ustabile periode nødvendigvis meget længere. Som følge heraf er hjernen meget mere følsom overfor en trusel mod ryggen. Omvendt er dette at bevæge sig direkte ind imod en modstander ensbetydende med at konsolidere hans ligevægt såvel fysisk som psykisk, og ved at konsolidere ligevægten forøges hans modstandskraft. Hvor det drejer sig om en hær, kaster den modstanderen tilbage mod hans reserver, forsyninger og befæstninger, sådan at der i samme forhold, som den oprindelige front svækkes, bliver ført nye styrker frem til den nye front, og i bedste fald vil det betyde en anstrengelse for en selv, snarere end at det fremkalder en svækkelse for fjenden.

Derfor har en bevægelse uden om fjendens front mod hans ryg ikke alene det formål at undgå modstand undervejs, men også ved bevægelens afslutning. I dybeste forstand rammer den den sidste modstandslinie. I psykisk forstand vil dette være »det sidste håbs linie«. De er de to sider af samme mønt, og at være på det rene med dette, er det samme som at udvide vor forståelse af strategien, thi hvis vi alene anser, hvad øjensynligt synes at være den sidste modstandslinie, så vil også dette være øjensynligt for modstanderen, og denne linie

kan da ikke længere være den sidste modstand. Ved at studere de fysiske muligheder må vi aldrig tabe de psykiske af syne, thi kun når begge forenes, er strategien i sandhed en indirekte nærmemarch beregnet på at bringe modstanderen ud af ligevægt.

Således ser vi, at den kendsgerning alene at marchere indirekte mod fjenden og mod baggrunden for hans dispositioner ikke udgør en strategisk indirekte nærmemarch. Strategiens kunst er ikke så enkel. Sådan en nærmemarch kan starte med at være indirekte i forhold til fjendens front, men den direkte retning mod hans ryg tillader fjenden at ændre sine dispositioner, således at den snarere bliver en direkte nærmemarch mod hans nye front⁵⁾.

På grund af den risiko, som er forbunden med, at fjenden foretager en sådan frontforandring, er det almindeligt og også almindeligvis nødvendigt, at forstyrrelsesbevægelsen må følge efter en bevægelse, eller bevægelser, som måske bedst kan karakteriseres ved udtrykket »bortledende« (distract) i dets bogstavelige betydning »at slå i stykker«. Hensigten med denne »bortleden« er at berøve fjenden hans handlefrihed, og den skal anvendes både i fysisk og psykisk forstand, i fysisk ved at han udstrækker sin front eller detacherer styrker til unyttige formål, således at hans kræfter bliver for svage til noget steds at gribe ind mod ens egen tilsigtede afgørende bevægelse, og i psykisk forstand søges det samme opnået ved at spille på frygten og ved at narre modstanderens føring. »Stonewall« Jackson⁶⁾ gjorde dette, da han skabte sit valgspil: »Mystificer, vildled og overrask!« thi at mystificere og at vildlede er at »bortlede« (distract), og overraskelse er den væsentligste årsag til »forstyrrelse« (dislocation). Det er gennem »bortleden« af førernes tanke (mind), at »bortledningen« af hans styrker følger. Tabet af hans handlefrihed er følgen af tabet af hans rolige omdømme.

⁵⁾ Det er sandsynligt, at L-H. her især tænker på Frederik den Stores fremgangsmåde, som han anvendte den i slaget ved Leuthen. St.

⁶⁾ Jonathan Jackson (1824—63) amerikansk general i borgerkrigen på Sydstaternes side. En mester i lynsnare, uventede angreb med små styrker. Fik efter sejren ved Bull Run 1861 tilnavnet: »Stonewall«. Blev om aftenen efter slaget ved Chancellorsville under en rekognoscering skudt ved en fejltagelse af sine egne. St.

En mere dybtgående opfattelse af, hvorledes det psykiske præger og behersker det fysiske, har indirekte værdi, fordi det advarer os mod fejlslutninger og overfladiskhed, hvis vi forsøger på at analysere og teorisere over strategi udfra matematiske synspunkter. At behandle strategien kvalitativt, som om resultatet udelukkende drejede sig om koncentration af kræfterne på et særligt valgt sted, er lige så forkert som at behandle den geometrisk, som et spørgsmål om linier og vinkler.

Oversættelse

af

Liddell Hart: „Foch: Man of Orleans”

Appendix:

„Fochs theory of war“

Liddell Hart gennemgår her og kritiserer indholdet af Fochs to bekendte bøger: »Des Principes de la Guerre« og »De la Conduite de la Guerre«, i hvilke Fochs krigsteori er nedfældet.

»I sin første bog: »*Des Principes de la Guerre*« begynder Foch træffende med at spørge: »Kan man lære at føre krig?« Uden straks at gøre forsøg på at besvare dette spørgsmål hævder han, at i Frankrig er det før 1882–83 blevet lært på en irrationel og uigennemførlig måde. Hans motivering udtrykt i algebraisk formel var, at de moralske faktorer var blevet tillagt en konstant værdi, medens kun de materielle faktorer blev betragtet som variable — som forskellen mellem sejr og nederlag. »Konklusionen af den gamle teori var derfor: for at kunne sejre må man være overlegen i antal, have bedre rifler, bedre kanoner, mere dygtigt udvalgte stillinger.«

Det er besynderligt, at Foch skulle henregne dette sidste til de materielle faktorer. Denne kendsgerning tyder på en forvirret tankegang eller måske slet ingen tankegang — at lade den rolle, som de åndelige faktorer spiller, være den kontrollerende balance mellem moral og material. Dette er måske grunden til, at hans undervisning, og senere hans praksis, synes at svinge til den anden yderlighed i at undervurdere de materielle faktorer, thi i disse er der liden vægt på både list og bedrag eller på overlegne våben som midler til at opnå en fordel. Ved således at tilvejebringe et nyt sæt moralske variable har Fochs lære til hensigt at give de materielle faktorer en konstant værdi og påpeger ikke på fyldestgørende måde, at man må give dem en højere værdi. Hans vurdering af de materielle faktorer bliver aritmetisk, tal uden virkelig vurdering af det højere udbytte, som kan skabes ved anvendelse af hjernearbejde.

Efter at have fornægtet den materielle tankegang udkaster Foch derefter den påstand, at »krig kan kun læres i krigen.« »Thi den skole er slet ikke en kontinuerlig skole: den kan hverken åbnes med vilje eller holdes i gang til vor belæring. Den er endog utilstrækkelig, thi den kan ikke forberede os til de første aktioner (som også vil blive de mest afgørende) i den næste krig ... Det er derfor med fuldt overlæg, at man bør begynde at føre krig, også for at forstå krigen.«

»Sandheden er imidlertid, at intet studium af krigen er mulig på slagmarken, der gør man simpelt hen, hvad man *kan* for at bruge det, man *ved*. For derfor at udrette selv lidt, må man vide en hel del og kende det godt.« »Dette princip forklarer svagheden i 1866 hos østrikerne (som krigen i 1859 burde have gjort klogere) overfor preusserne, som ikke havde været i krig siden 1815 . . . De første fremkaldte krigen uden at forstå den (ligesom franskmændene uheldigvis gjorde det i 1870, skønt de lige havde været i krig). De sidste havde lært at forstå krigen, uden at have ført den, gennem et omhyggeligt studium.«

Der var megen sandhed i Fochs påstand, men den overså en vigtig materiel faktor, nemlig den fordel, som preusserne havde i deres bagladeriffel overfor østrigernes forlader. Hans fremstilling tager heller ikke hensyn til den kendsgerning, at skønt de besejrede arméer besad nogen forudgående erfaring fra slagmarken, havde de dog langt flere fra eksercerpladsen, således at de retfærdigvis måtte klassificeres som et produkt af fredstidens pedanteri.

For at skabe et virkeligt system, erklærer Foch, må man »basere sig på kendsgerninger«. »Lad os med dette for øje undersøge, hvilke kendsgerninger krigen giver os. For at forstå dette komplicerede fænomen — krigen — i de utallige former, den antager, lad os da tage disse kendsgerninger en efter en, lad os undersøge dem på så indgående en måde, som vi kan, så at sige under et mikroskop, lad os tage vor tilflugt til mikrobiologien, og lad os gøre dette, idet vi placerer os i midten af de omstændigheder, under hvilke disse kendsgerninger opstår: tid, sted, temperatur, træthed, talrige deprimerende årsager, misforståelser o. s. v., lad os betragte de spørgsmål, som de optrædende skal besvare, kompagniet i dets operationsområde, bataillonens på samme måde, brigaden, armékorpsset . . . Lad os diskutere de trufne afgørelser, det opnåede resultat, lad os behandle spørgsmålet påny . . . Dette omhyggelige studium er, som vi skal se, blevet fuldstændiggjort gennem adskillige lokale handlinger . . . Efter dette kommer vi til operationerne. Vi må derpå betragte i detaljer en levende og opererende armés funktionering . . . Vor skoles lære er resultatet af summen af sådanne omhyggelige studier.«

En sådan indgående analyse af historiske eksempler blev det system, som ikke alene anvendtes ved École de Guerre, men ved alle verdens militære uddannelsesanstalter i generationer forud for verdenskrigen. Som her udlagt af Foch, giver den videnskabelige analogi det et præg af sandhed, men kan analogien i sig selv stå for analysen? Bogen indeholder detaillerede studier af et tilfælde fra hver af Napoleons felttog i 1796, 1806, 1809 og 1815, et tilfælde fra krigen i 1866 og fire fra 1870. De udgør en bog af imponerende omfang; men ville en videnskabsmand bygge en teori på kun ni iagttagelser? Vi må også have i erindring, at han anvender sit mikroskop på et fremadskridende tilfælde, hvorimod den militære elevs mikroskop kun bruges til den usikre dokumentation af eet tilfælde, som er fortid. Jo mere mikroskopoperende hans undersøgelse er, jo større er sandsynligheden, ja visheden, for fejltagelser. Man kan afsløre gennem meldinger, befalinger og fra vidners udsagn, hvad der er gjort og tænkt af de kommanderende bagude, men at rekonstruere de enkelte troppeleds nøjagtige handlen i slagtummen er et spørgsmål om tro og ikke om viden. Vi må huske, at Foch havde aldrig været i kamp. Hvis han havde været det, hvor beskeden hans rolle end havde været, ville han måske have tvivlet på muligheden af og den praktiske værdi af at genskabe hændelserne ved et kompagni, en bataillon eller en brigade. Han ville da med støtte heri have forstået den fundamentale vildfarelse, som ligger i den mikroskopoperende metode og hans videnskabelige analogi. Vildfarelsen er så meget mere farlig, fordi sådant »minutiøst studium« går i retning af at koncentrere opmærksomheden på de materielle betingelser — våben, udrustning, transport — i et fortidigt tilfælde, som vil blive helt forskelligt i fremtiden, i stedet for på de moralske faktorer, som Foch dog lægger vægten på — faktorer som veksler i grad, men ikke i natur.

Således bliver det klart, at Foch foretog sin analyse af historien ikke for at afsløre principper, men for at belyse principper, som allerede var i hans tanke. Han havde modtaget dem gennem autoritet, ikke opnået dem gennem søgen, og hans opgave, som han opfattede den, var at lade dem gå videre til sine elever, brugende sin magt til at forstærke deres mening.

Dette kom klart til udtryk i hans egen forklaring. »Hvilken form har denne lære, født af historien og bestemt til at vokse ved videre historisk studium? Den opstod i form af en krigsteori, som kan læres — og som vil blive lært af Dem — og i form af en doktrin, som De vil lære at praktisere. Hvad der menes med disse ord er forståelsen og den praktiske anvendelse ikke af en krigsvidenskab eller nogle begrænsede dogmer, bestående af abstrakte sandheder, udover hvilke alt andet ville være kætteri, men af et vist antal principper, hvis anvendelse logisk må variere efter omstændighederne, men som altid sigter mod samme mål, og dette er et objektivt mål. De kan ikke diskuteres, når de først er skabte.«

»Doktrinen vil strække sig til den højeste form for krig, på grund af den frie udvikling, der gives Deres tanke gennem en fælles måde at se på, at tænke på, at handle på ...«

Den kritiske ånd finder her en besynderlig serie af modsigelser. Såvel teorien som doktrinen vil blive lært af eleven. Dogmet bliver benægtet, skønt doktrinen består af et vist antal principper, som ikke kan diskuteres. Tankens uniformering skal fremkalde tankens frie udvikling.

Disse påstande tyder på en vis tankeforvirring hos læreren. De kan sættes i forbindelse med religion, men ikke med videnskab. De har en uimodståelig lighed med synet af en nu afdød victoriansk gejstligs første prøvende forsøg på at forlige genesens bog med den overfladiske videnskab, som læres i skoledagene.

Foch synes at efterlade et smuthul for den frie ræsonering, når han betegner det indiskutable i principperne med bemærkningen: »Når de først er skabte,« men han er tilfreds med at lade den følge af en simpel erklæring om, at »der da er sådan en ting som en krigsteori. Denne teori udgår fra et antal af principper:

- princippet om kræfternes økonomi,
- princippet om handlefrihed,
- princippet om fri rådighed over kræfterne,
- princippet om sikring o. s. v.«

Det uklare i denne række af principper angivet ved »o. s. v.« viser sig også i vanskeligheden ved at drage et praktisk skel imellem det andet og det tredje. Vi bliver derfor ikke overraskede ved at finde, at det eneste forsøg på at definere selve teorien er en henvisning i det næste kapitel til »den sande teori, den om den absolutte krig, som Napoleon har lært Europa,« men dette er en teori om hensigter snarere end om handlen.

Medens han stadig efterlader deres natur i dunkelhed, erklærer Foch, at »fastsatte principper bruges på forskellig måde, alt efter omstændighederne i hvert enkelt tilfælde, som altid er et særligt, og som skal betragtes i sig selv, således er vor afgørende formel for tiden,« men så går han videre og siger: »Enhver operation har en raison d'être, det vil sige et mål; dette mål bestemmer, når det engang er fastsat, arten og værdien af de midler, der skal trækkes på, så vel som den brug, der skal gøres af kræfterne. Dette mål er i hvert enkelt tilfælde netop svaret på det berømte spørgsmål, som Verdy du Vernois stillede sig selv, da han naede slagmarken ved Nachod:

»Stillet over for de vanskeligheder, som mødte ham, søgte han i sin hukommelse efter et eksempel eller en doktrin, som kunne give ham en retningslinje. Intet kunne inspirere ham, hvorpå han sagde: »Til helvede med historien og principperne! Hvad drejer det sig om!«

Man føler, at Foch selv citerer spørgsmålet med et suk af lettelse for ligesom derved at hugge knuderne over, i hvilke hans argumenter er blevet indviklet, og således slippe fri for nødvendigheden af at udrede principperne. »Hvad drejer det sig om? Når først vanen til at studere og handle i talrige konkrete tilfælde er erhvervet, gøres arbejdet instinktivt, automatisk så at sige, og dette har intelligensen opnået som følge af træningen.« »Sådanne resultater bliver igen belyst ved en anden og mere almengyldig belysning. En vild fugl flyver op foran en jæger; hvis den går fra højre til venstre, fyrer han fremad og til venstre, er det fra venstre til højre, fyrer han fremad og til højre, hvis den kommer imod ham, fyrer han højt, er det bort fra ham, fyrer

han lavt. I hvert af disse tilfælde anvender han på forskellig måde det fastsatte princip: at få 3 punkter på en lige linie, nemlig hans øje, sigtet og vildtet i det øjeblik, skuddet går af.»

Man må spørge sig selv, om denne simplificerende belysning af spørgsmålet ikke er for enkel til at kunne være sand. Fochs jæger bruger i virkeligheden ikke et princip, men en metode, ganske vist på forskellig måde. Sådant instinktiv handlen må være grundlaget for sund optræden i kampens hede, men rummer farefulde begrænsninger for krigen i videre forstand, hvor politik og økonomi må tages i betragtning ikke mindre end brugen af de militære kræfter. Fortrøstning til instinkt medfører fornuftens overgivelse, og det er på fornuftsmæssige beregninger, at enhver krigsplan skal hvile. Således begynder vi at få en mistanke om, at Foch endnu tænkte på krig i taktisk forstand.

Lad os følge den konklusion, som Fochs argumenter fører til. Instinktiv handlen sker gennem erfaring, hvadenten denne opnås på første hånd eller gennem studium. Foch søgte at vinde denne erfaring gennem minutøst studium af historiske tilfælde. Disse tilfælde er klart og tydeligt begrænsede, og følgen er den, at begrænsningen i hans studium betyder begrænsning i hans opfattelse af krig på den tid, da han docerede krigskunst. Der er intet, der tyder på, at den blev udvidet, da han kom til at føre krig, men der er dog tegn på et videre syn, *efter* at han havde ført krig.

Fochs indledende kapitel i hans krigslære omfatter omkring ved otte tusind ord. At spore nogen klar tankegang gennem dem er vanskelig og ikke mindst på grund af en strålende sammenblanding af problemerne, som giver den et overbevisende indtryk af stråleglans. Det er med en følelse af, at forfatteren indvikler sig selv i en unødigt forvirring af modsigelser gennem en overstrømmende ordflod, at vi når frem til hans andet kapitel — til »den moderne krigs vigtigste karaktertræk.«

Han begynder det med et forsøg på at kravle op over taktikkens plan ved ønsket om »at fastslå krigens almindelige væsen, især dens *mål* og *midler*, den mest rationelle måde på hvilken dens *mål* kan formuleres i Frankrig af i dag, således at vi i dette studium kan finde

grundlaget for vor føring, det vil sige for vor taktik.« Dette bratte fald fra krigspolitik til taktik, udeladende det strategiske plan, er måske et betydningsfuldt holdepunkt for Fochs tanke. Han fortsætter med at påstå, at krigens form må opfattes forskelligt i Paris og i Bruxelles, London eller Madrid. Hvert land har sin varierende situation og ærgerrighed, som må skabe dets opfattelse af krig. Her ser vi Fochs praktiske tilbøjelighed, hans »De quoi s'agit-il«, men vil ikke vanen til at tænke på krig udelukkende fra et fransk synspunkt tilsløre opfattelsen af, hvad der er bedst, når Frankrig udgør en del af en alliance? Foch finder imidlertid en udvej — skønt en anden udvej — til at forlige det almenfyldige og det specielle. Han erklærer, at der var en *absolut* teori — »en om den absolutte krig, som Napoleon lærte Europa« — og betragter man den, kan den ikke tilpasses tilfældet i nogle lande og i nogle tidsrum; han nærer ingen tvivl om, at den imødekommer det moderne Frankrigs behov. Han tilskriver nederlaget i 1870, at den blev negligeret. »Til et folk i våben, organiseret til erobring, invasion, en kamp til det sidste« havde Frankrig opstillet en hær, som ikke var udgået af hele folket, og en krigsidé baseret på begrænsede eller »diplomatiske« mål.

»Det er fordi hele Europa nu er vendt tilbage til den nationale tesis og dermed til bevæbnede nationer, at vi altså er tvunget til igen at optage krigens *absolutte* begreb, således som det fremgår af historien.«

Foch antog denne teori om den absolutte krig fra Clausewitz, hvis fortolkning af Napoleon og krig var grundlæggende for den almindelige militære tænkning i det nittende århundredes Europa. Resultatet af krigen 1870 syntes uden tvivl at bekræfte Clausewitz teori. Men gjorde den nu også det? Der var måske noget tankeforvirrende i den antagelse, at en væbnet nation nødvendigvis måtte betyde absolut krig. Har der nogensinde eksisteret noget sådant som absolut krig, siden nationerne holdt op med at slagte de overvundne eller at gøre dem til slaver? Det nittende århundredes Europa har overstået mongol-stadiet. Nogle af de tyske militære chefer i 1870 kan have tænkt på denne krig, som Foch antager, men det gjorde Bismarck ikke, og ikke engang Moltke.

Hvis »den absolutte krig« skal have nogen mening, må det være den: kampen indtil enhver mulighed for modstand på den ene side er udtømt. I praksis må dette vel betyde, at modstanderen er på randen af udmattelsen, med andre ord, den absolutte krig er en krig, i hvilken føreren ikke ved, hvorledes han skal standse den. Det kræver, at man stræber efter afslutningen uden hensyn til, hvad der måtte følge efter. Føreren tillader kampinstinktet at sætte sig op mod kontrollen over hans fornuft. Hvis dette er den logiske definition på absolut krig, så må vi se på St. Helena som beviset på, at Napoleon var dets profet, og i dag ved vi kun alt for godt, hvortil denne teori har ført os.

Lad os nu se, hvorhen den antagelse, at væbnede nationer nødvendigvis må betyde absolut krig, førte Foch. Først førte den ham til at forkaste alle modeller, alle erfaringer forud for Napoleon. »Vi kan ikke uddrage vore inspirationer ligegyldigt fra Turenne, Condé, prins Eugen, Villars eller Frederik den Store, endnu mindre fra de vaklende teorier og degenererede former fra det sidste århundrede. De bedste af disse doktriner svarer til situationer og behov, som ikke længere er vore. Vore modeller og de kendsgerninger, på hvilke vi skal basere en teori, må vi søge i visse, bestemte sider i historiens bog, og navnlig fra den franske revolutions periode, da hele nationen bevæbnede sig til forsvar for sine dyreste interesser: Uafhængighed og frihed, fra den periode fra kejserdømmet, da den af denne voldsomme krise fødte hær blev taget ved hånden og ført af det største militære geni, som nogensinde har eksisteret . . .«

Der er en besynderlig inkonsekvens i den kendsgerning, at Foch skulle tage Napoleons felttog som mønster og dog ignorere, selv når han citerer, Napoleons opfattelse, at »kendskab til den højere krigsføring kun kan erhverves gennem erfaring og ved at studere de store hærføreres krigshistorie. Man kan ikke lære af en grammatik, hvorledes man skal skrive en bog som Iliaden eller en tragedie af Corneille.« Napoleons liste over store hærførere at studere dækkede forløbet af hele historien fra Alexander. Heraf fremgår det klart, at han ikke anbefalede et grundigt studium af detaillerne i deres felttog — da sådanne detaljer ikke eksisterer — men et forsøg på at studere den

almindelige gang i deres tankevirksomhed. Foch foretrak at docere »grammatik« og afholdt sig med overlæg fra at studere alle de store hærførere lige med undtagelse af Napoleon og Moltke. På denne måde måtte hans krigsteori uundgåelig bygge på et fragmentarisk grundlag og således søge bevisførelsen i specielle og ikke i almengyldige overvejelser. En omvendt pyramide af stor enkelthed skulle balancere vaklende på en smal spids.

Medens han således afviser et studium af krigskunsten forud for Napoleon, tøver Foch dog ikke med at kritisere den. »For os i denne periode af historien — i midten af det moderne Europa — bliver denne gammeldags fægtning og disse antikverede metoder belyst ved en form for krigsførelse, i hvilken der ikke er nogen afgørende løsning, intet andet end en begrænset afslutning — en krigsførelse bestående af manøvrer uden kamp ...«

Efter at have taget forskellige citater af det attende århundredes skribenter op til prøvelse, fortsætter Foch; »Denne form for krigsførelse blev karakteriseret således af selve marskallen af Sachsen¹⁾, skønt han var en mand med utvivlsomme egenskaber: »Jeg holder ikke af at levere slag og især ikke i begyndelsen af en krig. Jeg er endog overbevist om, at en dygtig general kan føre krig hele sit liv uden at være nødsaget til at gøre dette.« Napoleon skrev, da han i 1806 gik ind i Sachsen, til marskal Soult: »Der er intet, jeg ønsker mig mere end et stort slag.« Den ene ønsker at undgå slag hele sit liv, den anden ønsker det ved først givne lejlighed. Endvidere har disse teorier den fejl, at de opbygger strålende systemer alene på terrainets ejendommeligheder og egenværdi.«

Der er megen vægt i Fochs konkluderende kritik, at man ikke bør overvurdere terrainets ejendommeligheder. Dette gjorde det attende århundredes hærførere ofte, men når alt kommer til alt, nåede de ikke på højde med deres i den nye teori skolede efterfølgeres absurditeter, som i 1914—18 proklamerede erobringen af nogle få tønder land mudder

¹⁾ Moritz (1696—1750); fransk marskal efter at være gået i fransk tjeneste 1720.

som sejr, og som forbød deres tropper at opgive en fod af sådant terrain uden hensyn til, hvad det måtte koste. Disse sætninger af Foch udgør en besynderlig læsning i lys af Ypres 1914 og 1915 og Artois i 1915.

Hans sammenligning mellem marskallen af Sachsens og Napoleons idéer lider af manglen på koncighed. Sachsen har i virkeligheden tilføjet: »Jeg ønsker ikke at blive forstået således, at jeg skulle have sagt, at en lejlighed til at bringe en almindelig handling til udførelse, i hvilken man har al tænkelig grund til at vente sejr, bør negligeres, men jeg har kun hævdet, at det er muligt at føre krig uden at udsætte sig for et stort uheld, hvilket er den højeste grad af dygtighed og fuldkommenhed indenfor en feltherres virkefelt.«

Marskallen af Sachsen var en kender af krigskunst, og at fremhæve dette ideal var klart en misforståelse. Hans tilværelse består nemlig af adskillige store slag, der alle var sejre. Den egentlige mening med hans tanke må snarere findes i hans advarsel: »Undgå i det hele angreb, medmindre Du kan udføre det med held.« Vi ved, at det ikke blev taget i agt af de hærførere, som var opdraget i det nittende århundredes krigsskole. På lignende måde lider Napoleons mening ved at blive citeret uden sammenhæng med de foreliggende omstændigheder. Han ønsker slag, når øjeblikket er modent, og hvis der var en forskel mellem marskallens synspunkt og Napoleons, og dette kan ses i historien, så var der dog ikke den fuldstændige modsætning, som Foch hævder. Som de fleste af hans samtidige var Foch i sin reaktion svunget fra et yderpunkt, som marskallen aldrig havde nået, til et yderpunkt, som Napoleon aldrig havde tænkt på.

Fochs syn på grundene til det attende århundredes vaklende krigsførelse blev korrigeret af en efterfølger ved École de Guerre, Colin, som havde studeret krig mere vidtgående og Napoleon mere dybtgående. Han bemærker bidende, at begrænsede resultater og langsom metode ikke var specielle for dette århundrede, at de kunne findes selv i de krige, som blev ført af Grækenlands og republikken Roms væbnede folk. Han påstod, at når der ikke opnås en afgørelse i krig, skyldes dette modstand fra materielle faktorer snarere end ubeslutsom-

hed. »Der var en simpel måde at undgå disse fejltagelser på, og det var at ofre nogle få timer på de offentlige arkiver, eller også at læse nogle få sider af Richelieus eller Frederiks politiske korrespondance for at blive klar over de følelser, som animerede hine dages herskere, så vel som de motiver, som inspirerede deres hærføreres føring, og man ville ligeledes se, at regeringerne, i stedet for overfor hærførerne at indprente nølen, stadig bebrejdede dem den.« Hvis nølen var almindelig, skyldtes det for størstedelen materielle hindringer eller i det mindste den vane, som blev til ved at kæmpe mod disse. Hvad var de materielle årsager til denne vaklen? For det første, at udviklingen i befæstningskunsten havde overgået våbenudviklingen og således i det attende århundrede havde givet defensiven overvægten, således som maskingeværerne gav den det i det tyvende. For det andet, at hærene endnu ikke var formerede i fast organiserede og inddelte hærdele — divisioner — men sædvanligvis bevægede sig og kæmpede som en helhed, hvilket medførte begrænsning i deres bevægelsesfrihed og deres evne til at vildlede modstanderen. Det tredje, men måske mindre, handicap skyldtes de etiske fremskridt, thi en større humanitet i krigens førelse forøgede hærenes afhængighed af magasiner og depoter for deres forsyninger. Dette medvirkede til at lægge bånd på bevægelserne og tilskyndede belejringsoperationer. I modsætning hertil tvang de franske revolutionshæres kaotiske forsyningssystem og udisciplinerede natur til en tilbagevenden til ældre tiders sædvane, nemlig at leve af landet, og på grund af hærenes nye organisation i faste divisioner nedsatte denne sædvane hærenes effektivitet mindre end i tidligere tid. Ved at bevæge sig adskilte fra hinanden kunne divisionerne lettere føde sig selv og derved gennemføre deres del af den almindelige plan. Napoleon forstod dette og vendte dette til at være en fordel. Hans hær dannede et vidt udstrakt net, som kun blev trukket tættere sammen om målet for hans beregninger. I begyndelsen af hans første felttog i 1796 var hans 60.000 mand spredt ud over 75 miles, i hans næste felttog spredte han en hær på 45.000 mand over en front på 100 miles. Da han blev kejser, og hans divisioner blev korps, samlede han storarméen på endnu større fronter. Til trods herfor er Napoleon i mange, overfladiske krigs-

studerendes øjne exponenten for yderliggående og uvarieret koncentration.

Følgen af denne vildførelse har vist sig i moderne krig. Det er rigtigt, at forøgede styrker gør det vanskeligt at efterlade større mellemrum mellem armékorpsene eller arméerne — og således besværliggør napoleonske manøvrer — men selv hvor et mellemrum er muligt, har hærførere undladt at skabe det. I stedet for har de trukket tættere sammen for at lukke det af frygt for den risiko, de kunne løbe ved ikke at marchere skulder ved skulder, men ligeglad med de derved tabte lejligheder til at true og omgå deres modstandere, og det skønt risikoen for deres egen sikkerhed er blevet mindre efterhånden, som våbnenes rækkevidde og meddelelsesmidlerne er blevet udviklet.

Det er Colins fortjeneste, at han bragte historiens kendsgerninger for dagens lys og derved undgik den lette antagelse, at forskellen mellem det attende og det nittende århundredes krigsførelse skulle være en forskel i ånd (spirit).

Men ved nogle af sine slutninger ud fra kendsgerningerne falder Colin i den fælles faldgrube. Han tror, at »fremskridt for ildvåbnene uvægerligt er til gunst for offensiven«. På lignende måde erklærede Foch, »at enhver forbedring i ildvåbnene nødvendigvis til sidst må styrke offensiven, det dygtigt førte angreb. Historien viser det, fornuften siger det«.

Colins argument for sin tro var imidlertid bedre begrundet. Grundlaget var, at forbedrede våben giver større modstandskraft til de langt udsendte dele af en hær og således giver bedre tid og mulighed for at være til rådighed for den afgørende manøvre. Dette er sandt, så længe der er rum og brug for sådan udstrækning, skønt selv da holder det kun stik, sålænge våbnenes værdi i angreb og forsvar kan sammenlignes. Det bryder ned, hvis overlegenhed i ild i angrebet ikke er tilstrækkelig til at overvinde forsvarets våben.

På sin side beviser Foch sin påstand ikke ved logik men ved aritmetik.

»Intet er lettere end at give en matematisk demonstration på denne sandhed:

Lad os antage man sender 2 batailloner mod	1
altså sender man 2000 mand mod	1000
ved geværskydning 1 skud/minut vil 1000 forsvarere skyde ialt	1000 skud
med det samme gevær vil 2000 angribere skyde	2000 »
Balance til fordel for angrebet	1000 skud

Med et gevær, der skyder 10 skud/minut vil 1000 forsvarere skyde pr. minut	10000 skud
med det samme gevær vil 2000 angribere skyde	20000 »
Balance til fordel for angrebet	10000 skud.

Som man vil se, vil den materielle overlegenhed i ild hurtigt forøges til fordel for angrebet som følge af de forbedrede skydevåben.«

Dette matematiske og forbavsende upraktiske regnestykke lader spørgsmålet om ildvirkningen ude af betragtning, den lethed hvormed ilden kan afgives i liggende stilling med de moderne våben, forsvarerens mulighed for at skyde fra dækket stilling og med mere omhyggeligt sigte, det større mål som angriberen udgør. Hvis nogle af disse fordele for geværet i forsvaret var blevet reduceret ved artilleriets udvikling, så var de til gengæld mere end genoprettet ved indførelsen af maskingeværet. I lys af 1914–18 synes Fochs matematik at være fejlagtig.

Endda tilfredsstillende denne korte beregning ham således, at han kunne reducere »den almagt, som urigtigt tilskrives materiel kraft«. Med dette forlod han bevæbningens indflydelse og gik videre til de moralske faktorer. Paradoksalt nok tilskriver han disse et egentligt fysisk grundlag: »Ingen sejr uden kamp«. Det er så meget mere besynderligt, at han skulle have negligeret økonomisk pres, idet han fulgte denne erklæring med det inkonsekvente argument, at krig mellem moderne stater var væsentlig økonomisk i sin oprindelse: »Krig er nu blevet det middel, de bruger for at berige sig selv«. Som bevis peger han på den økonomiske fordel, som Tyskland opnåede ved krigen i 1870 og nævner den kinesisk-japanske, spansk-amerikanske og den sydafrikanske

krig som yderligere bevis for sin påstand. »Hvem var ansvarlig for Boer-krigen? Visselig ikke dronningen af England, men købmændene i City.«

»Krig er i dag et kommercielt foretagende understøttet af hele nationen. Den angår individet mere direkte, end krigen gjorde det i fortiden, og appellerer derfor mere til individuelle lidenskaber.« Sandsynligvis var det denne idé — den lidenskab som blev vist af den begærlige bonde, snarere end den beregning som blev gjort af købmanden — som inspirerede Fochs opfattelse af naturen af den fremtidige krig. Den heldige købmand ved, hvornår han skal standse sit tab, han vil ikke ruinere sig selv for at slå en konkurrent ud. I 1914—18 udviste de krigsførende nationer visselig ikke denne kommercielle skarpsindighed, i så henseende retfærdiggjorde de Fochs opfattelse, men handelens og industriens kloge hoveder var ikke forblinded af lidenskab, og patriotismen havde ingen forbindelse med den profit, som nogle af dem opnåede. For masserne var lidenskaben kun en ustadig og delvis flamme fra en dybere, følelsesbetonet uro. Tonen afkøledes lidt efter lidt til en grå samtykken. De nationale førere erklærede, at kampen måtte følges til en afgørende sejr, skønt de begyndte at indse, at den ikke kunne betale omkostningerne tilbage, men de havde opgivet den før-clausewitzske sædvane som opgør ved forhandling, at få det bedst mulige ud af en dårlig handel. Disse overvejelser lader formode, at nationerne var blevet slave af en militær doktrin — doktrinen om en kamp til den bitre ende — fra hvilken de, når den først var omsat til krig, var ude af stand til at frigøre sig.

Men Foch så ingen inkonsekvens i at henvise de moderne nationer til rørelserne fra den franske revolution i tilfælde af krig af økonomiske årsager, og på grund af »ligheden« udledte han, »at det er til afgørelsen ved våben, at krigen nu fuldstændigt er vendt tilbage, nogen anden måde kan nu ikke anvendes«. »Ingen strategi kan fra nu af komme uden om det, som stræber efter at sikre taktiske resultater, sejr gennem kamp. En strategi som alene baner vejen til taktiske beslutninger: det er det, vi ender med. . . .« Fochs dom blev forstærket ved et langt citat fra Clausewitz, der — som et af mange — bekræfter det indtryk, at Fochs krigsteori kun var et genskin af Clausewitz, med undtagelse af visse

uoverensstemmelser, som skyldtes ham selv; men fordi Fochs tankegang var enklere og hans studium mere indsnævret, koncentrerede han sig om Clausewitz's mere konkrete punkter — og pressede dem til det yderste. I stedet for i taktikken at se et værktøj for strategien, gjorde han udelukkende strategien til taktikkens tjener.

»Da således strategien ikke eksisterer i sig selv . . . da taktiske resultater er alt, lad os da finde ud af, hvad disse resultater skabes af.« Idet han igen citerer Clausewitz, og idet han fører hans doktrin til et teoretisk yderpunkt, hævder Foch »nødvendigheden af at organisere et chock både overlegent og endeligt«. »Det karakteriseres ved 3 ting — forberedelse, masse og tryk.« »Forberedelse er mere nødvendig i moderne krig og må udføres mere indgående end i fortiden. . . . Een ting alene er af vigtighed: at en fuldkommen forberedelse er nået ved selve krigens udbrud. . . . Således er så at sige karakteren af den napoleonske forberedelse blevet forstærket; den er blevet forstærket i en sådan grad, at resultaterne af de første operationer er blevet både fremskyndet og gjort knusende og endeligt.«

Fochs opfattelse viser tydeligt indflydelsen fra et specielt tilfælde, nemlig det fra 1870. Tendensen i hans tankegang hjælper os til at forstå, hvorfor værdien af reserver, for ikke at tale om økonomiske reserver og sømagt, blev så undervurderet af de franske førere før 1914.

»Lad os nu vende os til taktisk handlen. Hvori består den? Der er kun een måde at behandle modstanderen på, nemlig at slå ham og derved at tilintetgøre ham. Herefter består idéen med et chock af to betingelser: masse og tryk.« »Kan vi da ikke blive stående og afvente dette chock? Visselig ikke, Hvis vi ikke søger det, kan det meget vel helt udeblive, eller det må tilvejebringes under dårlige betingelser, og det vil da ikke lykkes os at ødelægge modstanderens kræfter, hvilket i krigen er det eneste middel til at opnå en afslutning.« Vi ser således Foch — nægtende defensiven enhver dyd — bane vejen for den yderliggående teori om offensiven, offensiven for enhver pris.

Sit tredje kapitel begynder han med den påstand: »Som vi har set af det foregående, kender den moderne krig kun eet argument: den taktiske kendsgerning — slaget.« Efter således at have forenklet udøvel-

sen af krig til et teoretisk ideal af et øjeblikkeligt og endeligt slag, bliver Foch imidlertid praktisk i sin detaillerede behandling af denne teori. I virkeligheden er hans drøftelse af den næsten udelukkende logistisk (logistical), hvilende på faktorer som tid, rum og bevægelse med forholdsvis ringe henblik på den psykologiske side af sagen.

For at muliggøre et chock »må den bevægelige og ukendte fjende først findes, derpå *rekognoscere*s og endelig bringes til standsning, eller fastholdes, således at vore styrkers sammenspil kan ramme ham.« Med dette for øje samt for ligeledes at sikre sin egen koncentration, medens man hindrer fjendens, må man forudsætte en række af detacheringer. Foch erkender, at denne *spredning* i begyndelsen er en klar modsigelse af hans betoning af *koncentration*, men i »princippet om kræfternes økonomi« finder han en måde at forlige dem på. Denne »økonomi« blev brugt ikke i betydningen af at spare, i egentlig »økonomisering«, men i betydningen af økonomisk manøvrering. I stedet for en bestemt udstykning af hæren i overensstemmelse med forud fastsatte opgaver, skulle alle dele af den være ombyttelige og bruges til den fulde udstrækning af deres ydeevne.

»Princippet om kræfternes økonomi består i kunsten at sætte *alle* sine resourser ind i et givet tidspunkt på eet sted, og der at gøre brug af *alle* tropper, og for at gøre dette muligt, at sørge for, at disse tropper er i stadig indbyrdes forbindelse, i stedet for at skille dem og binde hver del til nogle fastsatte og variable funktioner. Den anden del består i den kunst, når et resultat er opnået, igen at disponere sådan over tropperne, at de igen kan konvergere mod og handle mod et nyt enkelt mål. For at gentage: kræfternes økonomi er kunsten at lade vægten af *alle* sine kræfter successivt bære mod den modstand, som man møder, og derfor i at organisere disse styrker ved hjælp af et *system*.«

Det ville formentlig have været mere nøjagtigt — og kortere — at sige, at en hær altid skal være således udfoldet, at dens enkelte dele kan komme hinanden til hjælp og endvidere tillade størst mulig styrke at koncentrere på eet sted, medens minimum af nødvendig styrke må være beskæftiget andetsteds med at garantere sikringen af og det heldige udfald af koncentrationen.

At koncentrere *alt* er et uopnåeligt ideal, ydermere kan i praksis »minimum af nødvendig styrke« nu til dags udføre en langt større del af det hele end »størst mulig styrke«. Det ville endog være rigtigt at sige, at jo større den styrke er, som virkelig må bruges for at vildlede fjenden, jo større er chancen for at hensigten med koncentrationen lykkes, thi den kan på den anden side ramme et objekt, der er for solidt til at blive rystet. Størst vægt på det tilsigtede afgørende punkt er ikke tilstrækkeligt, med mindre dette punkt ikke i tide kan blive forstærket af modstanderen; det er sjældent tilstrækkeligt, med mindre dette punkt ikke alene er numerisk svagere men også er blevet svækket moralsk. Napoleon mødte nogle af sine værste hindringer, fordi han forsøgte denne garanti. Behovet for *vildledning* er vokset med våbnenes forsinkende evne. Foch lagde ikke vægt på eller synes ikke fyldestgørende at regne med denne begrænsende betingelse for princippet om kræfternes økonomi.

Han tilskrev princippet Carnots²⁾ instruktioner til revolutionens hærførere. »Han søgte at råde bod på *spredningen* og den falden fra hinanden, som ruinerede Frankrigs betydelige styrker (14 arméer i 1794), ved hjælp af en forening af anstrengelserne og forenkling af målene. . . . For den gamle hærs blok, som man ikke længere ville få at se, da den var yderst uegnet til at manøvrere i den nye form, prøvede han at erstatte overensstemmelse og synkronisering med mange anstrengelser (efforts) udgående fra forskellige punkter.« Tributen til Carnot er vel fortjent, men Foch afslører sin historiske videns begrænsning, når han tilføjer: »Ved Wattigny, hvor Carnot var til stede, opstod tanken om et angreb med overlegne kræfter på eet punkt af linien for første gang.« Denne tanke kan visselig som et afgjort begreb spores tilbage til Leuktra i 371 f. K., men selv om Foch var uvidende om den klassiske krigsførelse, er det alligevel besynderligt, at han skulle være sådan besat af den franske revolution, at han overser Frederik den Stores skrå slag-

²⁾ Lazare Carnot (1753—1823), Fransk ingeniør og statsmand. Hans virksomhed i velfærdskomiteen 1793—95 var af stor betydning for de nye hære. Han »organiserede sejren«.

orden. En forskellig måde at udføre den på, gør den ikke til en anden tanke.

Idet han viser, hvorledes hovedslaget skal udføres, citerer Foch Napoleons ord ved Loeben: »Jeg ser kun een ting — masserne; jeg prøver at tilintetgøre dem, overbevist om, at tilbehøret vil falde af sig selv.« Dette citat — som særligt yndes af alle Clausewitz's disciple — er i sin korthed farligt vildledende. Disse ord blev udtalt af Napoleon til de fjendtlige generaler, med hvem han afsluttede en våbenstilstand. De blev ytret ved afslutningen af et felttog, i hvilket han først havde koncentreret mod og slået Østrigs svagere partner, hvorpå han havde lokket successive dele af den østrigske hær til den af ham valgte kampplads, hvor han i på hinanden følgende faser havde koncentreret mod en del af hver part. Napoleons oprindelige hensigt kan muligt have været »at tilintetgøre masserne«, men hans metode havde været at slå dem stykkevis. Han fortalte kun sine modstandere det uomtvistelige resultat, men ikke hvorledes han havde opnået det.

Det heldige udfald af hans koncentration var afhængig af hans modstanderes spredning, og hans egen spredning var den nødvendige forudsætning for deres. Foch hæftede sig ikke ved denne side af sagen, han lægger vægten på de direkte midler til at beskytte sin egen koncentration: »For at gøre det af med modstanderens masser, må vi sikre vor egen virksomhed.« »Fra denne betingelse opstår alle disse underlagte led, bestemte til detachementer (avantgarde, flankegarde, arrieregarde), som vi almindeligvis kalder avantgarder.« »De må forblive tæt knyttet til hovedstyrken, i den bevægelse, i hvilken de deltager, og af hvilken de lever, og til støtte for hvem de alene gør deres arbejde. Denne forbindelse må være snæver nok til altid at tillade hovedstyrken at koncentrere med hele sin vægt, ligesåvel som med alle ikke engagerede styrker, i den retning, hvor modstanderen er blevet iagttaget eller, hvor man er stødt på ham; et endeligt resultat, som kun kan opnås ved hjælp af en systematisk organisation omfattende: *øjne* vendt mod sådanne retninger, som er af interesse for udgangen, *våben* udsendt i alle retninger, hvor fare truer, *bevægelsesfrihed* for hovedstyrken til at slå endeligt i den retning, som er valgt til afgørelsen.«

Her ser vi, at Foch antager sig Bonnals³⁾ teori, at hemmeligheden ved Napoleons metode og hans held lå i brugen af en strategisk avantgarde — som et følehorn til at lede efter og fastholde modstanderen. Foch gav tanken en mere elastisk betydning, som tenderede mod at blive geometrisk. Han anerkender også værdien og nødvendigheden af forsvar for en del af »følehornet«. »Dens modstandsevne overfor overlegne fjendtlige kræfter vil blive resultatet enten af (1) en defensiv handling udnyttende en stærk stilling og opholdende en fjende, som er ude af stand til at løbe den over ende, eller (2) en tilbagegående manøvre hvis varighed (som igen er afhængig af til rådighed værende tid og rum) må tillade hovedstyrken at handle i overensstemmelse med den lagte plan.«

Foch belyste sin idé om princippet om kræfternes økonomi ved en analytisk beretning om Bonapartes første felttog i 1796. Med et væld af omhyggeligt udvalgte detaljer til at fremstille billedet, viser han Bonaparte på den genuesiske riviera lige over for de allierede østriske og piemontesiske hære, som tilsammen havde den numeriske overlegenhed. Medens Carnot, besat af sin nye teori, hævdede, at franskmændene skulle marchere direkte mod Milano og møde hovedfjenden — østrigerne — foretrak Bonaparte at marchere mod det punkt, hvor de to hære stødte sammen for derefter, efter at have kastet østrigernes indre flanke tilbage i forvirring, at slå de isolerede piemontesere afgørende.

Foch udmalede beundrende gennemførelsen af Bonapartes plan. Han viste, hvorledes Bonaparte udnyttede sin spredte gruppering til at lægge tyngden i på hinanden følgende retninger, hvorledes han først standsede den østrigske trusel mod hans yderste højre fløj nær ved Genua, derpå udførte et hurtigt stød mod det østrigske centrum, medens han indtog en udgangsstilling mod »hængslet«, og derpå angreb her, medens han samtidig banede vejen for den udvendige svingning mod piemonteserne, og endelig gik frem mod piemontesernes nu udsatte

³⁾ Guillaume Bonnal. 1844—1917. Fransk general og militærforfatter. Lærer ved École supérieure de guerre og dens chef 1901. Hovedværk: »L'Éprit de la guerre moderne«, som dog lidt efter lidt er kommet i miskredit og kritiseret for sin manglende historiske sans.

indre flanke, som kapitulerede overfor den trusel, som nu rettedes mod deres hovedstad Turin.

Der er en vis ironi i den kendsgerning, at Foch, som lige forud havde påstået, at strategiens eneste formål var at bane vejen for en taktisk afgørelse, netop som sit første eksempel har valgt et felttog, som blev afgjort ved strategi uden et afgørende slag — og som blev afgjort ved truselen mod et af de »geografiske objekter«, som Foch ringeagtede. Napoleon bekendte på St. Helena: »Jeg har udkæmpet 60 slag, og jeg har intet lært, som jeg ikke vidste i begyndelsen.« Måske har han ikke lært noget, thi i det mindste er det sandt, at hans første felttog blev afgjort ved en så overlegen strategi, at der ikke blev lejlighed til slag. Det var et eksempel, som virkeliggjorde marskallen af Sachsens ideal.

Sandsynligvis var Fochs tro på den teori, som han havde indsuget fra Clausewitz, så stærk, at den gjorde ham blind over for selve de kendsgerninger, som han benyttede sig af, thi i stedet for at acceptere den naturlige forklaring på Bonapartes plan, påstod Foch ihærdigt, at Carnots princip om koncentration først mod hovedarméen ikke kan anvendes her, fordi fjendens hære »udgjorde to adskilte grupper, hver med forskellige interesser. . . .«. »Begge modstanderne måtte derfor slås hver for sig, begge spørgsmål måtte behandles hver for sig. Krigen kunne ikke bringes til en afslutning ved at slå den ene af de fjendtlige hære, selv om det var den stærkeste af de to.« Dog glemte Foch i 1914—18, da den fjendtlige alliance gav anledning til en tilsvarende divergens, sit eget argument ved at hævde, at Tyskland måtte slås først.

Det er så meget mere besynderligt, at han skulle have opfundet en sådan undskyldning for Bonapartes plan, fordi han citerer Bonapartes egne ord som forklaring på hans valg — »at angribe fjenden i den bedste retning« og »at angribe den ene isolerede del af modstanderens kræfter, den piemontesiske hær, da den først var definitivt afskåret fra hjælp udefra«. »Ved at gå ind i Italien over Savona, Cadibona, Carcare og Bormida kan man håbe at skille sardinierne fra den østrigske hær, fordi man fra denne retning truede Lombardiet og Piemont lige meget. Piemontesernes interesse lå i at dække Turin, østrigernes i at dække Milano.«

Denne forklaring modsiger også den overfladiske slutning, som uddledes af Napoleons bemærkning: »Jeg ser kun een ting.« Selv om han kun slog på et punkt ad gangen, så han dog to punkter — og fik sin fjende til at se dem. Her afslører han en vigtig del af sin metode, nemlig at vælge en linie som truede alternative objekter og således skabte forvirring i hans modstanders sind og styrker. 70 år senere skulle et andet militært geni, Sherman⁴⁾, genopdage metoden og udtrykke dens hensigt som værende »at sætte fjenden i den yderste forlegenhed«. For at opnå fuld virkning må denne elastiske retning bringes til en elastisk afslutning. Skønt føreren må begynde med at bestemme sig for et af sine alternative objekter, må han dog, hvis fjenden koncentrerer for at dække dette, være klog nok til at slå det andet, nu mere udsatte. En plan må have grene ligesom et træ, hvis det skal bære frugt. En plan med et enkelt formål er som en ufrugtbar stolpe. Napoleon gav udtryk for sin opfattelse af denne sandhed, da han sagde til Gourgaud⁵⁾, at »den store kunst« var »under operationerne at skifte operationslinie, det er en af mine idéer, som er fuldstændig ny«. Den sidste påstand var imidlertid ikke rigtig; den overså Napoleons gæld til Bourcets⁶⁾ undervisning, som 50 år tidligere havde fastslået, at »enhver felttogsplan bør have flere muligheder og må være så godt gennemtænkt, at en eller anden af de således fastlagte muligheder ikke kan undgå at lykkes«.

Hvor besynderligt, at det nittende århundredes militære tænkere således skulle ignorere mønstret på Napoleons manøvre, der blev bekræftet på denne måde af hans egen mund! Både deres forskrifter for og deres udøvelse af den viser, at de forvekslede simpelhed i stødet med simpelhed i mål. Derfor mistede deres stød den moralske skarphed, som er

⁴⁾ William Tecumseh Sherman (1820—1911). Amerikansk general på nordstaternes side i borgerkrigen.

⁵⁾ Gaspard Gourgaud (1783—1852). Fransk general. Var med Napoleon på St. Helena 1815—18 og har udgivet et værk indeholdende bl. a. Napoleons meddelelser på St. Helena.

⁶⁾ Pierre—Joseph Bourcet (1700—1780). Fransk officer og skribent, som i 1756 kommanderede det tyske artilleri og ingeniørkorps. Har skrevet historiske og militære memoirer.

nødvendig for at kløve modstanderens skjold, medens de som følge heraf alt for ofte sløvede den moralske æg på deres eget våben.

Denne materielle og fysiske udvikling af tanken ses klart i konklusionen af Fochs kapitel om kræfternes økonomi. »I strategi såvel som i taktik bliver en beslutning stedsse forstærket ved mekanisk mod dele af fjendens kræfter at anvende en hovedstyrke så stærk som mulig. Derfor må kræfterne stadig være grupperet i overensstemmelse med et system: (1) I yderkredsen et antal af avantgarder (I) angribende for at opklare, (II) for at fastholde fjenden til fordel for (III) hovedstyrken, (IV) eller parerende et angreb for at dække hovedstyrken; (2) bag ved, hovedstyrken manøvrerende mod det tilsigtede objekt. Hovedstyrken og avantgarden må være i konstant forbindelse med hinanden, og således tillade at den hele vægt af masserne i det givne øjeblik kan kastes i retning mod det angrebne objekt.«

Hvad Foch betegner som »denne nye opfattelse af militær mekanik« er beundringsværdigt — som den mekaniske side af kræfternes økonomi, men at mystificere, vildlede og overraske fjenden er endnu mere vigtigt, thi det giver de rådige styrker en højere værdi, og dog fæstnede Foch sig ikke ved disse moralsk virkende midler. Den rolle, som han tildelte sine »avantgarder«, var hovedsagelig beskyttende, bestemt til at sikre hans hovedstyrke mod overraskelser fra fjenden. Således finder vi til vor overraskelse, at Foch fra en moralsk opfattelse af krig vender tilbage til en mekanisk, når han kommer ned fra abstraktioner til konkrete problemer.

Fochs studium af de moralske faktorer var ensidigt. Han beskæftigede sig med dem for at sikre sin egen maskines arbejde snarere end for at skade fjendens. Til dette problem, denne halvdel af problemet, er resten af hans bog viet.

Det fjerde kapitel har titlen: »Intellektuel disciplin.« Idet han tager princippet om »handlefrihed« som en naturlig følge af kræfternes økonomi, behandler han handlefrihed som en funktion af lydighed. Ligesom kræfternes økonomi er produktet af kombination, således afhænger denne kombination af enhver enheds intelligente underordning til det

heles interesse. Den øverstbefalende »alene skriver musikken og leder orkestret, de øvrige spiller kun deres stemme i dette orkester«. Her ser vi en billedlig talemåde, således som Foch yndede at bruge dem i sine senere år.

For den harmoniske kombination må der være: »En åndelig disciplin, som den første betingelse, som anviser og foreskriver for alle undergivne det mål, som føreren stiler mod. Klog og aktiv disciplin, eller snarere initiativ, er en anden betingelse for at bevare retten og evnen til at handle i den ønskede retning.« »Et sådant begreb omfatter klart en frigjort tankes handlen, en overvejelse. Den udelukker åndelig ubevægelighed, manglende tænkeevne og manglende udtryksevne — hvilke egenskaber vel er nok for den almene hob, som kun skal være den udførende (skønt det visseligt ville være bedre for den, om den forstod meningen med det, den skal udføre), men som aldrig ville være tilstrækkelige for den underordnede fører: denne sidste må med alle til rådighed stående midler bringe den højere førers plan til udførelse, derfor må han frem for alt forstå dennes tanke og bagefter bruge sine midler på en sådan måde, at de bedst passer til situationen — som han jo er den eneste der kan bedømme.« »Op mod *passiv lydlighed*, således som den blev benyttet til gunst for fortidens absolutte systemer, sætter vi *aktiv lydlighed*.«

»At være disciplineret betyder ikke, at man ikke forpligter sig til noget brud på disciplinen; betyder ikke at være tavs, passiv, eller kun gøre det, som man tror at kunne gøre uden risiko; det er ikke kunsten at undgå ansvaret; det betyder at handle i overensstemmelse med modtagne ordrer og derfor, ved anstrengelse og overvejelse, af sig selv at finde mulighed for at udføre sådanne ordrer. Det er altså ensbetydende med i sin egen vilje at finde energi til at møde den risiko, som udførelsen indebærer.«

Denne definition er rigtig — åndelig set. Til at belyse den benytter Foch et eksempel fra 1870. Han viser, hvorledes de Failly den 4. august modtog ordre om at koncentrere sit armékorps ved Bitsch, hvor han ville være i stand til at understøtte marchal Mac-Mahon. Ved overdreven frygt for sin egen sikkerhed i forbindelse med misforståede forholds-

regler, blev korpset forsinket så meget, at det kom for sent til at tage del i slaget⁷⁾ og var for udmattet til at råde bod på slagets udgang. Uvidenhed hos en del af førerne havde været lige så god som ulydighed. Herefter vier Foch sit næste kapitel til et praktisk studium af, hvorledes marchen skulle have været foretaget og sikringen af korpset foretaget. Det er frem for alt en lektion i den kloge brug af en flankegarde, gørende brug af naturlige stillinger for at forhale den tid, som er nødvendig for enhver fjendtlig fremrykning, og som kunne have grebet forstyrrende ind i hovedstyrkens nu uforstyrrede fremmarch mod Bitsch.

Derpå tager Foch som et positivt eksempel, general von Kettlers operationer mod Garibaldis armé i januar 1871. Kettlers brigade var af sin overordnede, Manteuffel, beordret til at marchere mod Dijon for at komme indgriben fra de franske styrker der i forkøbet. Han havde 4000 mand mod over 30.000. Han angreb efter hinanden en række af punkter, som svarede til hans svage angrebsmidler, og som derpå kunne holdes, og som vil danne et sikkert pivot for en ny manøvre. Ved hans velberegne dristighed narrede han Garibaldi med hensyn til sin styrke og bandt Garibaldis styrker, medens Manteuffel slog Bourbaki. At Kettler måtte betale dyrt for denne bedrift spillede ingen rolle, og at hans detachment blev afvist betød intet i forhold til den succes, som hæren, hvortil han hørte, opnåede. Dette var et eksempel efter Fochs hjerte, og han beskriver det med en begejstring, som ikke tager hensyn til national fordom.

Denne konkrete belysning af »intellektuel disciplin« baner vejen til en almindelig diskussion om meningen med *sûreté*. Ordet »sikkerhed« (security) bliver normalt brugt i oversættelse for at udtrykke tanken, men intet engelsk ord dækker helt, thi *sûreté* betyder vished (sureness) så vel som forsikringen om tryghed (assurance of safety); det indebærer, at føreren handler med sikkert kendskab såvel som med fysisk beskyttelse. Denne dobbelte betydning må man være klar over, når der i det følgende bliver brugt udtrykket »sikkerhed« for at angive Fochs »*sûreté*«.

⁷⁾ ved Wörth den 6/8 1870.
St.

Foch definerer betingelsen herfor som omfattende:

»(1) *Materiel sikkerhed*, som gør det muligt at undgå fjendens stød, når man ikke selv ønsker at slå igen eller er i stand dertil; dette er midlet til at føle sig sikker midt i faren, til at gøre ophold eller marchere under dækning.

(2) *Taktisk sikkerhed*, som gør det muligt at vedblive med at bringe et program til udførelse, at udføre en modtagen ordre til trods for mulighed for ugunstige omstændigheder fremkaldte af krigen, til trods for det ukendte ved forholdsregler, som fjenden tager af egen fri vilje, altså at handle sikkert og med vished, hvad fjenden end gør, ved at sikkerføre sin egen handlefrihed.

Bliver man materielt overrasket, betyder det håbløs materiel sikkerhed; i tilfælde af sådan overraskelse har vi fjenden fyrende ind i vore kvarterer, vore bivuaker eller vore marchkolonner. Bliver man taktisk overrasket, betyder det faretruende taktisk sikkerhed, manglende handlefrihed.«

Derpå understreger Foch, at avantgarden — idet han her bruger betegnelsen i sin omfattende betydning — er det organ, som garanterer taktisk sikkerhed ved sin handlen, medens dens egne beskyttende dispositioner — dens brug af fremskudte detachementer eller forposter, om fornødent — skaber materiel sikkerhed både for den selv og for hovedstyrken. Denne sikkerhed »er baseret på to elementer, to matematiske størrelser: tid og rum. Den indeholder også et tredje element: troppernes modstandsevne«. Foch tilføjer: »Hvad rum angår, er det følgende princip både absolut og elementært: en styrke må altid være herre over det omgivende terrain til den yderste rækkevidde af sine våben, hvis den ønsker at undgå at blive overfløjet, omfattet, omringet, udsat for de moderne våbens ødelæggende virkning, ødelagt før den er i stand til at kæmpe. Det rum, som bør være beskyttet mod fjendens stød og observation, er, hvad vi kalder manøvrezone.«

Avantgarden er også midlet til at bane vejen for slaget. Derfor må den:

»(1) Skaffe oplysninger om hvilket eller hvilke punkter, der skal rammes.

(2) Garantere muligheden for at bringe og udvikle hovedstyrken ansigt til ansigt med de udvalgte objekter.

(3) Dække hovedstyrken under alle de forberedende operationer.«

»Dette uvisse er krigens alt beherskende vilkår . . . hvorledes kan vi beherske dette uundgåelige uvisse, hvorledes skal vi bære os ad med at se gennem den tykke tåge, som altid indhyller fjendens situation og handlinger? Ved at bruge avantgarden.«

Foch belyser sin opfattelse med en af sine mest passende billedlige talemåder. »Når man bevæger sig om natten, uden lys, i sit eget hus, hvad gør man da? Strækker man da ikke (skønt det er et terrain, man kender godt) en arm frem foran sig for at undgå at løbe hovedet mod væggen? Den udstrakte arm er intet andet end en avantgarde.«

»Armen bevarer sin smidighed, medens den går fremad og stivner kun mere eller mindre, når den møder en hindring, for at opfylde sin pligt uden risiko, for at åbne en dør etc. På samme måde kan avantgarden rykke frem og sikre handling uden risiko, forudsat den bruger smidighed og styrke, manøvreevne og modstandskraft.«

Foch fremhæver, at betingelserne har ændret sig med våbnenes forøgede rækkevidde. På Napoleons tid forsvandt det uvisse, når man nåede slagmarken og kunne se de fjendtlige styrker. De langtrækkende våben medførte større spredning og større afstande. Opfindelsen af det røgsvage krudt gjorde det vanskeligt endog at måle, hvor fjendtlige enheder var i stilling. Herefter må avantgarden bryde igennem fjendens dækningsstyrker for at rekognoscere hans hovedstyrke. Da ens egen hovedstyrke vil blive trukket ud på vejen bagude, må avantgarden også være i stand til at dække den, når den samler og forbereder sig til sit angreb. I dette tidsrum må avantgarden være i stand til ikke alene at fastholde, men også at indtage fordelagtigt terrain, som vil lette det forestående angreb. Foch belyser hvert punkt med historiske eksempler.

Avantgarden må også fastholde fjenden. »Man kan ikke ramme en fjende med et næveslag, når han løber for at undgå slaget. Man må først gribe ham i kraven for at tvinge ham til at modtage slaget. Hånden i kraven gør avantgardens arbejde.«

Det er betegnende, at Foch tænker sig fjenden enten prøvende på at undgå slaget eller slående igen. Det er måske derfor, at han ikke tager hensyn til den nærliggende tanke, at fjenden forholder sig afventende, besluttet og parat til at modtage slaget. Medens han igen lægger stort eftertryk på den »tilbagevigende manøvre«, eller den strategiske tilbagegang, som et middel, der kan benyttes af fremskudte styrker for at værges sig mod fjendtlig indgriben, antyder han ikke dens muligheder som et middel til at forberede ens eget slag, — d. v. s. at lokke fjenden ud af hans eget terrain ind i en fordelagtig situation for et modstød. Dette har dog været en af yndlingsmanøvrerne for de store hærførere forud for Napoleon, og den sædvanlige manøvre, som har betalt Napoleon selv rigt tilbage.

Foch fremhæver imidlertid to nye punkter af værdi. For det første, at avantgarden skal være sammensat af alle våben, ikke af rytteri alene, som ikke ejer tilstrækkelig gennemtrængnings- og modstandsevne, og derfor ikke på fyldestgørende måde kan gennemføre den tredobbelte virksomhed, at opsøge, dække og fastholde. For det andet, behovet for en avantgarde er ikke ophørt, selv om hovedstyrken har udfoldet. Den skal forblive bestående og i virksomhed for at hindre modstanderen i at genopnå handlefrihed, medens angrebet udfolder sig.

Foch fortsætter nu med udførligt at behandle sin teori om avantgardevirksomheden ved at en analyse af slaget ved Nachod i 1866, hvilket optager 70 sider, en femtedel af hele bogen. Det er et studium af avantgarden ved det preussiske V. korps under Steinmetz. Det er således væsentligst et studium af taktisk sikkerhed inden for de snævre grænser for et enkelt korps front og marchvej, og på grund af denne storstilede kortlægning af en lille hændelse, dette »minutiøse studium«, får slutningerne uundgåeligt et med hensyn til kendsgerninger usikkert grundlag. Ikke desto mindre udgør kapitlet en tankevækkende og dygtig behandling af handlingsmekanikken og — men i mindre grad — af føringens psykologi.

Det er for omfattende til en fyldestgørende gennemgang, men nogle kommentarer vil dog være strejflys over Fochs tanker: »Østrigerne havde heldet med sig i begyndelsen. . . . Der er andre ting i krig end princip-

per; der er tid, sted, afstande, terrain og chancer, som ikke kan beherskes. Østrigerne endte alligevel med at blive slået. Man overtræder ikke ustraffet principperne; lykken udmattes, og ånden (mind) vil snart hævede sin ret over materiel og tilfældighed.«

»At føre, hvor det drejer sig om det moderne slags store udstrækning, kan for den øverstbefalende kun bestå i at bestemme det resultat, som der skal sigtes imod, den almindelige opgave, som skal tildeles enhver underlagt enhed i den operation, som den hele styrke skal gennemføre; men samtidig skal en sådan beslutning overlade underføreren fuld frihed til at vælge de midler, som skal benyttes. . . .«

Særlig oplysende er Fochs kommentarer til angrebets lavere taktik eller i det mindste dets taktiske mekanisme. I sin vurdering af ilden var han visselig mere realist end mange af hans samtidige og elever.

Han kritiserede østrigerne, fordi de »troede, at de kunne sikre fremdrift ved at holde sammen; de opnåede kun derved usmidighed, og det hindrede dem i at benytte det gennemskårne terrain. . . . Yderligere overså denne deres fremgangsmåde fuldstændig anvendelsen af ilden«.

»Ilden er i virkeligheden blevet en uundgåelig fase af den magt-anvendelse, som man kalder angreb. Man kan ikke længere gå til angreb mod en urørt modstander, således som man så ofte gjorde i gamle dage, ved udelukkende at appellere til energien.« Havde Foch en ubevidst intuition om 1914's doktrin og dens følger? »Selv den stærkeste moral hos tropperne opløses i den moderne våbenvirkning, hvis det tillades fjenden at slippe hele sin magt løs.«

Han var tilstrækkelig konservativ til at fremholde, at »angreb med bajonetten . . . altid igen viser sig som et overlegent og nødvendigt middel til at gøre fjendens demoralisation fuldstændig ved truslen om at »borde« ham, som om han var et skib, altså med det formål at skabe frygt«, men han erklærer, at »det ikke desto mindre ikke kan benægtes, at ildoverlegenhed er en fordel, som man bør sikre sig, for det første for at gøre hans styrke mindre, og derved gøre det lettere at angribe ham og for det andet for at opnå den grad af moral, som er nødvendig for et angreb«.

Foch accepterede den tyske teori om at dele angrebet i tre faser: den første, en fremrykning til en ildstilling 600–800 yards fra fjenden, den anden, ildafgivelse for at opnå overlegenhed, og den tredje, fremrykning til angreb. Med bemærkelsesværdig sund fornuft hævder han, at det i første række er benyttelsen af »terrainet og sådanne dækkede fremrykningsveje, som terrainet byder«, der er »det eneste virkelig brugelige middel til at vinde frem på til trods for fjendens ild, thi da kan fjenden ikke længere se os«. Fodfolket skal bevæge sig i »små, spredte enheder«, stive formationer og formalisme skal undgås, og det skal »liste sig« langs dækkede fremrykningsveje og fra dækning til dækning.

Han fremhævede også den store betydning af »træningsleje, som alene gør det muligt at studere føringen af tropper i aktion (ilden i krig) og at give geleddet en gennemgribende og praktisk skydeuddannelse«. Han forudså den »successive« form for fodfolksangrebet i den moderne krigsførelse mod en dybdeformeret modstand og i nogen grad den form for lokal manøvre, som kulminerede i 1918's infiltreringsmetode. »Det er til sådan en serie af successive handlinger, at kampen forandrer sig som følge af den moderne bevægning; angrebsstyrken prøver på at gå frem til højre, når den ikke længere kan gå lige på; den prøver på at manøvrere med en fløj, når den anden fløj bliver opholdt.«

Disse synspunkter berettiger ham til at blive indlemmet i den taktiske tankes fremskridtsskole. Han var igen mere praktisk end 1914's doktrin, da han sagde: »Vi må altså bringe alle rådige kanoner til anvendelse. Vi skal bede artilleriet om at forberede angrebet« — altså ikke kun at støtte det.

Han var imidlertid i overensstemmelse med den temmelig akademiske opfattelse, at »overlegenhed i tal« i ildkampen med den 800 yards fjerne stilling »ville garantere overlegen virkning«, og at det sædvanligvis ville være tilstrækkeligt, at holde fjendens ild nede. Falskheden i sådanne aritmetiske beregninger og overvurdering af ildvirkningen mod mænd bag dækninger blev afsløret i 1914, som den allerede var bleven det i 1904. Det er også et bemærkelsesværdigt synspunkt, at han i vurderingen af årsagerne til preussernes held overfor østrigerne ikke henviser til de førstes bagladegeværer; han nøjes kun med mellem disse år-

sager at omtale »naturligvis, den overlegne bevæbning« og tilføjede straks »men endnu mere en streng disciplin i de sluttede formationer som havde gjort det muligt at give ilden en virkningsfuld retning«.

Foch slutter sit studium af Nachod med at ofre to kapitler på spørgsmålene: »strategisk overraskelse« og »strategisk sikkerhed«, men læseren overraskes ved at finde, at det første kapitel kun handler om midlerne til at undgå overraskelse. Det viser, hvorledes Moltke den 15. august 1870 bragte sin II. armé i fare ved pludselig at få den opfattelse, at franskmændene var fuldstændig slået og ved at fortælle arméerne: »Det er sandsynligt, at de nu er i fuld tilbagegang mod Verdun.« Prins Frederik Karl, som førte II. armé, udlagde straks sandsynligheden som en vished og, da han havde fået frie hænder, ilede han mod Meuse med den tanke at fange den slagne fjende. Franskmændene var imidlertid endnu nær ved Metz og var ikke blevet alvorligt slået. Som følge heraf tumlede Frederik Karl ind i dem med en del af sin armé, men var så heldig, isoleret som han var fra de andre arméer, at undgå at blive slået selv. Foch indterpede lektionen om sûreté, idet han viste, hvorledes underførerne på stedet var virksomme overfor faren. »Folk i de højere kommandoposter troede, at de kunne handle uden sikkerhed, de udførende i forreste linie genoprettede sikkerheden, de gik ikke blinde frem midt i faren. Det var kun menneskeligt, sådant et spil ville have synes dem for risikabelt«.

Dette er, som Foch siger, »en højst praktisk lektion«, men det forekommer lidt ironisk i lys af oktober 1914.

Kapitlet, der hedder »strategisk sikkerhed« afviger kun fra det andet ved at give positive eksempler. Det behandler først Eugén's armés fremrykning i felttoget 1809 og citerer Napoleons instruktioner til Eugén om at benytte en stærk avantgarde for at føle sig frem i stedet for at handle på formodninger. Dernæst benytter Foch Clausewitz's kommentarer til 1815 til at vise, hvorledes preusserne fik tid til at koncentrere mod Ligny, fordi Ziethens korps som avantgarde tjente til at optage og forsinke stødet. Den virkede i virkeligheden som en pneumatisk stødpude, men dens tab og risiko ville have været mindre, hvis den til

at begynde med havde været skudt længere frem end de andre korps, for i rollen som stødpude er en langsom tilbagegang mere tilrådelig end en kamp på stedet, men den kræver tilstrækkeligt rum. Foch bemærker, at den tid, som modstanden må virke med sikkerhed, »selvfølgelig er blevet forøget med de moderne våben«. Dette var en sandfærdig forudsigelse, og det er derfor temmelig besynderligt, at han ikke følte den deri liggende modsigelse til hans tidligere påstand, at skydevåbnenes forbedring begunstigede offensiven.

Bogen behandler mere fuldstændigt spørgsmålet: »slaget« i de afsluttende kapitler. Hvis bogen var blevet kaldet ikke »krigens principper« men »nogle taktiske principper«, ville den have svaret bedre til sit indhold og have været et sandere udtryk for sin begrænsning. Afsnittet: »Slaget: afgørende angreb« indleder Foch på sin resonante, ophøjede måde med at gentage sin påstand: »For at nå frem til sin afslutning . . . bruger den moderne krig kun eet middel: tilintetgørelsen af fjendens organiserede stridskræfter.« »Lad os i dag gå til slag, som er det eneste argument i krig og derfor den eneste afslutning på strategiske operationer. . . .« Man synes at høre krigshistoriens muse le sagte i kulissen.

»Defensivt slag medfører aldrig ødelæggelse af de fjendtlige styrker, det vil aldrig tillade os at erobre det terrain, som fjenden holder (som når alt kommer til alt, er det eneste synlige tegn på sejr), og derfor er det ikke i stand til at frembringe sejr.« Hvor megen sandhed dette argument end indeholder, glemmer vi dog ikke, at Foch benægtede sejren efter det defensive slag ved Ypres 1914. »Herefter må vi komme til den konklusion, at alene den offensive form, hvad enten man straks griber til den eller først efter en defensiv, kan føre til et resultat, og derfor *altid* må antages. . . . Ethvert defensivt slag må derfor ende med en offensiv handling, i en ripost, i et heldigt modangreb, på anden måde gives der intet angreb.« Den rigtige indrømmelse af, at den defensive offensiv har sin berettigelse vækker læserens forventning om, at den også vil blive indgående diskuteret, måske belyst ved et studium af Austerlitz, men denne forbigående antydning bliver den sidste, som den var den første, erkendelse i denne bog af en sådan form for handling.

Derpå citerede Foch, idet han vender sig til de faktorer, som afgør udgangen af slaget, Napoleons udtalelse: »To mamelukker kan klare sig overfor 3 franskmænd, men 100 franskmænd er ikke bange for 100 mamelukker, 300 ville slå et tilsvarende antal og 1000 ville slå 1500 — så stor var indflydelsen af taktik, formationer og manøvre.« Det er disse faktorer, som bringer sejr. Foch erklærer endvidere: »Vi — franskmændene — ejer en kriger, en soldat, som ubestrideligt er overlegen overfor ham bag vogeserne i sine racemæssige egenskaber, handlekraft, intelligens, ånd, evne til at begejstres, opofrelse, patriotisme hvis vi bliver slået, vil det skyldes svaghed i vor taktik.« Denne svulstige påstand skyldes snarere en fyrig patriot end en videnskabelig soldat og indbildende sig, at forkert taktik må blive årsag til nederlag, overser Foch uforklarligt strategien. I fejl heri lå den vigtigste årsag til nederlaget i august 1914.

Foch spørger derpå, hvorledes en højere, taktisk kombination når til en afslutning. Er det ved at bibringe »størst mulige tab« ved at bringe bedre våben eller flere våben til anvendelse? Til en sådan tanke svarer Foch med et citat af general Cardot: »100.000 mand lider et tab på 10.000 og erklærer sig for slået: de viger tilbage for sejrherrene, som har mistet lige så mange mænd, om ikke flere. Endvidere ved hverken den ene part eller den anden, når de går tilbage, hvilket antal, de selv har mistet, eller hvad tabene har været på den modsatte side. 90.000 besejrede mænd trækker sig tilbage for 90.000 sejrherre, udelukkende fordi de har fået nok af det fordi de er demoraliserede, fordi deres moralske modstandskraft er opbrugt.« Foch forstærker dette ved at citere Joseph de Maistre: »Et tabt slag er et slag, som man tror at have tabt, thi et slag kan ikke tabes i materiel forstand.«

Foch selv udvider denne aforisme ved at sige: »Et vundet slag er et slag, i hvilket man ikke selv vil anerkende, at man er besejret.« »At organisere slag består i at bringe sin egen ånd til den højeste grad af ydeevne for derved at nedbryde fjendens. Viljen til sejr er den første betingelse for at kunne sejre.«

Det er bemærkelsesværdigt, at Foch efter at have lovprist den aktive form for krig, nu lægger større vægt på den passive side af den moralske

kamp — styrkelsen af ens egen ånd. Det er rigtigt, at han senere kommer til den aktive side af sagen, den om at bringe fjendens moral ud af balance, men vi følger mindre inspiration, mindre dybde i hans diskussion af den. Var denne tendens resultatet af 1870?

Sejrsviljen »stiger til den højeste grad af beslutsomhed, som føreren om fornødent må indgyde i soldatens sjæl«. »At tænke, at ville, at eje intelligens og energi er ikke tilstrækkeligt for ham, han må også eje den »bydende vædske«⁸⁾ (De Brack), den gave at kunne meddele sin egen højeste grad af energi til den masse af mænd, som så at sige er hans våben; thi en hær er for en chef, hvad sværdet er for en soldat. Det er kun noget værd, for så vidt det modtager en vis impuls fra ham. . . .« »Store resultater i krig skyldes føreren. Historien gør derfor rigtigt i at gøre feltherrer ansvarlige for sejre, i hvilke tilfælde de bliver hædrede, og for nederlag, i hvilke tilfælde de falder i unåde.« Man kan ikke lade være at tænke på, hvorvidt denne eftertanke randt Foch i hu ved slutningen af 1916 og hjalp ham til at udholde sin egen straf med sindsligevægt. »Er det igen ikke denne førerens indflydelse, den begejstring som udgår fra ham, som alene kan forklare de menneskelige massers ubevidste bevægelser til dette højtidelige moment, når en hær, uden at vide hvorfor den netop gør sådan, på slagmarken føler, at den bliver båret fremad som om den gled ned ad en skråning?«

Foch forstærker sine egne ord med »masser« af citater, men han tildeler sine egne »en bydende vædske«, og senere år skulle vise, at han virkelig ejede den gave at kunne meddele den i det mindste til de mænd, som han kom i nærmere berøring med. Hvor langt den spredte sig udadtil og nedadtil er et spørgsmål, som må undersøges i kapitlet om hans egen krigskarriere, men vi forlader Fochs diskussion om føreregenskab med den følelse, at her er hverken tale om teori eller pedanteri, og med en følelse af at have været i direkte berøring med forfatterens ånd — en ånd, som både havde løftet sig over og gjort sig fri af den akademiske sfære.

⁸⁾ »imperative fluid«. (»le fluide impératif«.) 2. udgave. 1906, side 270. St.

I det næste afsnit undersøger Foch problemet: at nedbryde fjendens moral. Afsnittet synes uforholdsmæssigt kort, men det indledes forjættende med et citat af Xenofon, den første af de store krigsforfattere og den anerkendte fører imellem de store feltherrer: »Hvad en ting end kan være, lad den være behagelig eller variabel, jo mindre den har været forudset, jo mere den behager eller indgyder frygt, ses dette dog intetsteds bedre end i krig, hvor overraskelse slår selv dem, som udgør langt den største part, med rædsel.« Foch tilføjer for egen regning: »Midlet til at nedbryde fjendens moral, til at overbevise ham om, at hans sag er tabt, er da *overraskelse* i dette ords videste forstand.« »Her har vi et nyt instrument og tilmed et, som er i stand til at ødelægge magt ud over al forstand,« men i Fochs opfattelse bliver dette »i videste forstand« hurtigt indsnævret til dette »at rette eet afgørende slag mod eet punkt.« Under hans behandling af spørgsmålet overraskelse bliver dette næppe til mere end en udvidelse — til et vist punkt — af hans håndværksmæssige teori. »En ødelæggende magt må bringes i anvendelse for at opklare, hvad der bør vides om eller ses til fjenden for at være ham overlegen; til den ende må kræfterne koncentrerer mod et punkt, hvor fjenden ikke er i stand til at parere øjeblikkeligt — det vil sige til at svare med at udfolde en lige så stor styrke på samme tid.« »At overraske består således i at overvælde en modstander på *kort afstand* med *en stor styrke* i en *begrænset tid*.«

Den varierende form for overraskelse, som blev udført af de store feltherrer, og dens sammensatte midler bliver kort affærdiget med følgende kommentar: »At lave et baghold og at angribe bagfra er muligt i den lille krig, men uigennemførligt i en stor.« Kan vi i betragtning af en så overfladisk undersøgelse herefter forbavses over, at der blandt førerne i 1914 var en så ringe trang til at overraske? Kan vi forbavses over, at genindførelsen af overraskelsen i hele dens kunstneriske form blev forsinket indtil det sidste år af krigen i Frankrig?

Det er rigtigt, at styrkernes større omfang måtte bevirke en indskrænkning i overraskelsens virkning og medførte nye vanskeligheder for dens udførelse, det er klart, at et baghold — i bogstavelig forstand — nu ikke længere kan laves undtagen som en lokal foreteelse, men der

var dog endnu lejlighed til en fremragende tilpasning af bagholdsiden — således som det blev vist i nærheden af Reims den 15. juli 1918. Også det første Marneslag viste som en passende illustration vejen til fornyede muligheder. Det er også rigtigt, at flyvernes indførelse nu trak det slør til side, som tidligere havde skjult strategiske manøvrer, men til gengæld for tabet af skjul åbnede de nye muligheder for vildledning og var en spore til mere subtil opfindsomhed, som kunne have erstattet sløret med en »lang næse«.

Denne kritik af Fochs lære om overraskelse går ikke ud på, at den var en forkert diagnose af de moralske betingelser, men at den var for lidet omfattende og dens behandling for overfladisk til virkelig at gøre indtryk for at modvirke den militære tendens til fysisk handlen. Til et vist punkt var diagnosen skarpsindig: »En hær er et levende og organisk væsen. Nu er imidlertid en organisme et sæt organer, hvis sunde og gode kondition er nødvendig for det individuelle liv, og tabet af dem — selv om det kun er et af dem — medfører døden. For at slå en modstander er det ikke nødvendigt »på een gang at afsave armene, benene eller hovedet eller at knuse hans brystkasse eller sprætte maven op på ham« (general Cardot). Et sværd gennem hjertet eller et dræbende slag mod hovedet vil afgøre sagen. Det er nok at overvælde en hærs fløj, dens centrum eller enhver anden del af dens hele for at afgøre sagen.»

Her går Foch for langt i forenklingen af sagen. Stødet gennem hjertet eller slaget mod hovedet vil visselig være afgørende, men disse organer vil selvfølgelig være godt beskyttede, ja mest beskyttede af dem alle. Det vil kun være muligt at ramme dem ved hjælp af nogle frygtindgydende finter eller mere sandsynligt efter at have lammet mindre vigtige organer, hvorved modstanderens evne til at beskytte hovedorganerne svækkes, og det er i denne indledende svækkelse, denne lammelse af funktioneringsevnen at virkelig overraskelse får horisont og er nødvendig.

Foch giver en anden god udredning af den kendsgerning, at disciplin er den betingelse, hvoraf »hierarkisk organisation« og udgivelsen og udførelsen af befalinger afhænger. »Derfor er at itubryde lænken straks at sætte en stopper for alle graders funktionering, at forvandle

taktiske enheder til kun masser af mænd. For at bryde den er alt, hvad man behøver at gøre, at sprede moralsk og fysisk uorden, at overvælde organisationen på eet punkt af systemet.»

Den første sætning er rigtig, den anden for yderliggående. Virkningen af et brud på eet punkt vil blive modvirket ved at forøge styrkens størrelse og ved den kendsgerning, at den vil være sammensat af selvstændige enheder. Forøgelsen af styrkerne tilsigter at lokalisere de fysiske virkninger. Herefter bliver det mere virkningsfuldt at spille på den fjendtlige førers sind (mind) end på en del af hans mænds legemer. Hans sind er mere modtagelig for den almindelige indflydelse af en lokal virkning. Det er besynderligt, at Foch, som havde lovprist førerens betydning, da han talte om sin egen hær, skulle have undervurderet den, da han omtalte fjendens.

Endnu mindre heldigt er det eksempel, som han vælger til at belyse sine tanker om overraskelsen — Macdonalds massive kolonnes fremrykning ved Wagram. Foch erkender dets mangler, endog dets meningsløshed, men fremhæver, at det frembragte en strålende uforberedthed hos fjenden alene ved dets råhed og voldsomhed, og han erklærer det for at være »en rent moralsk handlen, som alene bragte afgørelsen — og en fuldstændig afgørelse.« I virkeligheden lå den moralske virkning hovedsagelig hos franskmændene. Eftersom hele den østrigske hær trak sig tilbage uden at være slået og rede til at forny slaget den næste dag, ved vi, at af de 30,000 mand i denne masserede kolonne, skulkede de 24,000 fra det selvmorderiske offer, medens synet af de 3000, som faldt i dets klodsede kølvand, rystede storarméen således, at den nogle få timer senere oplevede den største panik i sin historie og var for rystet til at forfølge den opnåede overfladiske fordel. Slagets frugter høstedes ikke ved forfølgning men ved diplomatiske forhandlinger, hvor snedighed genoprettede, hvad mangel på snedighed alvorligt havde bragt i fare på slagmarken.

Kun den snævertsynede vil påstå, at Wagram var en heldig sejr, tiden var i sandhed inde til at vise, at »erobring af terrain fastholdt af fjenden« ved Wagram var en farlig illusion, og tilmed kan denne erobring i virkeligheden alene tilskrives den vældige koncentration af

kanoner, som blæste hullet i fjenden, snarere end den håndfuld mænd, som vaklede igennem det. Hvis en sådan form for fysisk handlen for at fremkalde en moralsk virkning var meningsløs i 1809, hvor meget mere må den så ikke være det et århundrede senere i maskingeværets tidsalder! Ingen indrømmelser til forbedrede formationer i massen kan gøre en parallel gennemførlig eller slå bro over afgrunden mellem disse to tidsalder. Den eneste virkelige værdi af dette eksempel er, at en lærer i det 20. århundredes krigsførelse kunne have brugt det som illustration til moralsk handlen og derved afsløre det væsentligt håndværksmæssige grundlag for krigskunsten før 1914.

Dette ses endnu mere klart, da Foch går over til at drøfte »manøvreslaget« og til at fremhæve dets fortjenester i modsætning til »parallelslaget«. Om det sidste siger han: »Et sådant slag består i at slå sig til tals med en vedvarende og lidt efter lidt opslidende kamp, indtil en afgørelse udgår fra en eller flere heldige aktioner af særlige krigere, underførere eller enheder. Sådanne aktioner bliver dog alle andenrangs, fordi de aldrig bringer mere end en del af de deltagende tropper ind under afgørelsen.« Stillet overfor denne dom, hvorledes gik det så til, at førerne i 1914–1917 — og mellem dem Foch — anvendte denne metode og ventede held af den?

Afvisende det i sin teori erklærede Foch: »Mekanikken såvel som psykologien fører os til »manøvreslaget«. De midler, som den første bruger, består i at anvende overlegne kræfter på eet punkt, og de midler, som den anden bruger, består i at frembringe en faretruende situation, et angreb, som ikke kan pareres I manøvreslaget er reserven en kølle kastet som een blok og i slagets videre forløb overgående i voldsomhed og energi alle slagets kampe.«

Denne opfattelse var imidlertid bygget på en forkert forudsætning, og den blev undergravet ved våbnenes forbedring, som Foch gik for let henover. Den græske falanks teori med dens tro på massen er blevet tilintetgjort af det moderne maskingevær. Jo flere geledder des større bliver dødens skår — det er det hele. Det er til ingen nytte at formere en reserve på 5 eller 10 geleders dybde mod et punkt, der kun holdes af modstandere i een linie, hvis ens første geled ikke kan bryde gennem

denne ene linie. Stillet over for denne hårde realitet brød denne håndværksmæssige teori om overraskelse sammen i verdenskrigen. Problemet i overraskelsen antages i første række for at være psykologisk og først i anden række for mekanisk. For at gennembryde een linie må man genoplive, og altså også anvende, det gamle trick ved overraskelsen, således som det havde fundet sted igennem tiderne i den foragtede »lille krig«. Mekanikken blev bragt i anvendelse for at udvide åbningen og forhindre dens reparation — til at løse problemet: vedligeholdelse af fart og fortsat fremrykning.

Foch opsummerede sine synspunkter i et kapitel kaldet: »Moderne slag«. I dette fremhæver han, at »den del, som skal udføres ved *forberedelsen*, er blevet større i alle måder: bedre opklaring, længere modstand og mere effektiv fastholden.« Processen vil tage form af beslaglæggelse af »de vigtigste punkter i terrainet« — en proces, som det ikke er let at forlige med hans stadige kritik af dem, som baserer deres taktik på »geografiske punkter«. Foch opfatter i sandhed ikke, at hans teori logisk måtte berøres af dette, det blev overladt til tyskerne i infiltrationsmetoden at udøve en taktik, som sandelig ikke tog hensyn til — og som også annullerede — den traditionelle værdi, der var knyttet til sådanne punkter.

Foch viste mere forudseenhed i behandlingen af artilleriets virksomhed. Han hævdede, at artilleriet havde evne »til at gribe fat i fjenden«, at dets kraft måtte udfoldes tidligt og til fuld styrke, uden at holde nogen kanon i reserve, at det måtte »forberede angrebet«, at det måtte være i stand til at koncentrere sin ild, uden at batterierne koncentreres mere end nødvendigt i rum, »armékorpsets artilleri virkende i en fælles retning (hvilket ikke betyder fra et enkelt sted)«. Således havde han en forudelse om idéen om manøvrering med ilden.

Som mange artillerister overvurderede han imidlertid den virkning, som artilleriilden havde på lammelsen af velplaceret fodfolks modstand. Han var overbevist om, at »overlegen ild« kunne bringe fjendens ild til tavshed, og denne vildfarelse må vi måske til dels tilskrive hans tro på styrke, lutter styrke. »Antal skaber overraskelse i fjendens rækker ligesåvel som overbevisningen om, at han ikke længere kan stå imod.«

Heri ligger — ribbet for alle udsmykninger — slutstenen på hans værk om krigen. Til trods for den vægt, han tillægger *forberedelsen*, under vurderer han dog nødvendigheden af vildledelse og forstyrrelse — at bortlede og isolere fjendens styrker — for at fuldende denne forberedelse.

Fochs anden bog: »*De la Conduite de la Guerre*« begynder med en gentagelse af hans synspunkter, at slaget er det eneste argument i moderne krig og målet for al strategi, men det bliver en bedre bog. En årsag, skønt ikke den eneste årsag, til denne udvikling er, at dens omfang er begrænset i overensstemmelse med dens begrænsede emne. Den er nemlig et detailleret studium af et særligt tilfælde — den første fase af krigen 1870, således som den formede sig indenfor et snævert område indenfor den fransk-tyske grænse. Dette studium er meget interessant og har praktisk værdi som en undersøgelse dag for dag af en strategs tankevirksomhed.

Moltke bliver her lagt under Fochs mikroskop, og den kendsgerning, at han var strateg og ikke alene taktiker medfører, at Fochs egne synspunkter bliver udvidede. Moltkes hensigt var vissevis at overmande de franske hære, men han gjorde Paris til sit endelige mål; derimod konvergerede alle hans bevægelser, og hans planer var rettede mod dens erobring — fordi han betragtede hovedstaden som det franske folks nervecentrum. Han regnede med, at var dens modstand først overvundet, ville folket falde sammen. Det viste sig at være en rigtig beregning.

Ved at studere Moltke bringes Foch til at anerkende nødvendigheden og værdien af at give strategien et moralsk mål — i det mindste i baggrunden. (En generation senere, da han havde erfaring både om krig og om dens nye våben, flyvemaskinen, ville han sætte dette mål i forgrunden). Han lærer også en logisk slutning ud fra den kendsgerning, at sejrene ved Metz og Sedan ikke straks førte til fred — det var herefter klart, at overmandelsen af fjendens hovedhær ikke var til-

strækkelig, og det skønt overmandelsen i dette tilfælde var så fuldstændig som sjældent set i historien.

Foch ender således med at erkende, klarere end mange af hans kammerater, værdien af folkets rejsning, således som Gambetta organiserede den. Han indser, at den har en virkelig chance for at råde bod på de organiserede hæres nederlag. Han hævder, at de franske ledere burde have taget mindre hensyn til deres hovedstads moralske betydning ved at holde den udenfor landets skæbne som helhed. Denne tanke fører til en anden, til den antagelse, at i fremtiden vil industriområder, rige landbrugsegne og store havne, af hvilke hærenes forsyning afhænger, blive de nye »nationale mål« snarere end hovedstaden. Det må indrømmes Foch, at han her kommer i forkøbet for den teori, som nu fremsættes af fortalernes for luftstrategien.

Foch er også tilbøjelig til at mene, at det politiske mål skal angive retningslinien for de militære operationer. De tyske hære skulle derfor have manøvreret således, at de skilte franskmændene fra Paris og ikke således, at de kastede dem tilbage på den. Franskmændene skulle have taget Mainz som deres mål på vejen til Berlin, fordi Mainz »er det punkt, hvor interesserne fra nord og fra syd mødes og følgelig skiller dem. Vor strategi gående ud på at søge det store slag . . . skal derfor ikke manøvrere ligegyldigt til højre eller til venstre men på en sådan måde, at den kaster fjendens hære bort fra retningen til Mainz og derpå afskærer dem fra vejen til Berlin.«

Arbejdet med at følge Moltke gennem felttoget i 1870 og nødvendigheden af at forstå den politik, som styrede strategien, har momentvis løftet Fochs tanker op over slagmarken og ud af den taktiske bane, ad hvilken professionelle soldater er tilbøjelige til at bevæge sig på grund af deres uddannelse. Når denne udvidelse af hans horizont skete gennem et indgående studium af 1870, det mest rent militære af alle felttog, hvor meget større ville den ikke være blevet udvidet, hvis han på lignende måde havde studeret andre krige?

Hvilken nytte kunne han ikke have draget særlig af den amerikanske borgerkrig? — i hvert fald sålænge, som han undgik den engelske faldgrube: at tro, at denne krig blev udkæmpet i Shenandoah-dalen.

Pladsen tillader ikke, og menneskelighed forbyder det, at vi beder læseren ledsage os gennem Fochs detaljerede studium af Moltke i august 1870. Hvad materialet angår, står Foch i stor gæld til den tyske kritik af dette felttog, som under kaptajn Hoenigs førerskab har afdækket det virkelige fundament nedenunder den tyske generalstabsberetnings stukkaturudsmykning. Medens han er ædelmodig i sin ros af Moltke og endnu mere af de troppførere, som denne havde uddannet, gør Foch god brug af de fejl i vurdering og handling, som den historiske kritik har afsløret. Fra disse uddrog han praktiske lærdomme, og også fra dem uddrog han en moral for at forøge det moralske udsyn for Frankrig i en anden krig, thi den opfattelse, som stadig lå bagved hans argument, er, at franskmændene ikke behøvede at blive slåede, hvis de havde benyttet sig af de lejligheder, som tyske fejltagelser åbnede for dem. Derfor det motto, som han opstillede i forordet: — »In memoriam; in spem!«

De tyske fejl, som han tillægger størst vægt, er, at de handlede på grundlag af forudfattede ideer i stedet for på sikker viden. Moltke baserede sin plan på, hvad han mente, at franskmændene som rationelle modstandere ville gøre. Han oplevede, at hans plan blev slået i stykker og kun blev genoprettet ved troppførernes initiativ, fordi den franske føring var irrationel og uduelig. En uvidende fægter kan blive mere farlig for en mester end en middelmådig — fordi hans brug af kården er mindre beregnelig. Hans uvidenhed alene forlener ham med den højeste grad af det uventede.

Den hovedlære, som Foch uddrager, er naturligvis den, som vedrører sûreté — i at finde og fastholde. Han sammenligner på en uheldig måde Moltkes metode med Napoleons, idet han manglede en almindelig avantgarde i samme retning som hans angreb: »Napoleon vendte sig mod den fjendtlige hær *forud* for slaget med *hovedmassen* af sin hær, som han havde samlet, og angreb så først. Moltke vendte sig mod modstanderen *under* slaget med en del af sine kræfter, idet samlingen af hans midler fandt sted på selve slagmarken ved en konvergens af hans kolonner. Det første fører mere sikkert til en mere frugtbar sejr.« Foch erkender dog, at under de moderne betingelser,

med store hære i et sammentrængt rum, bliver den napoleonske manøvre mod forbindelseslinierne mere vanskelig, men også af endnu større potentiel virkning. Jernbanerne gør det muligt øjeblikkeligt at føre hovedkræfterne til fronten og medfører således et frontalt sammenstød, og ønsket om at komme først fører til en forudbestemt og uelastisk fremrykningslinie. Til disse betingelser mener Foch, at Moltkes »mere prosaiske manøvrer« må henføres, men han hævder, at jernbanenettets videre udvikling siden 1870 har udvidet rammerne for napoleonske kombinationer, idet de gør det muligt »at koncentrere i sidste øjeblik og således ipso facto skabe overraskelsens element i den napoleonske stil, såfremt den elastiske brug af jernbanerne kombineres med landevejsmarcher.«

Foch foretrækker således formeringen af en manøvreamé langs en skinneakse frem for en forudbestemt udladning og udfoldning. I modsætning hertil og til de felttogsplaner, som virkelig blev fulgt i 1914, må det retfærdigvis indrømmes, at Foch's opfattelse var en opfattelse på langt sigt — ikke en forudfattet mening. Som han rigtigt sagde: en forudbestemt manøvre, selv om den også tager sigte på at omgå fjendens flanke, »fører til en rent lineær strategi.«

Men på grund af dette ræsonnement blev Foch forledt til en spådom om den tyske plan i en fremtidig krig, som ikke slog til. Denne spådom bliver skitseret i et af bogens mest interessante afsnit. I dette går han imod dem, som sagde, at tyskerne ville komme gennem Belgien for at undgå den franske fortspærring. »Dette er ikke sandsynligt, thi koncentrationen må som sit første mål have samlingen af alle kræfter i den kortest mulige tid, og dette kræver den størst mulige udnyttelse af jernbanerne, udladestationer etc. Det vil derfor uden al tvivl udelukkende ske i den egn, som er bedst udstyret hermed.« Den tyske opmarch ville derfor ske i Elsass-Lothringen, da denne egn var bedre udstyret i så henseende end den nedre Rhin. Da han skrev dette, eksisterede denne forskel, og derfor var hans påstand dengang teoretisk rigtig. Han tilføjede også andre militære grunde mod den belgiske fremrykningslinie: at tyskerne måtte »svække sig ved at efterlade detachementer foran Antwerpen eller Bruxelles,« og at de ville give fransk-

mændene en chance til at angribe den i flanken med fuld kraft — forudsat at franskmændene »samlede i en eneste masse« langs en jernbaneakse, som ville tillade dem at svinge til et fremstød »mod nord, øst eller syd«. Denne akse skulle være »et punkt på linien fra Chateau — Salines til Clermont — Ferrand« — en antagelse, som forudsatte en opmarchzone et godt stykke bag grænsen.

På grundlag af denne forudsætning for den franske plan er det ikke retfærdigt at dømme Fochs spådom i lys af 1914, thi den franske plan fulgte ikke hans betingelser, og man kan ikke sige, hvad resultatet ville være blevet, hvis den havde gjort det, men det er en berettiget kritik at sige, at hans opmarchplan hvilede på en defensiv-offensiv strategi, hvorimod hans almindelige lære opflammede den offensive ånd, som inspirerede planen for 1914, medens den ikke ofrede noget studium på modoffensiven. Endvidere nærmede hans afvisning af den tanke, at tyskerne ville komme gennem Belgien, sig netop den form for forudantagelse, som han fordømte. De ville ikke komme den vej, fordi det ikke ville være teoretisk rigtigt, fordi det ikke var i overensstemmelse med *hans* princip, men hvad ville værdien af dette princip være, hvis den franske fortlinie i praksis viste sig usårlig overfor direkte angreb? Hvilke vanskeligheder strategien end møder, så vil et hvilket som helst alternativ i dag være bedre end en taktisk umulighed. Alle hindringer er lettere at overvinde, alle problemer lettere at løse end den menneskelige modstands. Den tyske generalstab var i sandhed kommen til en sådan praktisk konklusion, medens Foch endnu forklarede sit princip. I Fochs konklusion erkender vi virkningen af hans medfødte tendens til at sammenblande det gennemførlige med det ønskelige, realiteten med idealet, og denne tendens kommer til gengæld af, at han ikke står med fødderne plantet fast nok på krigens grundvold, angrebs- og forsvarsmidlerne.

Det må rigtigt erkendes, at han har mere teknisk forudseenhed end mange af hans samtidige. Han var talsmand for — og forudsagde — brugen af det tunge artilleri i felten, i stedet for at holde det i reserve til belejringsoperationer, han ansporede udviklingen af alle nye våben, som kunne forøge offensivens kraft, men hvad det ikke lykkedes ham

at se rigtigt var den måde, på hvilken de moderne våben ville styrke defensiven og virkningen af denne styrkelse på hans teori om strategi og taktik. Ved at se ligefrem ad den sti — den alt for snævre sti — som Clausewitz havde udpeget, undlod Foch omhyggeligt at se på den jord, som lå lige foran hans fod, og på den måde faldt han ligesom en blind mand i en grøft — den grøft, som strakte sig fra den schweiziske grænse til den engelske kanal.

